

Otthontalanul... Tégy az emberért!

FERENCZI IMRE

MELLÉKLET AZ OLVASÓKÖNYV
A SZEGÉNYÜGY – HAJLÉKTALANÜGY –
LAKÁSÜGY FŐVÁROSI TÖRTÉNETÉHEZ

Otthontalanul...Tégy az emberért!

GYŐRI PÉTER:

FERENCZI IMRE
1884 - 1945

MELLÉKLET
AZ OLVASÓKÖNYV
A SZEGÉNYÜGY – HAJLÉKTALANÜGY – LAKÁSÜGY
FŐVÁROSI TÖRTÉNETÉHEZ

Kiadja:
Menhely Alapítvány

Sorozatszerkesztő és a kiadásért felel:
Győri Péter

2023.

Digitális kötet
ISSN: 1785-30-79
ISBN: 978-615-82386-2-5

TARTALOMJEGYZÉK

SZUBJEKTÍV ELŐSZÓ A MELLÉKLETHEZ	5
I. FERENCZI MAGÁNÉLETÉRŐL	7
II. FERENCZI MUNKÁSSÁGÁRÓL	13
A MUNKÁSLAKÁSKÉRDÉS KÜLÖNÖS TEKINTETTEL BUDAPESTRE - 1906	15
SZTRÁJK ÉS SZOCIÁLPOLITIKA - 1907	16
IPARTÖRVÉNY-VITA - 1908	22
AZ OTTHONIPAROSOK HELYZETE – 1907-1909	23
KÖZSÉGI LAKÁSPOLITIKA ÉS LAKÁSÜGYI INTÉZMÉNYEK.	24
JAVASLATOK BUDAPEST LAKÁS- ÉS TELEKPOLITIKÁJÁHOZ – 1910	24
A LAKÁSHIVATAL KONCEPCIÓJA	24
TISZTÚJÍTÁS A VÁROSHÁZÁN – 1911	36
MUNKANÉLKÜLISÉG ELLENI KÜZDELEM MAGYARORSZÁGI EGYESÜLETE -	38
BIZTOSÍTÁS MUNKANÉLKÜLISÉG ESETÉRE – 1911-	38
MUNKANÉLKÜLISÉG ELLENI KÜZDELEM MAGYARORSZÁGI EGYESÜLETE –	43
EGYÉB AKTIVITÁSOK – 1911 -	44
SZOCIÁLPOLITIKAI TANFOLYAMOK - 1912	47
A NÉPHÁZ ÉS A NÉPSZÁLLÓ – 1911-1912	49
SZOCIÁLPOLITIKAI MUNKAPROGRAM - 1912	59
FOLYAMATOS VITA A VÁLASZTÓJOGRÓL, A SZTRÁJKJOGRÓL	62
FIGYELEMFELHÍVÁS A MUNKÁSVÁNDORLÁSRA - 1912	66
A MUNKANÉLKÜLIEK ELSŐ ÖSSZESZÁMLÁLÁSA BUDAPESTEN – 1913-1914	68
EGYETEMI MAGÁNTANÁRI KINEVEZÉS - 1916	79
HÁBORÚS SZOCIÁLPOLITIKA ÉS LAKÁSPOLITIKA – 1914-1919	81
KORSZAKZÁRÁS - HÁBORÚS USZÍTÁSOK, FÉLREÁLLÍTÁS – 1918-1920	95

KORSZAKNYTTÁS – GENF, NEMZETKÖZI MUNKAÜGYI HIVATAL – 1920 -	101
CSENDES EMIGRÁCIÓ – HAZAI REAKCIÓK – 1920-1940	104
MIGRATION MOVEMENTS - 1924	107
INTERNATIONAL MIGRATIONS - 1929	109
HAZAI VISSZHANG – 1930 -	114
VILÁGHÁBORÚ – ELŐADÓ KÖRÚT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN – 1940 -	117
III. FERENCZI IMRE MŰVEI	122

Szubjektív előszó a mellékletehez

Az itt következő - meglehetősen hosszúra sikeredett - összeállítás nem más, mint a régóta készülő „*Olvasókönyv a szegényügy – lakásügy – hajléktalanügy fővárosi történetéről*” című összeállításom egyik melléklete.

Az *Olvasókönyv* készítése közben a benne előforduló főbb szereplők többségéről kisebb-nagyobb „kártyát”, rezümét, ismertetőt, mellékletet készítek, mert többségük neve már a feledés homályába vészett, s azért mégis az olvasó tudja hova helyezni az illetőt. De persze azért is, mert meggyőződésemm (tapasztalatom), hogy a hús-vér emberek nélkül nincs történelem, legfeljebb információk, események sora. És persze azért is, mert engem rendkívül érdekelnek azok az emberek, akik ilyen-olyan szerepet játszottak Budapest szegényügyi, lakásügyi és hajléktalanügyi politikájának az alakulásában.

Ezeknek a kicsi – nem több, mint fél, egy-két oldalas - bemutató „kártyáknak” az elkészítése során majdnem mindig sok-sok váratlan, izgalmas meglepetés ér, s rettentő sokat lehet belőlük tanulni a korról, annak összefüggéseiről, melynek ismertetésével éppen bíbelődöm. Különösen így volt ez Ferenczi Imre esetében.

Ferenczi nevével én már jóval korábban is találkoztam, hiszen ő írta a legrészletesebb ismertetőt a Népszállóról (ma a BMSZKI Dózsa György úti szállója), melynek történetét anno feldolgoztam. Ráadásul olyan részletes összefoglaló munkákat alkotott a 19-20. század fordulójának lakáspolitikai fejleményeiről, melyek az *Olvasókönyv* készítése során kikerülhetetlenek voltak. Ezeket az általa leírtakat ismertem, használtam, de róla lényegében semmit nem tudtam.

A Wikipédiánál kezdtem, ahol 5, azaz öt sor szól róla, a munkásságáról, 5 írásán túl semmi! Elkezdtem a nyomozást. Életéről, munkásságáról lényegében sehol semmi. Ráfordultam az Arcanum – szerencsére egyre bővülő – digitalizált archívumára, ahol ezres nagyságrendben, közelebbről 5117(!) hivatkozás ugrott elő egy gombnyomásra. És innen nem volt megállás. A közbenső állomásokat most nem részletezve, ezekről csak annyit, hogy a nagyszerű külföldi és privát archívumokon, illetve ezeken keresztül külhoni - hasonló érdeklődésű – szakemberek, kollégák információcseréjéig bezáróan a nyomozás hosszú hetekig tartott, 0-24 órában (segítöm tanusíthatja, hogy tényleg).

Egy hallatlanul érdekes, a mának szólóan is elmondhatatlanul tanulságos, Ferenczi korának, de nem csak annak a kornak a viszonyait plasztikusan tükröző munkásság és részben pályáiv, életút tárult elém. Azonban azok várakozását, akik nekivágnak ennek az összeállításnak az elolvasásához, némileg le kell hűtenem. Szerintem nem tudtam visszaadni ennek a nyugtalan nyomozásnak az izgalmain. Hogy mást ne említsek, ugyan megpróbáltam mindenhol úgy hivatkozni a felhasználtakra, hogy azt ki-ki maga is visszakereshesse, de ki tud/akar ennyi mindent elolvasni? Pedig az izgalmas gondolatok ezekben a szövegekben találhatóak. Számtalan szövegrészletet beépítettem az összeállításba, de ki lesz az, aki ezeket a mozaikokat el is olvassa?

Ferenczi: a magyar polgári baloldal nemzetközileg méltán elismert, hazájában méltatlanul elfeledett reprezentánsa. Munkásságának, küzdelmeinek emléke együtt süllyedt el a magyar polgárság és munkásság küzdelmeinek emlékével. Nagyon okos, elmondhatatlanul szorgalmas ember volt, igazi „munkaalkoholista”. Az Olvasóra bízom, hogy elmerengjen gondolatain, élete és munkássága fordulóin. 1945-ben hunyt el egy távoli kanadai kisvárosban, nagyon korán, 61 évesen.

I. Ferenczi magánéletéről

A magánéletéről, családjáról meglehetősen keveset tudunk (levéltári kutatással ez nyilván bővíthető lenne).

1884. április 22-én született Nagykanizsán, **Fischer Ödön** és az akkor 20 éves **Weiss Róza** elsőszülött gyerekeként a nagykanizsai izraelita hitközség születési anyakönyvi bejegyzése szerint, **Fischer Imre, Izrael** néven¹ Egy évre rá született öccse, **Mór**, majd 1888-ben második öccse, **Ábrahám**.

Apja gabona-és terménykereskedő volt, testvérével **Fischer Samuval** 1880-ban alapított közös vállalkozásukban („Fischer testvérek”, „Brüder Fischer”).²

1880. jul. 13. 65/1	Fischer testvérek Brüder Fischer	Főtelep: Nagykanizsa	Közkereseti társaság; a vállalat kezdetét vette 1880. évi július hó 12-én; beltágjai: Fischer Samu és Fischer Ödön nagykanizsai lakosok, gabna- és terménykereskedők; a cég képviselőit a beltágok egyformán jogosultak.
------------------------	-------------------------------------	-------------------------	--

Kevéssé köztudott, hogy a 19. század közepétől Pest-Buda után Nagykanizsán élt a legtöbb zsidó vallású ember – köszönhetően a **Batthyány** előrelátó letelepítési politikájának és támogatásuknak, valamint persze Nagykanizsa kulcspozíciójának a délvidéki gabona- és egyéb terménykereskedelemben. Fischer/Ferenczi apja, nagyapja idejében ez a közösség nem csak a legnagyobb volt a vidéki közösségek közül, hanem újtó, liberális szellemű is (1845-ben először szól orgona hazai zsinagógában, **Lőw Lipót** magyarul tart istentiszteletet, de 1830-tól zsidó kórház is létesül, 1832-től magyar nyelvű elemi iskolát működtet a hitközség, 1857-ben kereskedelmi iskolával, 1886-ban polgári, majd 1891-ben már felső kereskedelmi iskolával egészül ki!) Mindez némi benyomást nyújthat ahhoz, hogy milyen környezetbe született, majd nevelkedett Fischer/Ferenczi. Konkréten csak annyit tudunk,

¹ [A nagykanizsai izraelita hitközség születési akv. 40/1884. folyószáma alatt](#). Névadó kómaja: Fischer Izsák, körülmetélte: Goldmann Samu.

² Központi Értesítő, 1880. p.330.

hogy ezekben az iskolákban tanult, majd 18 éves korától (1902-től) a Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatta tanulmányait.

Egyetemi éve alatt, 19 éves korában (1903-ban) Fischer Izrael hivatalosan magyarosítja nevét **Ferenczi Imrére**, s ugyanekkor lett a 18 éves Fischer Mór **Ferenczi Marcell**, a 15 éves Fischer Ábrahám **Ferenczi Sándor**. Ez mindenképpen az apai/szülői döntésre utal, amit az is erősen valószínűsít, hogy a névváltoztatásról szóló dokumentum a 19 éves Ferenczit „polgári állása: kiskorú”-ként rögzíti.³

Folyamatos kutatói, tudományos, publikációs, oktatási és érdekvédő szervezeti, szervezési munkálkodásaival párhuzamosan először a [Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara](#) fogalmazójaként, majd a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal alkalmazottjaként, 1910-től a [főváros Szociálpolitikai Ügyosztályának szakelőadójaként](#) dolgozott. 1920-tól a genfi [Nemzetközi Munkaügyi Hivatal](#) munkásvándorlási ügyének szakelőadója volt.

Budapesten az Újpesti rakpart 5. sz. alatti, illetve a mai Városházával szemben lévő, Városház utca 16. sz. alatti polgári bérpalotákban lakott egészen külföldre költözéséig.

Viszonylag későn, **34 évesen** (1918. november 9-én, vagyis a bécsi forradalom kellős közepén, a császárság bukásának, a köztársaság kikiáltásának a napjaiban) kötött **házasságot** az – osztrák és a magyar fővárosban is igen kiterjedt érdekeltségekkel, rendkívül nagy vagyonnal rendelkező – **Stern** és **Tafler** család egyik eladó sorba került leányzójával, az

³ Felvett vezetéknév: *Ferenczi* Eredeti (alias) vezetéknév: *Fischer* Utóneve(k): *Imre* Valása: *izr.* Lakhelye: *Budapest* Polgári állása: *kiskorú* Születési helye: *N.-Kanizsa* Születési éve: *1884* Kora: *19* Az engedélyt tartalmazó BM rendelet száma/évszáma: *90087/1903* A hivatalos hírlapban közhírré tett: *igen*

Forrás: MNL-OL 30793. mikrofilm 78. kép 3. karton Névváltoztatási kimutatások 1903. év 11. oldal 7. sor

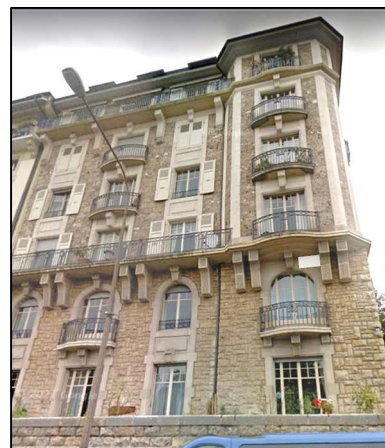
akkor 21 éves **Stern Blankával**. (Blanka szülei, **Stern Gyula** földbirtokos és **Tafler Malvina** bécsi háztulajdonos még 1892-ben Bécsben kötöttek házasságot.)⁴

180

Folyószám	A házasságkötés helye és ideje (év, hó, nap)	A vőlegény		A menyasszony		A házasságkötési tanúk családi és utóneve, lakhelye
		családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	szüleinek családi és utóneve	családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye	szüleinek családi és utóneve	
1	2	3	4	5	6	7
	Budapest 1918. nov. 9.	Dr. Stern Imre egyetemi magántanár szül. 1884. ápr. 22. lak. Budapest T. Gyula u. 2.	nőhai Fischer Ödön Híris Pécs	Stern Blanka szül. 1897. júl. 1. lak. Budapest T. Gyula u. 2.	Dr. Pap Desső Budaörs I. Sándor u. Dr. Hirdő Hirtőn Budaörs T. Gyula u. 2.	

Az 1918 végén kötött polgári házasság okirata szerint mind **Ferenczi Imre**, mind **Stern Blanka** vallása **református**, vagyis addigra mindketten elhagyták a zsidó hitközséget, ki-keresztelkedtek – ennek azonban közelebbi, személyes hátterét nem ismerjük. Azt azonban tudjuk, hogy a frigy megkötésekor közjegyző előtt azért házassági szerződést is aláírtak.

Ferenczi Imrének és Stern Blankának két fia született, mindketten Bécsben: 1920-ban **Ödön**, majd 1923-ban **Viktor**. Ferenczi a családjával együtt 1920-1921-től – a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal kötelékében – már hivatalosan is Bécsben, majd Genfben, a Genfi tónál lévő reprezentatív bérpalotában élt.

Húsz évnyi házasság után, 1939-ben Genfben Ferenczi Imre és Stern Blanka **elváltak**. Elváltak, mert Blanka hosszabb, folyamatos szerelmi viszonyt folytatott – a Ferenczi

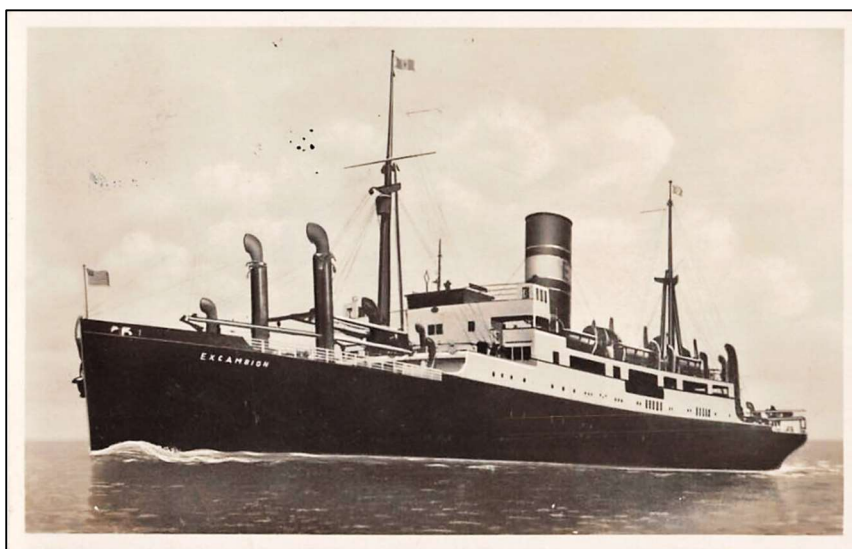
⁴ Egyenlőség. Zsidó felekezeti és társadalmi hetilap, 1892. június 3. (Szerk.: Szabolcsi Miksa)

Imrénél hat évvel fiatalabb, egyébként (fel-nem-bontott) házasságban élő diplomatával – [Velics Lászlóval](#), a Népszövetség mellett működő magyar képviselő vezetőjével.⁵

Arról nem tudunk, hogy Ferenczi másodszor is megházasodott volna. Azt viszont tudjuk, hogy a második világháború kitörését követően, szakmai meghívásra **1940.** október 2-án megérkezett New York-ba egy nagyobb amerikai előadói körútra. ([A kikötői, beutazási nyilvántartás](#) szerint az *Excambion* nevet viselő, Lisszabonból induló kereskedelmi óceánjárón érkezett, genfi vízummal, a New York-i [Institute of International Education](#) 9 hónapos meghívására és a nyilvántartás szerint: nem poligám, nem anarchista, nem büntetett előéletű, nem menekült, nem volt kitiltva, deportálva stb.)

Európában maradt fiai ekkor 20 és 17 évesek voltak.

FERENCZI, Imre	56	6	M	M	Professor	Yes	English	Yes	Hungarian	Yes	Hungarian	Magyar	02-19	Hungarian	Nagykanizsa	N.I.	24	Geneva	8/2/40
----------------	----	---	---	---	-----------	-----	---------	-----	-----------	-----	-----------	--------	-------	-----------	-------------	------	----	--------	--------

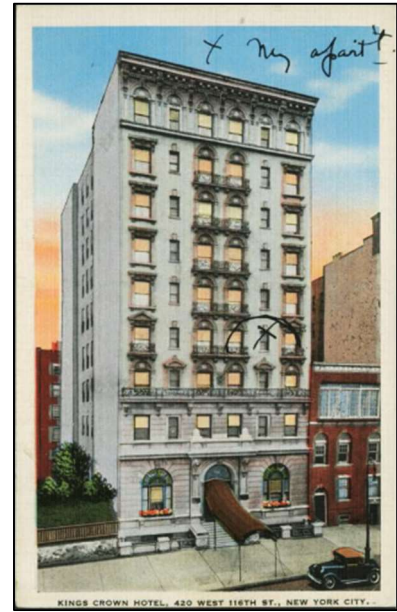

⁵ Miután **Velics** 1939-ben görögországi nagykövet lett, s 1944-ben meghalt első felesége, **Stern Blanka** és **Velics László** összeházasodtak. (Feltételezések szerint ez is – vagyis, hogy felesége zsidó volt – közre játszhatott abban, hogy Velicsnek fontos szerep jutott a német megszállás alatt lévő Görögország zsidóságának életmentésében. (Lásd: **Andorka Rudolf** naplója; a madridi követségtől Mauthausenig. Budapest, 1987. 276 o.) Egyébként 1947-től **Velics** a római nagykövetséget vezette, majd 1949-ben hazahívták, koholt vádak alapján elbocsátották, kitelepítették Kál községbe, ahol 1953-ban hunyt el.

Stern Blanka követte második férjét Budapestre is, a káli kitelepítésre is, majd Velics halála után visszaköltözhetett Budapestre, ahonnan 1956-ban (59 évesen) rögvest emigrált Brüsszelben élő nagyobbik fiához.

A több hónapos amerikai előadói körútból azután, miközben folyt a háború, több éves ott tartózkodás lett. Különböző észak-amerikai egyetemeken tartott előadásokat. Amerikából már nem is tért vissza a kontinensre.

Az [Egyesült Államok Bevándorlási és Honosítási Szolgálatának 1943-ban kiállított kártyája](#) szerint New Yorkon belül Harlemben, a *Columbia Egyetem* szomszédságában lakott (amikor éppen nem utazott), a [Kings Crown Hotelben](#).⁶ E kártya szerint magyar állampolgár, a gazdaságtudományok professzora, tud magyarul, angolul, németül, spanyolul, olaszul. Zsidó és célja az állandó ott tartózkodás.

PRIMARY		PERMANENT	
MANIFEST		Part of Niagara Falls, N.Y.	
Family name	Given name	Date	Serial No.
FERENCZI	IMRE	5/1/43	014
5/1/43		None	
C.I.V. No.	Place and date of issue	Section and subdivision	Quota country charged
135	Niagara Falls, N.Y.	5	Hungarian
Place of birth (country, county, etc.)	Age	Sex	Religion
Nagy-Lénisz, Zala, Hungary	55 yrs.	Male	Catholic
Married	Married	Profession	Education
Yes	Yes	Professor	Ph.D. (Economics)
Place of birth (country, county, etc.)	Nationality	Last permanent residence (country, county, etc.)	Residence
Magyar-Span-Ital. Hebrew	Hungary	Geneva, Switzerland	Reside-Permanent
Name and address of nearest relative or friend in country whence applicant came			
Son: Edmund Imre Ferenczi, 111 Rue de Lausanne, Geneva, Switzerland.			
Ever in U.S. from	To	Where	Particulars
Yes	Oct. 11, 1940	New York, N.Y.	Self.
Destination, and name and complete address of relative or friend to join them			
New York, N.Y.			
Established residence at Kings Crown Hotel, 420 West 118th St.			
Money shown	Ever arrested and deported, or excluded from admission	Purpose in coming and time remaining	Reside-Permanent
\$50	No	Reside-Permanent	Reside-Permanent
Hand tax status	Height	Complexion	Build
R.B. 608	5 ft. 7 in.	Dark	Partially bald.
Support and date of landing, and name of ship	Previous disposition, P.I.	Arrived by	Coast. Im. identification card No.
New York, N.Y.	Oct. 11, 1940	Exemption	
Previously examined at	Date	Previous disposition, P.I.	Arrived by
Buffalo	New York, NY	10/11/40	Adm. 9 mos. ADM FROM R.B.
U. S. DEPARTMENT OF JUSTICE, Immigration and Naturalization Service. Form I-648 (Ed. 1943) 16-2179			

MEDICAL CERTIFICATE		VISITORS OR TRANSITS	
Deferred date and date	Registered on and date	Visitor 516 No.	Visitor 516 or S.S. Line
Date upon which	Origin and date	Only admitted	File No.
Admitted with	Medical Certificate	Ship	Visitors' names and date
Exempt from	Exempt from		
Part of body affected			
Born April 22, 1884.			
Affidavit in lieu of passport issued at Washington, D.C. on Feb. 10, 1943.			
REMARKS AND ENDORSEMENTS			
In possession of ARS No. 5311745. Member of Institute of International Education. Form I-160 No. 13066 issued N.Y. 4/23/43.			
Niagara Falls, N.Y. April 22, 1943. PREEXAMINED AND FORUM ADMISSIBLE			
BY: [Signature] U.S. Immigrant Inspector.			
SWORN: [Signature] [Signature]			

1945 tavaszán – a 2. világháború lezárultát követő napokban – éppen a New Yorktól ezer kilométerre északra lévő [kanadai Saint John](#) városában tartott előadást a Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének (*Institute of International Affairs*) helyi kirendeltségén, amikor megbetegedett, s három hónap múlva, **1945. augusztus 18-án**, 61 éves korában itt hunyt el.

*

⁶ Manifests of Alien Arrivals at Buffalo, Lewiston, Niagara Falls, and Rochester, New York, 1902-1954 (National Archives Microfilm Publication M1480)

Ferenczi 1920-ban született fia, **Ödön (Edmund)** Svájcban a Nemzetközi Diáksegély főtitkára volt, **1946**-ban jelentős élelmiszersegélyeket szervezett a magyar diákok, a Népi Kollégisták számára, a Közoktatási Minisztériumban kapott állást, s **1947**-ben már az éppen megalakult ([Aldous Huxley](#) vezette) UNESCO-ban képviselte az országot, megszervezte, hogy 1948-ban Magyarországon tartsák a Nemzetközi Egyetemi Segélyszervezet világkongresszusát, ezt követően a párizsi magyar nagykövetség kultúrattaséja. Innen rövid idő múlva, a Rajk per előkészítése idején hazarendelik, majd disszidál és Brüsszelben telepedik le tolmácsként (akár csak anyja és apja, ő is öt nyelven kommunikál). Ferenczi nagyobbik fiának a házasságából két gyereke született, **2004**-ben 84 éves korában hunyt el Brüsszelben.⁷ Egy évre rá, **2005**-ben Ferenczi Párizsban élő második fia, **Viktor** is 84 évesen elhunyt, neki három gyereke született.

Ferenczi nagyobbik öccse, **Marcell** (Mór) 1968-ban, 83 éves korában hunyt el Budapesten (egy gyereke volt), kisebbik öccse, **Sándor** (Ábrahám) szintén Budapesten hunyt el (nem tudjuk, mikor).⁸

*

Mielőtt – továbbra is némileg vázlatosan – ismertetnénk Ferenczi Imre munkásságát, a magán- és a közélet találkozásaként megemlítenénk azt, ahogy a [Német Nemzeti Könyvtár](#)

⁷ E Ferenczi-gyerek élete igencsak bonyolult, zűrzavarosan alakult, melyről részletesen lehet olvasni itt:

Varga László: A Rajk-per háttérében. *Ferenczi Edmond és Noel Haviland Field*. In: Évkönyv VIII – 2000. Magyarország a jelenkorban, Országos Széchényi Könyvtár – 1956-os Intézet és Oral History Archívum, Budapest, 2000., valamint itt:

Klenjanszky Sarolta: Kémeink a Grasmarkton. *Ferenczi Edmond* ügynökpályafutásának második szakasza. A nyugati szociáldemokrácia megfigyelése 1953–1956, Budapest, Betekintő 2014/4.

⁸ Forrásaink szerint mindketten még évtizedeken keresztül ugyanott, az Újpesti rakpart 5. sz. alatti bérpalotában laktak, különböző magáncégek igazgatói voltak. Marcellt 1942-ben *uzsorabíró*ság elé citálták és egy éves börtönre ítélték...(Magyar Nemzet, 1942. december 22.)

elektronikus katalógus céduláján a mai napig ez áll: „**Jude** und sozialpolitischer Fachreferent der Hauptstadt Budapest, Sekretär der ungarischen Sektion der Internationalen Vereinigung, gestorben in St. John, Nebraska”, vagyis: „**Zsidó** és szociálpolitikai szakember Budapesten, a Nemzetközi Szövetség magyar tagozatának titkára, a nebraskai St. Johnban hunyt el.”⁹ (Máskor ilyen megjelölés nem szerepel.) No comment.

Person	Ferenczi, Imre
Andere Namen	Ferenczi, Emerich Ferenc, Imrey
Quelle	OPAC der Ungarischen Nationalbibliothek Budapest; WBIS online Wikipedia (Stand: 28.10.2020): https://hu.wikipedia.org/wiki/Ferenczi_Imre_(szoci%C3%B3lus)
Zeit	Lebensdaten: 1884-1945
Land	Ungarn (XA-HU)
Geografischer Bezug	Wirkungsort: Budapest Geburtsort: Nagykanizsa
Beruf(e)	Soziologe
Weitere Angaben	Jude und sozialpolitischer Fachreferent der Hauptstadt Budapest, Sekretär der ungarischen Sektion der Internationalen Vereinigung, gestorben in St. John, Nebraska
Typ	Person (piz)

⁹ Egyébként nem a nebraskai St. Johnban, hanem a *kanadai Saint John* városban hunyt el 1945-ben.

II. Ferenczi munkásságáról

Még 1905-ben, III. éves joghallgatóként „*Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur*”¹⁰ jeligéjű pályaművével elnyerte a Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának éves *kiemelkedő hallgatói díját*. Ahogy két év múlva a Pesti Hírlap hasábjain olvashatjuk: „*Ferenczi Imre néhány évvel ezelőtt a budapesti tudományegyetemen pályadíjat nyert egy dolgozatával, melyben kifejtette a társadalmi rendnek a sztrájkok elleni biztosítékait. Ennek a pályadíjnyertes munkájának nyomán Ferenczi Imre tovább fejlesztette bűvárkodásait s most egy alapos és igen részletes munkát írt „Sztrájk és szocializmus” cím alatt.*”¹¹

A pályaművek elbírálója a kiváló tudós-tanár, [Földes Béla](#)¹² volt, aki az elkövetkezőkben is vissza-visszatérően együtt munkálkodott a legkülönbözőbb fontos ügyekben tehetséges tanítványával.

Az ekkor 21 éves Ferenczi első ismert publikációi is ebben az évben jelennek meg: feltehetően az egyetemi pályamunkája a [Közgazdasági Szemlében](#)¹³, illetve a [Huszedik Században](#) két tanulmánya¹⁴. A Közgazdasági Szemlében megjelent tanulmány 500 évre(!) visszatekintve számba veszi a munkások szakmai szervezkedési jogának alakulását egészen 1905-ig, a sztrájk-jogról írott másik két tanulmány sem kevésbé aktuális kérdéseket boncolgat – a 20. század eleji rendszeres és tömeges sztrájkok idején.

¹⁰ „A kis dolgok harmóniában nőnek, de a nagy nézeteltérések szétesnek.”

¹¹ Pesti Hírlap, 1907. március 15. p.13.

¹² **Földes Béla** (eredetileg: Weisz Béla): közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a magyar közgazdaságtan és statisztika kiemelkedő alakja.

¹³ **Ferenczi:** [A magyar ipari munkásság szakszervezkedési jogának fejlődése I-II.](#) 1905(1).

¹⁴ **Ferenczi:** [A sztrájk fogalma és jogosultsága társadalmi szempontból.](#) 1905(2).

Ferenczi: [A politikai tömegsztrájk.](#) 1905(3).

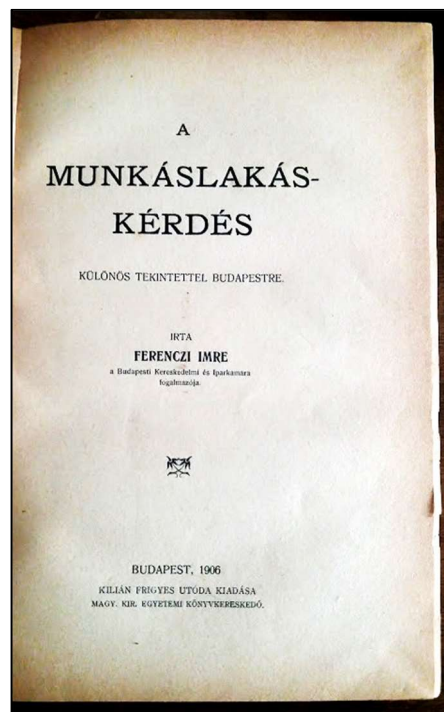
A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre - 1906

Már ekkor a – több évtizedes múltra visszatekintő - [Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara](#)¹⁵ alkalmazásában áll, fogalmazói státuszban. 1910-ig e minőségében fejt ki nem mindennapi tudományos, szakértői és szervezeti aktivitását. A testületet erősen foglalkoztatja ebben az időben – többek között

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara épülete a 20. század első felében
- Budapest, V. Alkotmány utca, 8
(Szemere u. sarok)

– a bér munkások lakáshelyzete rendezésének a kérdése is, melyről 1906-ban Ferenczi „A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre” címmel egy

176 oldalas tanulmányt tesz le az asztalra.¹⁶ Az ennek

elkészítéséhez felhasznált források precíz felsorolása alapján pontosan kirajzolódik Ferenczi munkamódszere: átnézte a kérdéshez kapcsolódó fővárosi hivatali előzményeket, döntéseket, szabályrendeleteket, a vonatkozó hazai statisztikákat, részletekbe menően áttekintette a hazai, a német, angol és francia nyelvű szakfolyóiratokat, tanulmányokat, publikációkat, valamint levelezés útján információkat gyűjtött össze a monarchia külügyi konzuljaitól, a külföldi kereskedelmi és iparkamaráktól, a hazai állami és magán nagyüzemekről, plusz beszerezte a hazai és külföldi részvénytársaságok, lakásszövetkezetek,

Népszava, 1906. október 21.

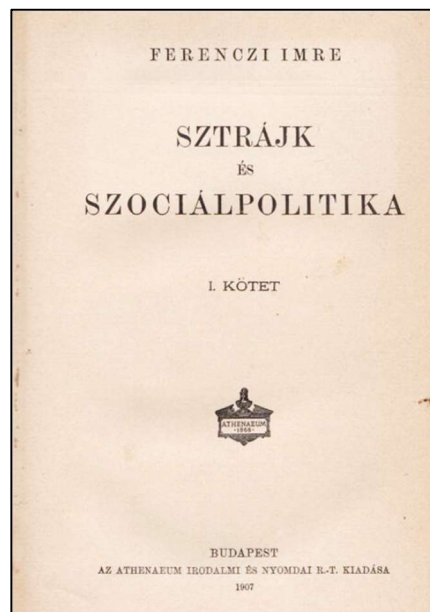
¹⁵ Dr. Temesi Sándor: [A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 160 éve \(1850-2010\)](#), Budapest, 2010

¹⁶ Ferenczi: A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre. 1906(1).

alapítványok és egyéb lakásügyi szervezetek alapszabályait és éves jelentéseit. Mindezt úgy, hogy 1906-ban már kézbe vehették az érdeklődő olvasók a nyomdából kijött szakkönyvet.¹⁷

Sztrájk és szociálpolitika - 1907

A századelő rendkívül zaklatott, permanens politikai válságokkal terhes időszakában egymást érik a legkülönbözőbb sztrájkok, melyekre a legkülönbözőbb válsatok születnek (a véres összecsapásoktól, a letartóztatásokon és bebörtönzéseken keresztül a helyi és szélesebb körű megállapodás-keresésekig). S miközben folyik az „osztályok harca”, aközben a választójog kérdése is rendezetlen, folyik a küzdelem az általános választójogért is. Ilyen körülmények között Ferenczi éppen az aktuálisan legégetőbb kérdésekre keresi a választ. Ehhez áttanulmányozza és ismerteti mind a hazai munkásszervezkedés addigi történetét, eseményeit és fordulatait, mind az addig eltelt időszak nemzetközi példáit, megoldási módozatait.

Ahogy a [Függetlenségi és 48-as Párthoz](#) kötődő **Magyarország** c. polgári napilap 1907 eleji hasábjain a recensens fogalmaz: „*Alig hagyta el Ferenczi Imre a középiskolák padjait, már nagy feltűnést keltett a „Munkáslakások” című könyvével; **alig lépte át még a huszonhárom éves életkort, már két vaskos kötetre terjedő munkát ír a sztrájkokról és a szociálpolitikáról.** Ez az ifjú, szorgalmas és Istentől megáldott tehetség, aki fiatal koradaczára tudományos bűvárkodásban leli örömét, két hatalmas és tág teret felölelő, hézagpótló munkájával lépett most a nagyközönség elé. Jószolgálatot tett ezzel Ferenczi Imre a magyar közgazdaság és társadalom ügyének, mikor nagy fáradtsággal, körültekintő és tudományos alapossággal megírta két kötetre terjedő munkáját, amelyben az összes idevágó irodalmi, gazdaságtörténeti, törvényhozói, statisztikai és jogi anyag összegyűjtésével és önálló felfogással rendszeresen feldolgozta anyagát avégből, hogy a munkáskérdésnek, nevezetesen*

¹⁷ A könyv tartalmával *Olvasókönyvünkben* foglalkozunk részletesen: **Győri Péter:** Olvasókönyv a szegényügy – lakásügy – hajléktalanügy fővárosi történetéről II. kötet, Kézirat.

az annyira fontos sztrájkproblémának egészét először mutassa be nálunk az elfogulatlan tudományos szociálpolitika megvilágításában. (...) Ferenczinek az a törekvése, hogy az élesen szembeálló társadalmi felfogások között lehetőleg a tudományos igazat megállapítsa.”¹⁸

Magyarország, 1907. március 10.

Sztrájk és szociálpolitika.

— Ferenczi Imre könyve. —

Budapest, március 9.

Alig hagyta el Ferenczi Imre a középiskolák padjait, már nagy feltűnést keltett a „Munkások” című könyvével; alig lépte át még a huszonhárom éves életkort, már két vastag kötetre terjedő munkát ír a sztrájkokról és a szociálpolitikáról. Ez az ifjú, szorgalmas és Isten-től megáldott tehetség, aki fiatal kora dacára tudományos buvárkodásban lelő örömet, két hatalmas és tág teret felölöl, házagpótló munkájával lépett most a nagyközönség elé. Jó szolgálatot tett ezzel Ferenczi Imre a magyar közgazdaság és társadalom ügyének, mikor nagy fáradsággal, körültekintő és tudományos alaposággal megírta két kötetre terjedő munkáját, amelyben az összes idevágó irodalmi, gazdaságtörténeti, törvényhozái, statisztikai és jogi anyag összegyűjtésével és önálló felfogással rendszeresen feldolgozta anyagát avégből, hogy a munkáskérdésnek, nevezetesen az annyira fontos sztrájkproblémának egészét először mutassa be nálunk az elfogulatlan tudományos szociálpolitika megvilágításában.

A most megjelent első kötet alapvető első része a szociális kérdéssel általánosságban foglalkozik. Nevezetesen ökonomiát és lélektani alapon feltárja a munkásság gazdasági és politikai világmegzalmának keletkezését és fejlődését, bemutatja jelen irányait és jövő kilátásait és kifejti a szociálpolitika elvi álláspontját. A kötet második része a sztrájkok és a szakszervezeti törekvések elméleti tisztázása után a társadalmi összefüggések biztosítására alkalmazott rendszabályokat először is induktív történeti alapon tárgyalja és csak azután kísérli meg azt, hogy a kulturnemzetek gazdag tapasztalatai és a tudomány legújabb eredményei alapján rendszeresen értékelje a tömeges sztrájkmozgalom megelőzésére alkalmazható közvetlen szociálpolitikai intézkedéseket.

A második kötetben, mely már nyomás alatt van és legközelebb meg fog jelenni, a magyar munkáskérdés és munkásmozgalom gazdaságtörténeti kialakulásának feldolgozását ígéri és különösen a hazánkban olyan nagyfontosságú aratósztrájk tanulmányozására kíván kiterjeszkedni. Azáltal, hogy Ferenczi Imre a szükséges történeti, gazdasági és statisztikai adatokat összegyűjtötte, megállapította a kulturvilág tapasztalatainak és a hazai tényleges viszonyok szorgos egybevetése alapján azokat a társadalomgazdasági, jogi és közigazgatási reformjavaslatokat, amelyek megvalósulásuk esetén a legtöbb valószínűséggel nemzetünk békés gazdasági gyarapodását, kulturális fejlődését és általános jólétét fogják előmozdítani.

Ferenczinek az a törekvése, hogy az élesen szembeálló társadalmi felfogások között lehetőleg a tudományos igazat megállapítsa. Nehéz feladat volt ez, mert hisz az egyének osztályhelyzete és eszményei a társadalmi gazdaságtan egyik terén sem befolyásolják annyira a tárgyilagos megítélést, mint éppen a szociálpolitika terén. Ferenczi azonban legyőzte a kérdés nehézségeit. Szigoruan tudományos, de könnyen érthető és áttekinthető módon bírálja a marxizmust, szindikalizmust és revizionizmust. Fejtegeti a sztrájk mibenlétét, ismerteti a szakszervezetek működését és a sztrájkok túltengését a szervezettek hatalmi vágyában látja kifejti, hogy a sztrájkot nagy horderejű kérdéssé mindenütt csak a szakszervezeti mozgalom tette, amely pedig akadály a egyéni szabadságnak és a szabad munkának.

Ferenczi Imre czélja inkább csak az egyes szociálpolitikai tanoknak, tudományos szociális fejtegetéseknek szerves összekapcsolása és rendszerbe foglalása, a sok külföldi citatum talán az önállóság rovására nehézkessé is teszi, mindamellett Ferenczi méltánylandó munkát végzett. Helyesen fejezi be előszavát: In magnis et voluisse sat est. A könyv az Athenaeum kiadásában jelent meg. Ára 12 korona. (S—1.)

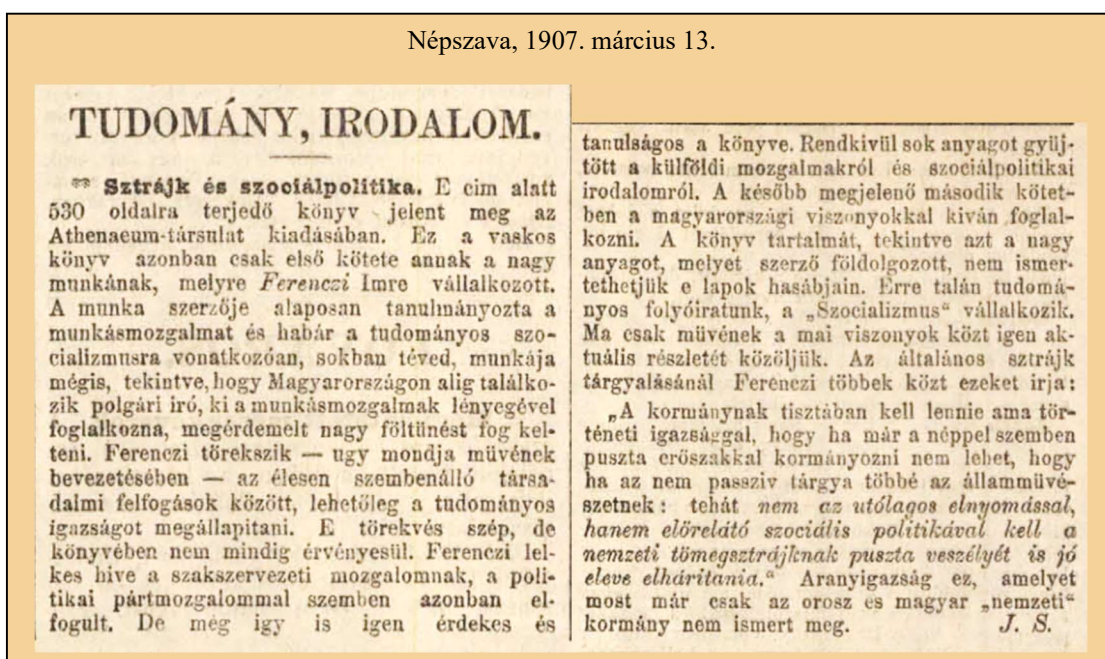
A [Magyarországi Szociáldemokrata Párt](#) „központi közlönye”-ként megjelenő napilap, a [Népszava](#) ekkor is, s az elkövetkező évtizedek során is nagy figyelemmel kíséri Ferenczi munkáit. Hol kritikusan, olykor akár becsmérően is, hol dicsérve, olykor akár magasztalva is – a szerzőtől és az aktuális politikai konstellációtól függetlenül. Az ambivalenciát jól tükrözi már az egyik első recenzió is az 1907-ben megjelent „[Sztrájk és szociálpolitika](#)” c. ötszáz oldalas robusztus tanulmányról: „A munka szerzője alaposan tanulmányozta a munkásmozgalmat és habár a tudományos szocializmusra vonatkozóan, sokban téved, munkája mégis, tekintve, hogy Magyarországon alig találkozik polgári író, ki a munkásmozgalmak lényegével foglalkozna, megérdemelt nagy föltűnést fog kelteni. Ferenczi törekszik — úgy mondja művének bevezetésében — az élesen

¹⁸ Magyarország, 1907. március 10.

szembenálló társadalmi felfogások között, lehetőleg a tudományos igazságot megállapítani. E törekvés szép, de könyvében nem mindig érvényesül.”¹⁹

Ugyanakkor jó érzékkel emeli ki a recenziens Ferenczi munkájának alapvető üzenetét: „**A kormánynak tisztában kell lennie ama történeti igazsággal, hogy ha már a néppel szemben pusztá erőszakkal kormányozni nem lehet, hogy ha az nem passzív tárgya többé az államművészetnek: tehát nem az utólagos elnyomással, hanem előrelátó szociális politikával kell a nemzeti tömegsztrájknak pusztá veszélyét is jó eleve elhárítania.**”

Az [Országos Iparegyesület](#) kéthetente megjelenő közlönye, a [Gelléri Mór](#) által szerkesztett [Magyar Ipar](#) melegen üdvözli Ferenczi sztrájkjéről megjelent könyvét.

Nem véletlen a recenzió blikkfangos címe: „**A sztrájkelhárítás tudománya**”: az Iparegyesület abban reménykedik, hogy mindaz az ismeret, melyet Ferenczi összeállítása tartalmaz, valamilyen módon hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyre szaporább és szélesebb körű

¹⁹ Népszava, 1907. március 13. p.6.

sztrájkok száma csökkenjen, s a felek konstruktívabb „kölcsonösen előnyös megoldásokat” alakítanak ki vitáik rendezésére. „A sztrájkelhárításra vonatkozó kísérletek történetét, azok eredményeinek méltatását, az eddigi kudarcok tanulságainak a megállapítását, a sikerrel biztató sztrájkelhárító módszerek fejlődésének oknyomozó leírását s e fejlődés további irányának bonczolgatását tűzte ki feladatául egy már igen jó-nevű fiatal magyar tudós: Ferenczi Imre, midőn új könyvének megírására vállalkozott.”²⁰

Ferenczi egyébként könyvében messze nem a sztrájk-

Magyar Ipar, 1907. március 31

A sztrájkelhárítás tudománya.

Ferenczi neve a magyar olvasóközönség előtt a munkáslakás-kérdésről irt kitűnő műve révén jó csengéssel bir. Tudományos munkájának becsét azonban leginkább azok ismerik és méltányolják, a kik társadalom- és közgazdaságtudományi folyóiratainkban megjelent ama cikksorozatait tanulmányozták, a melyek a magyar munkásmozgalmak s a magyar szakszervezkedési jog történeti kialakulásának egyetlen

Az Újság, 1908. február 12.

Most jelent meg! .. ♦ Nagyfontosságu közérdekű mű!

SZTRÁJK ÉS SZOCZIÁLPOLITIKA

IRTA: FERENCZI IMRE

I. kötet ára.. .. **12 K** A II. kötet sajtó alatt van s rövid időn belül kapható lesz. ..

KIVONAT EGYES LAPOK BIRÁLATAIBÓL:

Ferenczi, mint a mai rend híve, nélkülözhetetlennek tartja a sztrájk szabadságot, a mit e korszakot alkotó művében hatalmas tudományos felszereléssel, világos és józan gondolatokban fejt ki.

Posti Napló

Brillians fejtetések foglaltatnak e könyvben ...

Magyar Hírlap

A könyv nagy tudással, kiváló judiciummal tárgyalja a sztrájk problémáját s a szociálpolitika kérdését.

Budapesti Hírlap

Igen érdekes és fölötte tanulságos e könyv, — arany igazságokat tartalmaznak ...

Népszava

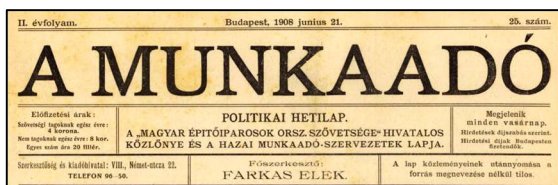
A mű beszerezhető minden hazai könyvkereskedésben, valamint a kiadó **Athenaeum** irodalmi és nyomdai r.t.-nál **Budapest, VII., Rákóczi-ut 54.**

kok ellen szól, ellenkezőleg: éppen a felek megállapodásának kiegyensúlyozottan szabályozott formáit és intézményeit mutatja be könyvében, s ezek között a szervezett és megfelelően szabályozott sztrájkok is fontos szerepet játszanak. De kétségtelenül, a „forradalmi”, erőszakba torkolló „megoldásoknak” nem híve. Meg is kapta a magáét [Rudas Lászlótól](#), aki egy hónappal a Népszavában megjelent decens recenziót követően, ugyancsak a Népszavában keresetlen szavakkal egy több hasábos, úgymond marxista kritikában sújt le a szerzőre: „(...) Nem is azért mondtuk el mindezt, mintha Ferenczivel vitába szállni akar-nánk. Nem. Az olyan emberrel, aki 28 ol-dalon nem csak a marxizmussal, hanem a

²⁰ Magyar Ipar, 1907. március 31.

szindikalizmussal és a revizionizmussal is egyszerre akar végezni, közben pedig egyetlen egyszer sem nyilvánít önálló véleményt, hanem óvatosan polgári tudósok háta mögé bújik, **nem érdemes vitába szállni**. Látszik, hogy Ferenczi nem akarja a dolgot elrontani. Szeretne munkásbarátnak is látszani, meg a burzsoáziával is jó barátságban maradni. **Közben pedig utálatos szervilizmussal citálja unos-untalan Földest** — ő tudja, miért? Így akar tán egyetemi katedrához jutni?

(...) összegezve: **Ferenczi munkája nem becsületes munka**. Sem a megírás indoka, sem a módja nem becsületes. Az előfizetési fölhívás pedig, amelyet kibocsájt, nem egyéb uszításnál. Aratósztrájk előtt áll az ország, könyvem az aratósztrájkjal foglalkozik, vegyétek, vegyétek! — ez a refrain. Ezzel Ferenczi végleg szakított a szociáldemokráciával — ha ugyan ide számította valaki valaha — és **felületes polgári „skribler”-ré süllyedt**. Ha mégis vitatkoztunk vele, ama munkások kedvéért tettük, akik könyvét elolvastva, esetleg megtévesztethetnének.”²¹

A Népszavában megjelent lesújtó kritika mit sem számít, amikor az ún. [Ipartörvény](#) módosításának heves vitája során (mely többek között a sztrájk-jogot is szabályozni hivatott) a

munkaadókat képviselő, [A munkaadó](#) c. lap hasábjain Ferenczit, mint „a szocialismus ifjú magyar tudósa” aposztrofálják, s kritizálják nézeteit. „az ipartörvény 162. §-át csak azért tartja szerencsétlen alkotásnak, mert szerinte ez a § akadályozza meg a collectiv egyezmények kikényszeríthetőségét úgy a munkaadó, mint a munkásszervezetek számára (...) Nem a szembenálló ellenfelek békekötését, hanem az egy csatasorban álló bajtársak véd- és dacszövetségét fosztja meg ez a szakasz a bírói jogvédelemtől tehát. A kollektív-szerződések kérdését ellenben sem jobbra, sem balra magyar ipartörvény el nem dönti, mert 36 évvel ezelőtt még az elméletben is alig ismerték nálunk e kérdés jelentőségét. Nekem tehát nem fáj az, hogy a kollektív-egyezményeket az ipartörvény 162. §-a jogérvényességiiktől megfosztja, mint Ferenczi Imrének, egyszerűen azért, mert ez a § a mai alakjában nem is alkalmazható a kollektív-egyezményekre, mert világosan csak a munkaadók és munkások

²¹ Rudas László: Sztrájk és szociálpolitika, Népszava, 1907. április 13. p.1-3.

munkaszünetelés, sztrájk és bojkott harczeit felidéző, nem pedig az ezen harcokat békekötéssel befejező egyezményekről szól.”²²

*

E két munka – *A munkáslakáskérdésről*, illetve a *Sztrájk és szociálpolitika* – szerény hivatalos elismerésben is részesül, legalább is a [Bárczy István](#) polgármester vezette városháza részéről. (Persze, mint látni fogjuk, ez az első két nagy munka Ferenczi későbbi pályafutására is kihat majd, de erről később.) A „**Ferencz József koronázási jubileumdíj-alapítvány**” odaítélésére kiküldött fővárosi bizottság 1907 végén Ferenczi „*eddig munkásságát és tehetségét kiváló elismerésben részesítette*”. (A tudományos irodalmi díjak odaítélését elbíráló albizottság vezetője egyébként Ferenczi korábbi tanára, **Földes Béla** volt. A nagyobb elismerést jelentő, pénzjutalommal is járó díjazott ekkor [Cseregyő Hugó](#) és [Pásztor Mihály](#) voltak.)

²²**Reisinger Ferencz dr.:** Eszmecserék a sztrájkjog körül., A Munkaadó, 1908. június 21.

Ugyanitt: „*A vezéreitől fanatizált munkástömegek immár több, mint egy évtized óta megfontolás nélkül nap-nap után rendezik az egyik sztrájkot és bojkottot a másik után, majd az egyik, majd a másik iparágat támadva meg létfeltételeiben, szinte fegyverszünetre sem gondolva. Nagy lassan eszmélnek a munkaadók is, az életfentartás ösztöne együvé kezdi őket is tömöríteni, kialakult immár e táborból is az első csatarend, az építőiparosok szövetsége, de nyomukban immár zárt sorokba kezdenek rendezkedni a többiek is. **A guerilla harcok korszaka vége felé közeleg, a központból dirigált és fanatizált munkástömegekkel immár egységes hadseregként lép szembe a munkaadók országos szövetsége is.***

A munkássereg beláthatatlan tömege vak fanatizmussal és vakon követi vezéreit, vasfegyver és a néptribunok szenvedélyes szólamai kapcsolják egybe soraikat. Hiába mondja ki az ipartörvény említett 162. §-a, hogy bojkottösszebeszéléseik és sztrájkkegyezményeik jogérvennyel nem bírnak. Ez a törvényszó holt betű nekik, az állami bíróságok jogsegélyére reá nem szorultak úgy sem. 36 év óta látszik márványba és ércbe vésettnék a törvény szava: sztrájk és bojkott érvénytelen a bíró előtt; pedig homokra épített ez a §. is, kell is a szociáldemokracziának a bíró jogsegélye!

*Száz és száz bojkottot és sztrájkot rendezett és küzdött végig a magyar munkásság, de egyet sem akasztott meg, sőt még csak szóba se került egyetlen egynél sem, hogy ezen összebeszélések és egyezmények nem élvezhetik a magyar királyi bíróságok jogsegélyét. Hiszen Önök tapasztalhatják napról-napra, hogy mily tehetetlenek hatóságaink még a bűnös és még joghatályos szerződések tartama alatt létesített sztrájkok s bojkottok törvényileg kötelező megtorlása körül is. **A büntetőjogi szabály alkalmazása, mihelyt munkástömegek túlkapásainak megtorlására kerülne a sor, erőtlen, fogyatékos és energia nélküli.***

Az ipartörvény-vita - 1908

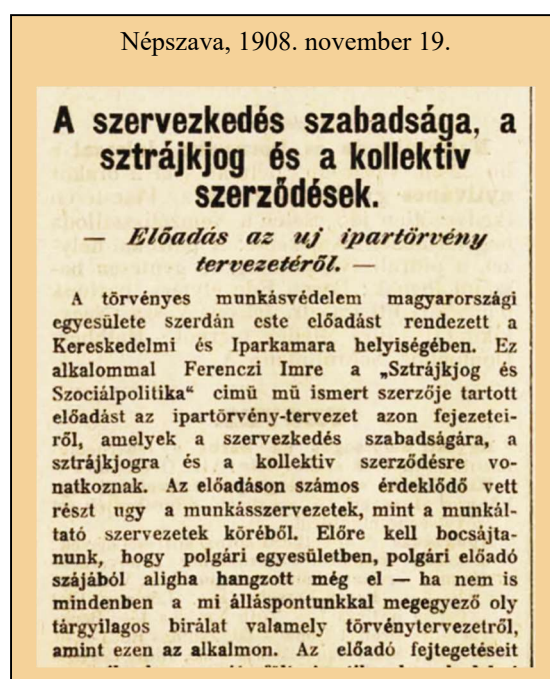
A 24 éves Ferenczi nagy energiákkal veti bele magát az új Ipartörvényről, a munkások és munkaadók szervezkedési jogáról folyó vitákba. Nagyobb tanulmányai mellett álláspontját közérthetően összefoglalta a [Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete](#) 1908 végi előadóestjén is (melyet a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara helyiségében tartottak, ahol ő fogalmazói minőségben alkalmazásban állt). A Népszava erről készült beszámolója jól tükrözi, hogy álláspontja ismét zavarba ejtően megkerülhetetlen a szociáldemokrácia képviselői számára.²³

Ferenczi a tervezet számtalan (itt most felsorolhatatlan) pontját súlyos kritikával illeti, lándzsát törve a kiegyensúlyozott jogosítványok jogszabályba iktatása mellett – mert véleménye szerint csak ez hozhat el egyfajta békét a felek között. *„Ahol a munkásosztály legfőbb önvédelmi eszközei ily nagy korlátozást szenved, ott a kormányt a magánüzemekkel szemben a fokozott felügyelet jogával kell fölruházni és a munkásviszonyok állandó ellenőrzésével kell kötelezni.”*

Súlyosan elítéli az erőszakos, rendvédelmi-

büntető előírásokat, melyek csak a szemben állást fokozhatják. *„Az előadó elvileg helyteleníti a munkabeszüntetések egész kategóriáinak súlyos szabadságvesztés-büntetésekkel való üldözését, mivel azok a gyakorlatban hatálytalanoknak bizonyultak mindenütt és az ipari béke biztosítása szempontjából sem ajánlhatók. A törvénytervezet a legnagyobb sztrájkcsináló lenne — ha keresztül lehetne vinni.”*

Külföldi mintákra támaszkodva hangsúlyozza a **kollektív szerződések** intézményének a bevezetését, s a stabil, jogosítványokkal felszerelt szakszervezetek, munkavállalói és munkáltatói szervezetek kialakításának a fontosságát. *„Szociális szempontból elvileg vissza kell*

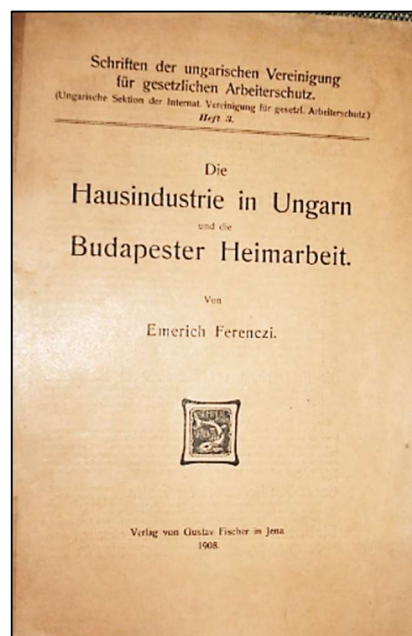
²³ A szervezkedés szabadsága, a sztrájkjog és a kollektív szerződések. Előadás az új ipartörvény tervezetéről, Népszava, 1908. november 19.

utasítani a tervezetnek az ipari egyesületekről szóló részét, amely a szakszervezeteknek és a munkáltató szervezeteknek továbbfejlődését teljesen megakasztaná és egy páratlanul szűkeblű rendőri jog keretébe szorítva, eredményes működésre képtelenné tenné. Az előadó idézi a külföldi szakszervezeti törvényhozást, amely az egyesületek megalakulásánál megelégszik bizonyos formaságokkal, belügyeikben teljesen szabad kezét enged nekik és föloszlatásokra csak a rendes bíróságokat hatalmazza föl. **A termelés nyugodt folytonossága csak azáltal biztosítható, ha a törvényhozó nemcsak, hogy meg nem szorítja, de egyenesen előmozdítja a kétoldalú szervezkedést.**

Az otthoniparosok helyzete – 1907-1909

Miközben a heves viták és erődemonstrációk a nagyipari és a kisipari munkások és alkalmazói között zajlottak, aközben Ferenczi 1907-ben, 1908-ban és 1909-ben elkészült több tanulmányában – mai szemmel is igen figyelemre méltó módon – megpróbálta felhívni a figyelmet azoknak a dolgozóknak a jogfosztására, hátrányos helyzetére is, akik a háziiparban, otthon, bedolgozóként keresték kenyerüket.²⁴

Kétségtelenül, a monarchia másik fővárosához, Bécshez képest „a háziipar és a bedolgozó munka az iparosodás korában lényegesen kisebb jelentőségű volt a magyar gazdasági fejlődésben. A háziipar ilyen periférikus helyzetének gyökerei a merkantilizmus korára nyúltak vissza. (...) A gazdasági liberalizmusra való átmenettel hirtelen és bizonyos fejlődési szigetekre korlátozódva egy száguldó

²⁴ **Ferenczi:** Az otthonmunka. 1907(1).

Ferenczi: A magyarországi otthoniparról. 1908(1).

Ferenczi: [A magyarországi háziipar és a budapesti otthoni munka](#). 1908(2).

Ferenczi: Die Hausindustrie in Ungarn und die Budapester Heimarbeit. 1908(3).

Ferenczi: [Mária Terézia és II. József ipari politikája](#). 1909(3).

iparosodási dinamika vette kezdetét. Budapest agglomerációjában a dualizmus korában olyan iparszerkezet alakult ki, amelyet erőteljesebben formáltak nagyüzemi vonások, mint a birodalmi fővárost, Bécsét. Emiatt Magyarországon az „exportképes” bedolgozó ipar összességében „csak

egy relatíve egészen kicsi jelentőségre” tett szert. A monarchia keleti fővárosában, Bécshez képest, a keresőképesekek jelentősen kisebb része volt foglalkoztatva a bedolgozó munka által dominált ruhaiparban, és ezeknek az iparágaknak a város gazdaságában betöltött szerepe is lényegesen kisebb volt az alacsony exportrészesedés miatt.” Ahogy maga a téma, úgy Ferenczinek ezek a tanulmányai is lényegében visszhang nélkül maradtak abban korban – egyébként később is.

Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához – 1910 A Lakáshivatal koncepciója

Közfigyelmet felkeltő írásai, képességei és nyilván nézetei hatására 1909 legelején Ferenczi felkérést kapott a két és fél év óta fővárosi polgármesteri címet betöltő [Bárczy Istvántól](#), hogy tanulmányozza a külföldi nagyvárosok lakáspolitikáját, lakásügyi intézményeit, s ezek alapján készítsen javaslatot a főváros új lakáspolitikai stratégiájára vonatkozóan. Ferenczi ennek megfelelően útra kelt, felkeresett több mint húsz európai nagyvárost (Ausztriában, Németországban, Svájcban, Belgiumban,

Pesti Napló, 1909. november 28.

FŐVÁROS.

A községi lakáspolitikai feladatai és a lakásügyi hivatal.

— Előadás a Közgazdasági Társaságban. —

Dr. Ferenczi Imrét ez év elején dr. Bárczy István polgármester a külföldi nagyvárosok lakáspolitikájának és lakásügyi intézményeinek tanulmányozásával bízta meg, jelenleg pedig a székesfővárosban felállítandó lakásügyi hivatal tudományos előmunkálatait végzi. Dr. Ferenczi közel félszázados, Európa minden művelt államára kiterjedő tanulmányának eredményeit értékesítette a Közgazdasági Társaságban ma este tartott előadásában, amelyben a lakáskérdés jelenlegi állásával és a főváros lakáspolitikai feladataival foglalkozott.

Franciaországban, Olaszországban, Nagy-Britanniában), majd tapasztalatairól először rövid előadás keretében beszámolt a [Közgazdasági Társaság](#) 1909. november végi közgyűlésén: „A külföldi haladottabb nagyvárosok modern lakáspolitikájának és lakásügyi intézményeinek a tanulmányozásával bízott meg engem ebben az esztendőben dr. Bárczy István

Pesti Hírlap, 1909. november 28.

— **Községi lakáspolitikai és a lakásügyi hivatal.** A Magyar Közgazdasági Társaság szombati közgyűlése keretében dr. Ferenczi Imre tartott érdekes előadást a községi lakáspolitikáról és a felállítandó lakásügyi hivatalról. Dr. Ferenczi, akinek a budapesti lakásreform kérdése körül kifejtett működése általánosan ismert, ez év elején dr. Bárczy István polgármester megbízásából Európa közel 25 nagyvárosában tanulmányozta a községi lakáspolitikát. Félészteig tartó tanulmányútjának tanulságait ismertette abban a részletes és szakszerű lakáspolitikai programban, amelyet ebben az előadásban a budapesti helyi viszonyok gondos mérlegelésével a kövélemény elbírálása elé terjesztett. Az előadást zajos tetszéssel fogadták.

polgármester úr. Közel félévi, vagy huszonöt városra kiterjedő tanulmányutamnak, amelynek a skót hegyek és az Appenninek voltak a szélső határai, gazdag eredményeit és részletes tanulságait természetesen nem szoríthatom egy előadás szükségkép szűk keretei közé. Azoknak is csak egy, az épen most aktuális része fog legközelebb a „Községi lakáspolitikai és lakásügyi hivatalok” című munkámban napvilágot látni.

Ezen előadásom első feladatául azt tűztem ki, hogy **bemutassam annak a rendszeres községi lakáspolitikának az ideális képét, amelyet a legkülönbözőbb országokban és városokban gyűjtött mozaikszemekből raktam össze, és azután a mi fővárosunk saját igényei szerint formáltam véglegesen meg.**²⁵

Ezt követően, könyv formájában is megjelent 1910-ben a „Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához. Bárczy István polgármester megbízásából végzett tanulmányok alapján.” címet viselő, 500 oldal

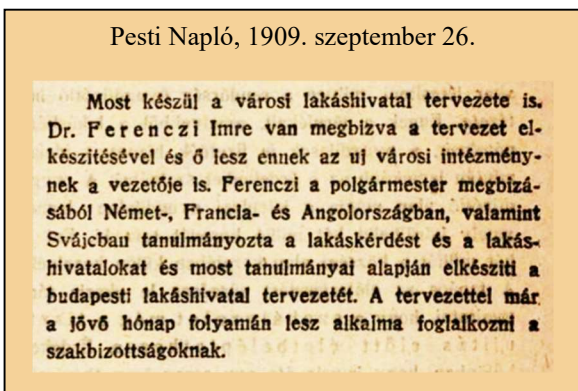
²⁵ **Ferenczi:** [A községi lakáspolitikai feladatai Budapesten.](#) 1909(1).

terjedelmű munkája²⁶ (ugyanebben az évben a Városi Szemlében folyamatosan publikálták erről szóló előadásait).²⁷

A Pesti Napló 1909. november 28-i vasárnapi kiadása plasztikusan összefoglalja Ferenczi főbb mondanivalóit: „**A községi lakáspolitikai feladatai és a**

lakásügyi hivatal. (...) Az előadás bevezetésében rámutatott dr. Ferenczi arra, hogy a megelőző évtizedekben is jórészt azért nem került a komoly és gyökeres lakásreformra a sor, mivel mihelyt némileg kedvezőbb építőipari viszonyok követték a lakásínséget, megszűnt a lakáspolitikai iránt az érdeklődés és a hatóság messzebbmenő lakásügyi terveit mindannyiszor sutba dobták. **Óva int attól, hogy a székesfőváros jelenleg ismét elejtse lakásprogramjának elvi részeit** azért, mivel az építkezés némileg föllendült.

(...) A községi lakáspolitikai egész épületét rá kell helyezni a lehető legtüzetesebb **lakáspolitikai statisztikára**, amely az összes bérbeadó és újra kiadó lakások kötelező ki- és bejelentéseinek kell hogy felépüljön, A lakáskereslet és lakáskínálat teljes ismerete nélkül a magánvállalkozás folyton sötétben tapogatózik és a legszélsőbb végletek között mozog; a közhatalom pedig sem a magánlakástermelés bajait, sem a kiegészítő községi lakástermelés mérvét és irányát szabatosan megállapítani nem tudja.

(...) Azt a csekély fáradságot, amelyet a **be- és kijelentési kötelezettség** a háztulajdonosokra hárít, teljes mértékben ellensúlyozza az az előny, hogy a székesfővárosi „**Lakásértécsítő**” ingyen fogja üres lakásaikat a bérbeadásig hirdetni.

²⁶ **Ferenczi:** Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához. 1910(2).

²⁷ **Ferenczi:** Hogyan kell megszervezni a hitelt a közhasznú házépítés számára. 1910(4).

Ferenczi: [A magyar lakásügy haladása az utolsó öt évben.](#) 1910(3).

Ferenczi: [A községi lakáspolitikai Magyarországon, különös tekintettel Budapestre.](#) 1910(1).

(...) A lakásbérlők és bérbeadók közötti viszony javítását elő kell a hatóságnak az által is mozdítania, hogy lakásbérleti kérdésekben **Ingyenes jogi tanácsadót** állít fel, amely a felek kérésére választott bírósággént is működik és a lakásegészségügyi panaszok elfogadására is szolgál. A modern alapon kifejlesztendő **lakásfelügyeletet** is e központból irányítanák.

(...) Végül ismerteti azokat a kitűnően bevált intézményeket, amelyek ezen elvek gyakorlati keresztülvitelét biztosítják. (Külön **telekkezelőség és telekvásárló alap**, csak **örökbérlet** és visszavásárlási jog mellett való telekkiadás, **örökbérleti hitelpénztár** stb.)

A községi lakásépítésnek kell végül rendkívüli körülmények között egyéb lakáspolitikai rendszabályokat (lakásfelügyelet) elősegítenie és a magánvállalkozásnak (I. munkásszállók) munkát nyújtania.

(...) A kitűzött nagy célokat biztosabban, teljesebben és gyorsabban éri el tehát a főváros és amellet anyagi megtakarítást is jelent számára, ha e feladatokat nem aprózza szét az általános közigazgatás egyes létező szervei között, hanem egy céltudatosan vezetett és szakképzett közegekből ellátott **középponti lakásügyi hivatalra** ruházza azokat.

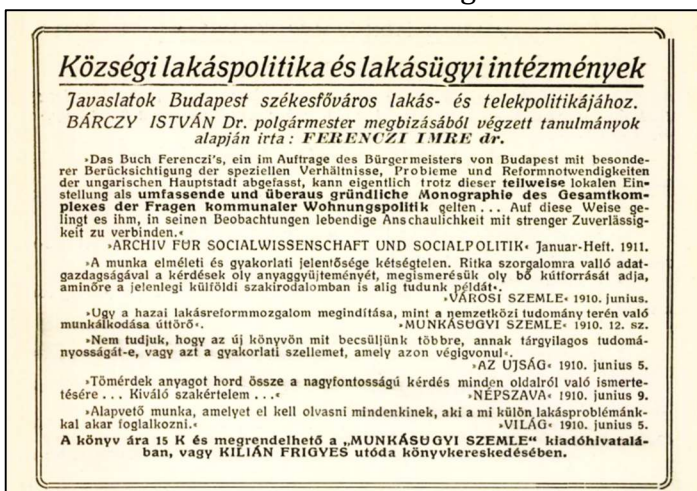
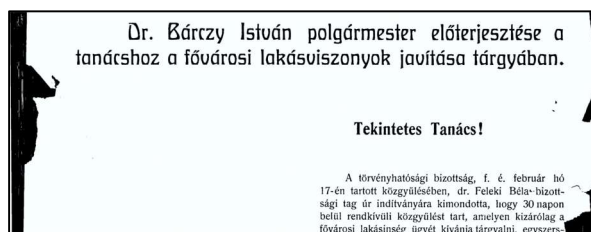
E hivatal első feladatai volnának a székesfőváros saját **kislakásait** és **munkásszállóit** szoros szociálpolitikai szempontból **kezeln**i, a **lakásstatisztikát kiépíten**i, ingyenes községi **lakásközvetítést** és **jogi tanácsadást** folytatni. Továbbá az összes megvalósítandó nagyobb lakáspolitikai intézmények létesítése érdekében szakszerű **előterjesztéseket** volna hivatva tenni és minden kérdésben, amely a lakosságnak olcsó és egészséges lakásokkal való ellátását bármily vonatkozásban érinti, meg kellene azt hallgatni. Feladata volna továbbá a lakásügyet állandóan napirendén tartani és érdekében minden **felvilágosító** munkát végezni. E szakhivatalt közvetlenül a polgármester mellé kellene beosztani.

Az előadó végül megjelölte azon jogos várakozásokat, amelyeket egy észszerű határidőn belül javaslatainak megvalósításához fűzni lehet, de egyúttal azon korlátokat is, amelyeken túl a legtökéletesebb községi lakáspolitikai sem javíthat egymagában a fennálló lakásállapoton.

Az előadást vita követte.”

Ferenczi az ötszáz oldalas könyv bevezetőjében vall munkamódszeréről, mely szerint²⁸: „Az egyéni ankét nélkülözhetetlen volt olyan intézményeknek a tanulmányozásánál, **ahol a program és a valóság, a kitűzött célok és az elért eredmények között gyakran nagy űr tátong.** Hatósági szervezeteknek és társadalompolitikai intézményeknek értékét és tényleges szociális hatásait **csak az összes érdekelttel való személyes érintkezés útján lehetett behatóan megismernem.** Nem értem be tehát hivatalos közegek felvilágosításával, hanem a közvetlenül érintett társadalmi tényezőknek: a háztulajdonosok, a bérlő-szövetkezetek és a munkásszervezetek képviselőinek véleményét és kritikáját is igyekeztem értékesíteni.”²⁹

Miközben Ferenczi Európa városait járta Bárczy megbízásából, aközben 1909. március 25-én Bárczy István a főváros tanácsa elé terjesztette nagyívű, s a főváros építkezéseit az elkövetkező években meghatározó

lakásprogramját.³⁰ Nem lehet nem felfedezni, hogy e program egészére és részleteire is közvetlen és igen nagy, hatást gyakorolt Ferenczi 1906-ban közreadott munkája a munkáslakáskérdésről.³¹ (Ezért is kérte fel Bárczy éppen Ferenczit a további javaslatok kidolgozására.)³²

²⁸ **Ferenczi:** Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához. 1910(2).

²⁹ Szubjektív megjegyzésem: Pontosan ugyanezt vallom magam is, s amikor csak lehetett, ezt a gyakorlatot követtem.

³⁰ **Dr. Bárczy István** polgármester előterjesztése a tanácshoz a fővárosi lakásviszonyok javítása tárgyában. Budapest, 1909. március 24. (Dr. Wildner Ödön, s. k., Dr. Bárczy István, s. k., tanácsjegyző. polgármester) Teljes program.

³¹ **Ferenczi:** A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre. 1906(1).

³² A Bárczy-programról és Ferenczy 1910. évi kötetéről is *Olvasókönyvünkben* írunk részletesebben: **Győri Péter:** Olvasókönyv a szegényügy – lakásügy – hajléktalanügy fővárosi történetéről II. kötet, Kézirat.

Ferenczinek a „Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához.” könyve a következő témákat öleli fel:

- I. rész: A budapesti lakáskérdés jelenlegi állása
 - a. A lakásnyomor városa
 - b. A lakásnyomor következményei
 - c. A lakásreform kezdetei
 - d. A lakáskérdés és a községi kislakásépítés
- II. rész: A községi lakáspolitikai
 - a. A lakásügyi közigazgatás intézményei
 - b. A bérkaszárnnyák városa
 - c. A város- és lakásépítés reformja
 - d. A telekpolitika reformja
 - e. A községi telekállomány értékesítése
 - f. Telek-, közlekedési- és adópolitika a városfejlesztés szolgálatában
 - g. A lakásépítést előmozdító egyéb intézmények
- III. rész: A lakásügyi hivatal és legközelebbi feladatai
 - a. A lakásügyi hivatal szervezése
 - b. A lakásügyi hivatal és a lakásstatisztika
 - c. A községi lakásközvetítés
 - d. A községi kislakások kezelésének előfeltételei
 - e. A községi lakások kezelése
 - f. A munkásszállók és kezelésük

Függelék

Ferenczi – szokásához híven – páratlanul gazdag tényanyagot használ írásához. Az egyes alfejezetekben (és alfejezeteken belüli al-alfejezetekben) egyszerre mutatja be egészen gyakorlatias módon az egyes európai nagyvárosok lakáspolitikai megoldásait, eszközeit, intézményeit, felhasználva a vonatkozó szakirodalmat és a személyes konzultációk („an-kétok”) információit, valamint a kapcsolódó hazai, budapesti helyzetet és megoldási,

adaptációs lehetőségeket. Szintén Ferenczi munkamódszerére utal a tény, hogy a kötet zárásaként rögvest maga-javasolta **szabályrendelet-tervezetet** is szerepeltet függelékként az általa javasolt, felállítandó lakáshivatal létesítéséről, működéséről.

Ezzel együtt, ebben az esetben igazat kell adnunk annak a Népszavában megjelent kritikának, mely szerint a bármily gazdag információs és javaslat-csomagnak mintha a fő iránya – de legalább is az egyik fő iránya – mégiscsak az lett volna, hogy szükséges lenne egy stabil, központi, fővárosi lakásügyi szervezetet létrehozni, mely összefogja és egyben képviseli is a helyi lakáspolitikát minden területét a lakásstatisztikától, a folyamatos helyzet-elemzéseken, javaslatok, teendők, szabályozók kidolgozásán keresztül a lakásügyi tranzakciók (cserék, adás-vételek) nyomon követéséig, ezek szervezéséig, az aktív, szabályozott lakásközvetítésig, s végül a közhatalom tulajdonában lévő bérlakások, valamint munkásszállók kezeléséig. Ferenczi egy ilyen, széleskörű kompetenciával rendelkező **Lakáshivatal** létrehozását javasolta.

Látni fogjuk, „ez a projekt nem jött össze”, miközben valami egészen más, a könyv legutolsó al-alfejezete néhány oldalán javasolt Rowton-féle **Népszálló** két év múlva már lakókat is fogadott (erről később szólunk).

Népszava, 1910. június 9.

„Könyv a lakásínségről.

(...) Az a memorandum, amelyet 1909 március elsején pártunk fővárosi végrehajtó bizottsága a polgármester elé terjesztett, 10-ik pontjában ezt kívánja: **Lakáshivatal** létesítendő, melynek feladata a lakásfőügyelet, a teljes lakás-statisztika készítése és nyilvános, ingyenes lakásközvetítés az üres lakások kötelességeiről bejelentésével.

Ferenczi is ezen az alapon tervezi a lakáshivatalt, amelynek hatásköre még kiterjedne „a községi lakástelepek és egyéb munkásjelölti épületek kezelésére” és a „községi lakáspolitikát elősegítésére, továbbá a bérbeadók és bérlők közt való fakultatív békítésre”.

Nagyszabású intézményt tervez Ferenczi, olyan nagyszabásút, hogy — ismervé a mi városi képviselőtünket — **nem hisszük, hogy ez a tervzet minálunk alapos redukció nélkül megvalósulhasson.** Mi kívánjuk, hogy megvalósuljon, (...) De tisztában voltunk azzal is, hogy ez az intézmény magában véve csak a lakás-anarchia korlátozásának eszköze lehet, a lakásnyomorúságot pedig egészen más, sokkal radikálisabb eszközökkel lehet csak mérsékelni. Ezért került a lakáshivatal felállításának kívánása a mi memorandumunkban csak a tizedik helyre.

(...) Becsületes őszinteséggel mutatja be az irtózatot lakásnyomort és annak rémítő következményeit, de amikor a baj megszüntetésére kell módokat keresni, akkor alig tud egyebet ajánlani, mint . . . egy új hivatal felállítását, amelyben sok-sok hivatalnok lesz és amely - tekintve dr. Ferenczi Imre kiváló szakértelmét - bizonyára szépen fogná adminisztrálni a lakásínséget, nagyon szép, rémítően szép kimutatásokat csinálna a szörnyű lakásnyomorról és mindenestre kitűnő elméleti tanulmányokat is készítené erről a kérdéssel, de bölcsen vigyázva, nehogy valamiképpen beleütközzék a hétszer szent kapitalista profit érdekeibe. Ezt a mostani szép és értékes tanulmányt is ez a bölcsesség jellemzi. Amit egyébként nem szemrehányásképpen mondunk. (...) Hiszen **szükség van a lakásügyi hivatalra is, azonban csak más, radikális reformokkal egyidejűleg. De mi azért szívesen látnók az új hivatalt így is.** ”

A Népszava szokásosan kritikus, fanyalgó, ámbár hosszú és figyelmet felhívó reagálásán túl a „Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények” számos oldalról méltató fogadtatásra talált.

Népszava, 1910. június 22.

Munkásügyi Szemle, 1910.

„Dr. Brod Miksa: Dr. Ferenczi Imre: Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények.

(...) És ha Ferenczi dr. ezen munkájával semmi egyéb eredményt nem ért volna el, minthogy kimutatta a lakáshivatal nélkülözhetetlenségét a budapesti lakásviszonyok gyökeres orvoslása szempontjából és hogy evvel előmozdította a lakáshivatalnak megteremtését, már akkor is dicsérettel kellene e téren való tevékenységét elhalmozunk, ámde mennyivel inkább kiérdemelte az elismerést, ha tekintetbe vesszük, hogy úgy a hazai lakásreform-mozgalom megindítása, mint a nemzetközi tudomány terén való munkálkodása úttörő. Az egész munkának kora tudományos készültség, sőt a tárgyáért és kitűzött céljáért való lelkesedés vonul végig, hogy annak megszerzését, elolvasását és beható tanulmányozását mindenkinek a legmelegebben ajánlhatjuk.”

Gazdasági Mérnök, 1910. május 29.

„Községi lakáspolitikai. (...) Most folyt le Bécsben a nemzetközi lakáskongresszus, melyen a székesfőváros is méltó módon volt képviselve és fővárosunkról a kongresszus elé terjesztett jelentés tanúságot tesz a hazánkban is nekilendült lakásügyi tevékenységről.

Az e téren nálunk történt mozgalmakból különösen ki kell egyet emelnünk, és pedig Ferenczi Imrének a könyvpiacra a kislakásépítésekről írt és megjelent könyvét, **amelyben felkarolt eszmékből csakhamar viszhangzotak a sajtó, az érdekképviselők, a népgyűlések a fővárosi közgyűlések, a parlamenti tanácskozások.**

Városi akciók, törvényalkotások és közhatósági építkezések követték nyomon a közvélemény sürgető mozgalmait és ha 1-1 és fél év múlva Budapesten megszűntnek lesz mondható a lakásnyomor és ha tán - amit csak óhajtván sejtünk - a lakbérek is alább fognak némileg szállani: **abban a beavatottak közmegegyezése szerint okvetlenül lesz bizonyos érdeme a Ferenczi Imre páratlanul álló publicisztikai sikerű könyvének is.**

Ezen a nézetten lehetett Bárczy István polgármester is, amikor Ferenczit a múlt év elején több hónapra terjedő külföldi tanulmányútra küldötte ki a lakásügyi intézmények tanulmányozása céljából. Bárczy jó szemérről tanúskodik az is, hogy **Ferenczit szemelte ki a budapesti lakásügyi hivatal vezetőjéül is.** A rendkívül megteremtően hatott külföldi tanulmányairól számol most be Ferenczi Imre, egy 500 oldalra terjedő impozáns új művében, amelynek némi hivatalos jelleget ad az a tömören megírt előszó, amelylyel Bárczy István polgármester bocsátja útnak ezt az újabb eredmények megértetésére elsőrendűen hivatott nagy könyvet.”

Ahogy Ferenczi maga is utal arra, hogy az 1910-ben megjelent könyve és az 1906-ban a munkáslakáskérdésről megjelent könyve (az ismétlődéseket elkerülendő) együtt olvasandó, több recenzió is a kettőt együtt tárgyalja. Erre aztán a könyvkereskedők is reagáltak...

Renaissance, 1910. VII/10.

Lakásprobléma és lakáspolitiká.

Irta:
POGÁNY JÓZSEF.

„A rókáknak vagyon barlangjuk, és az égi madaraknak fészük, de nincsen az ember fiának holott lehajtana a fejét.”

Lukács, IX. 58.

I.

a nem volna annyira a tudatunkba, a gondolkodásunkba rögzödve a mai társadalom állapota, ha nem éreznék minden idegünk magától értetődő természetességre azt, hogy mindent, ételt, italt, ruhát, hálást, pénzen kell megvásárolnunk. Ha nem születnénk volna bele egy olyan társadalomba, melynek alapja az, hogy minden árú, hogy mindent vennünk kell, ami voltaképpen természetes velejárója az ember magafentartásának. Hogy mindig el kell valamit adnunk, ha venni akarunk valamit, ha egyebünk nincs, hát a munkaerőnk. Ha nem volna mindez olyan magától értetődő, vérünkbe vált valami, ha akár a kapitalizmus előttről való vadember, akár a kapitalizmus után elkövetkező időköt látó hisztorikus szemével néznék — akkor egy más világból idekerült ember csodálkozásával kellene visszahőkölünk annak az arcúlvérő valóságnak a problémája előtt, hogy „nincsen az ember fiának holott lehajtana az ő fejét”. Hogy lakóforradalmak zendüléseire meg vaskos kötelekre van szükség, mint most a *Ferenczi Imre*: „Községi lakáspolitiká”-jára, hogy az emberek észrevegyék a probléma probléma-voltát, fejükhez kapjanak és cselekedni próbáljanak.

Ferenczi tanulmányához fűzzük ezt a cikket (*Községi lakáspolitiká és lakásügyi intézmények*. 1910. Budapest). Ahogy Ferenczinek első könyve erről a kérdéstről, a Munkáslakáskérdés, kitűnő agitációs eszköze lett a lakáskérdés ügyében harcolóknak, ennek a második könyvének a hatalmas tudása anyaga, világos okfejtése, lelkes radikalizmusa is alapmunkájává lesz a községi lakáspolitiká jövőndő küzdelmeinek és reméljük, hogy el fogja érni legaktuálisabb célját is: a lakáshivatal megteremtését.

Corvina, 1910.

Aktuális és keresett könyv!

Kitűnő kirakatozik!

Dr. Ferenczi Imre

a főv. lakáskezelő egyik vezetőjének

A munkáslakáskérdés

című kiváló művét, — melynek kevés példányszámú teljes készletét átvettén — alábbi leszállított árrban ajánlom (Ord. K 4—) netto 1.50 és 7/6 csak kp Minden vevő megszerzi, a ki szociologia iránt érdeklődik!

488

Tisztelettel

STEMMER ÖDÖN könyvkereskedő
Budapest, VI., Liszt Ferenc-tér 14.

IRODALOM.

Községi lakáspolitiká.

Ferenczi Imre dr. könyve.

Iparegészségügy, 1910.

„Bizonyos dolog az, hogy a munkások hangos követeléseire szociológusaink és külföldön járt szakembereink is behatódobban kezdettek a lakáskérdéssel foglalkozni, fáradságuk azonban jóformán meddő maradt mindaddig, amíg Bárczy István polgármester hozzá nem fogott a lakásügy terén már eddig is áldásosnak bizonyult nagyszabású tevékenységéhez. Kétségtelen, hogy a polgármesternek egyik legnagyobb érdeme az, marad, hogy a községi lakáspolitiká ügyének előmozdítása céljából olyan embereknek a tanácsával élt, akiket nem a nálunk annyira megszokott protekció és kapaszkodás juttatott a közélébe, hanem a rátermettség és a hozzáértés. A polgármester nagytudású munkatársai között pedig lankadatlan buzgalomával, becsületes törekvéssel és szinte rajongásig menő ügy- és tárgyszeretével a legelső helyre Ferenczi Imre dr. küzdött fel magát.

A polgármestert Ferenczi dr.-nak a „lakásreform körül kifejtett tudományos és publicisztikai működése indította arra az elhatározásra, hogy őt 1909 február havában az európai nagyvárosok lakáspolitikájának és a lakásügyi hivataloknak tanulmányozására küldje ki. A megbízás részben arra szól, hogy Ferenczi dr. javaslatot is tegyen egy Budapesten felállítandó lakásügyi hivatal tárgyában. Tanulmányjáról Ferenczi dr. egy 488 nagy oldalra terjedő vaskos kötetben számol be, amelynek címe: „Községi lakáspolitiká és lakásügyi intézmények”.

A főváros vezetésének reakciója a könyv megjelenésére ennél sokkal bonyolultabb volt. Először is 600 példányt megvásároltak a könyvből 9000 koronáért.

Fővárosi Közlöny, 1910. június 10.

Bizottmányi és tanácsi előterjesztés a dr. Ferenczi Imre lakásügyi szakmunkájának megszerzése ügyében. (Előadó: dr. Wildner tanácsjegyző.)

58.444/910. Ezen ügyben az elnöki ügyosztály az alábbi előterjesztést tette:

Tekintetes Tanács! Polgármester úr 1909. évi február havában megbízást adott dr. Ferenczi Imre ismert szociálpolitikai szakirónak arra, hogy az európai nagyvárosok lakáspolitikai és lakásigazgatási intézményeit a helyszínen tanulmányozza s ezen tanulmányútja eredményéről tegyen jelentést, esetleg gyakorlati javaslatokat a székesfővárosra nézve.

Dr. Ferenczi Imre úr ezen megbízásnak megfelelt, több havi utazása során Ausztria-, Német-, Franciaország, Nagybritannia, Belgium, a Svájc és Északolaszország körülbelül 25 nagyvárosában tanulmányozta a lakásstatisztika, a lakásközvetítés, a lakásfelügyelet, a kislakások és népszállók közszéki és közhasznú építését és kezelését, a többi lakásügyi problémákat, valamint a lakásügyi hatósági feladatok végzésére rendelt hivatalokat. A helyszínen végzett szemléi, a legelismertebb szakférfiakkal való beható eszmecsere, a nyomtatott adatok

és az idevágó szakirodalom tanulmánya alapján megírta és nyomtatásban kiadta „Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest székesfőváros lakás és telepítikájához” című munkáját, amely mintegy 30 nyomtatott ívre terjed.

Mint hogy ezen munka a szakkritika részéről tudományos érték tekintetében egyhangúlag elismertetett, s egész tartalma olyan, hogy teljes tájékozást nyújt a tárgyalat kérdések ismeretére nézve, mint hogy továbbá a kérdések aktuálisánál fogva igen hasznosnak tartjuk, hogy mindazok, akik a lakásügy gyakorlati intézésébe a székesfővárosnál befolyának (a törvényhatósági bizottság és a tanács tagjai, illetékes ügyosztályok, kerületi eljárásságok, egészségügyi, műszaki stb. tisztviselők) e kérdések jelen tudományos és gyakorlati állását behatóan megismerjék: tisztelettel javasoljuk, hogy az idézett munkát, amelynek ára 1,5 korona, a székesfőváros részére 600 példányban beszerezni, illetve a szükséges 9000 korona költséget a t. közgyűlés által engedélyeztetni méltóztatassék.

Javaslatunk megtételénél az a szempont is vezetett, hogy a munka kiadása tetemes költségekkel járt, amelyek megtérülése a könyvtári forgalom által alig remélhető, s hogy végül szerző mintegy egy évi megfeszítő munkájának a székesfőváros által leendő elismerését is keressük az általunk javasolt támogatásban.

Budapest, 1910. évi június hó 10-én.

Az elnöki ügyosztály:

Dr. Wildner Ödön s. k.,
tanácsjegyző.

A tanács az elnöki ügyosztály javaslatához hozzájárulván, hajlandó a t. közgyűlésnek előterjesztést tenni aziránt, hogy a szóbanforgó munka 600 példány a székesfőváros törvényhatósági bizottságának tagjai, hivatalai, könyvtárai és illetékes tisztviselői közt leendő szétosztás céljából megvásároltassék.

Mielőtt azonban eziránt a t. közgyűlés elé járulna, az ügyet a szükséges 9000 korona költség fedezetének tárgyalása és javaslatlattal végezt a tan. VI. ügyosztály útján a pénzügyi és gazdasági bizottmánynak adja ki.*

Másodszor is, utólag megtérítették Ferenczi költségeit, hiszen ő még nem volt fővárosi alkalmazásban, amikor Bárczy polgármester felkérésére a hosszú tanulmányutat megtette, majd ennek összefoglalóját elkészítette 1909 során, több hónapos munkával. (Fővárosi Közlöny, 1910. június 27.)

E döntéseknél azonban sokkal fontosabb volt, hogy Bárczy új **szociálpolitikai ügyosztályt** szervezett és egy addig nem ismert beosztást, úgymond **szociálpolitikai szakelőadói** státuszt is kreált személyre szabottan Ferenczi részére az ügyosztály vezetője mellett, meglehetősen széles témakörben, nevezetesen a főváros minden új szociál- és társadalompolitikai tevékenységének az összefogása, megvalósításuk elősegítése céljából.

Mint látni fogjuk, Ferenczi az elkövetkező tíz évben gőzerővel folytatta munkáját ebben a szerepkörében is, miközben ez a „megoldás” azért azt is jelentette,

45.

Bizottmányi és tanácsi előterjesztés dr. Ferenczi Imre szakiró részére munkadíj megszavazása ügyében. (Előadó: dr. Wildner tanácsjegyző.)

Ezen ügyben az elnöki ügyosztály a következő előterjesztést tette:

Tekintetes Tanács! Dr. Ferenczi Imre ismert szociálpolitikai szakiró az 1909. év elején polgármester úrtól megbízást kapott az iránt, hogy az európai nagyvárosok lakáspolitikai és lakásigazgatási intézményeit a helyszínen, valamint a vonatkozó irodalmat behatóan tanulmányozza s ezen az alapon tegyen jelentést, esetleg gyakorlati javaslatokat a székesfővárosra nézve.

Dr. Ferenczi Imre úr ezen megbízásnak megfelelt, s elhagyva a budapesti kereskedelmi és iparkamaránál viselt állását, több havi külföldi tanulmányút és beható szakirodalmi studiumok alapján részletes jelentést terjesztett a polgármester úr elé, amelyben a lakásstatisztika, a lakásfelügyelet, a kislakások és népszállók közszéki és közhasznú építése és kezelése, a többi lakásügyi problémák, valamint a lakásügyi hatósági feladatok végzésére rendelt hivatalok kérdésére terjeszkedett ki és a székesfőváros részére egy egyetemes hatáskörű lakáshivatal tervét is elkészítette.

Ezen jelentését egy négy kötetben, nyomtatásban is közzétette, amelyet megfelelő példányban a t. törvényhatósági bizottság egyik legutóbbi közgyűlése is megrendelt.

Igaz ugyan, hogy amidőn a t. közgyűlés eziránt való határozatát meghozta, e támogatásával szerzőt nemcsak az igen tetemes nyomtatási s egyéb termelési költségeikért is kárpótolni kívánta, de másrészt kétségtelen, hogy a megszavazott összegből szerző részére nem marad fenn olyanféle tekintélyesebb összeg, amely egyenértékű díjazása volna közel másfél éven át kizárólag a főváros érdekében kifejtett igen szorgalmas és eredményes munkásságának.

Ezért polgármester úr előzetes hozzájárulása mellett tisztelettel javasoljuk, méltóztatassék nevezett írónak ezen munkássága elismerésül 6000 korona munkadíjat megszavazni, illetve eziránt a t. közgyűléshez járulni.

Budapest, 1910. június 27.

Az elnöki ügyosztály:

Dr. Wildner Ödön s. k.,
tanácsjegyző.

hogy pillanatnyilag az általa javasolt **Lakáshivatalt** nem hozták létre (így annak vezetője sem lett), s hasonló szervezetet sem alapított a főváros.

Budapesti Hírlap, 1910. július 5.

évi 12.000 koronás segítséget szavazott meg. — A tanács javasolja, hogy a szociálpolitikai ügyek előkészítésére szakelőadói állást szervezzen a főváros. Szabó József nem fogadja el a javaslatot. Szerinte a főváros fogalmazói karában elég alkalmas erő van ennek az ügykörnek ellátására. Feleki Béla dr. hozzájárult az előterjesztéshez, de kívánta, hogy a szakelőadót ne a tanács, hanem a közgyűlés válassza. Kívánta egyúttal, hogy szociálpolitikai ügyosztályt állítson föl a főváros. A bizottság a tanács előterjesztését Feleki Béla dr.-nak a választás módjára vonatkozó módosításával elfogadta. — Ferenczi Imre dr.-nak, a ki a lakáspolitikáról nagyobb tanulmányt írt, 6000 korona munkadíjat szavazott meg a bizottság. A napirend további során hozzájárult

Az Újság, 1910. július 3.

(Szociálpolitikai előadó.) A tanács új állás szervezését javasolja a közgyűlésnek. Az új állás — elsőosztályu tanácsjegyzői fizetéssel (5900 korona) és ranggal a szociálpolitikai ügyosztály bővítését jelenti, mert a megválasztandó tisztviselő az új ügyosztály előadója lenne. Az új tisztviselőt — bár tanácsjegyzői rangot kap — a tanács választaná. Az egyetlen jelölt az új állásra Ferenczi Imre dr., a kinek a lakáspolitikáról írott munkájából a múlt közgyűlés 9000 korona értékűt rendelt a szakkönyvtárak részére, azonfelül a tanács 6000 korona tiszteletdíj megszavazását ajánlja a szerdai közgyűlésnek.

Munkásügyi Szemle, 1910.

Szociálpolitikai szakelőadó Budapest székesfővárosnál. Nagy-jelentőségű elvi határozatot hozott Budapest székesfőváros törvényhatósága folyó évi július hó 7-én tartott közgyűlésében. A tanács és a pénzügyi és gazdasági bizottság javaslatára a közgyűlés elhatározta, hogy I. oszt. tanácsjegyzői ranggal egy szociálpolitikai szakelőadói állást szervez a községi társadalompolitika körébe vágó ügyek előkészítésére és intézésére.

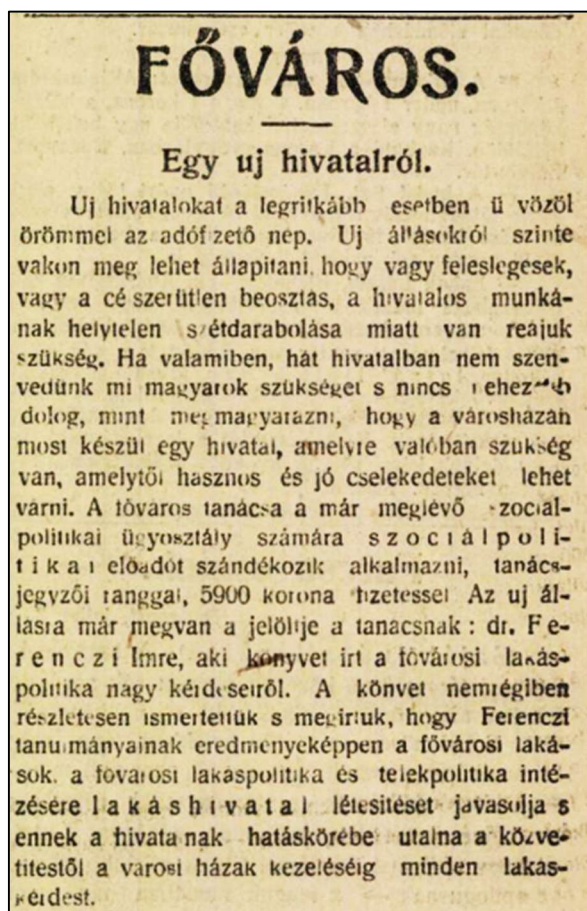
Ez az első közhivatali állás hazánkban, amelynek viselője mintegy *hivatalból* lesz abban a helyzetben, hogy *kizárólag* a szociálpolitika *továbbfejlesztésének* szentelje idejét és munkaerejét. Állami szociálpolitikánk elmaradottsága fokozott kötelességeket hárít a fővárosi közigazgatásra. Örömmel üdvözljük tehát mi, akik a szociális téren való haladás eszméjét szolgáljuk, a székesfővárosnak ezt az úttörő nagy jelentőségű lépését. A tanács megokolása rendkívül tág működési kört biztosít a szociálpolitikai szakelőadónak, aki állandóan a polgármester közvetlen irányítása alatt álló szociálpolitikai osztályban fog működni és onnan nem rendelhető el. Az indoklás a szociálpolitikai szakelőadó teendőit a következőkép jellemzi:

Bár a székesfőváros jelenlegi politikai szervezete nem a legalkalmasabb arra, hogy a szociálpolitikai tervek közeli gyors megvalósításával kecsegtessen, a szociálpolitikai szakelőadó állásában mégis igen sok tér nyílik egy a szociális reformmal összeforrott, az érdekelt néposztályok bizalmát élvező erős egyéniségnek arra, hogy számos községi szociálpolitikai intézményt megvalósítson, mások megvalósítását pedig előkészítse és siettesse.

Értesülésünk szerint erre a szociálpolitikánk történetében mértőföldjelző állásra a székesfőváros tanácsa dr. *Ferenczi Imrét*, az ismert szociálpolitikai író

fogja meghívni. E jelölt egyénisége, akinek írásait lapunk olvasói is jól ismerik, biztosítékot nyújt az iránt, hogy a hazai hivatalok száma a szociálpolitikai előadói állás megszervezésével nem *sine cura*-val szaporodott, és hogy mindaz, ami jelenleg a fővárosnál szociális téren elérhető, meg is fog történni. Mint a magyar szociálpolitika egyik igénytelen harcosa, a »Munkásügyi Szemle« üdvözlöi a tanácsot a választáshoz.

Pesti Napló, 1910. július 3.

Ferenczi könyve megérteti és elfogadja a lakáshivatal szükségességét. Ha ki akarunk menekülni a mai rettenetes nyomorúságból, kell, hogy legyen a városházán a lakásügynek tudományosan képzett, mindenről tájékozott szakértője, aki szeretettel gondozza azt a problémát, aki reális programot ad s ügyel arra, hogy meg is csinálják, be is adják az előírt orvosságot s végül aki bürokratikus hosszadalmasság nélkül gyorsan és közvetlenül intézi el a panaszokat. A könyvet a főváros megbízásából, a főváros szempontjai szerint írta meg Ferenczi. S azt várjuk, hogy a könyv megjelenése után a tanács bejelenti, hogy lakáshivalt akar szervezni s a hivatal vezetőjévé ennek a szövevényes ügynek szakértőjét, Ferenczi Imrét öltetjük meg. Ez volt a tudományos műjavaslata, ez volt Ferenczi tere. Ehelyett most a főváros szociálpolitikai előadójáról beszél, talán azért – hogy éppen az új hivatalnak se örüljünk valami nagyon.

A fővárosnál a munka megosztása épp úgy egyenlően, mint minden magyar határában. Vannak munkával telerheltek emberek és vannak vidáman tüstölő urak. A közönség a hivatalos beavatkozást többnyire keletlennek, zaklatónak, rövidlátónak találja. A publikum határozottan nem szereti a bürokráciát s a hivatalok vezetői már felnek ez általános antipátiától s valahányszor új állásra van szükség, kerülő úton, leplezve, torkaítva adják be a tervet. Azt a leplezést véljük fedezni most is, amikor semmi szükség nincs rá. A szociálpolitika nagyon fontos tudomány, de úgy, általánosságban művelése és előbbre vitele nem a város feladata. De hiszen nem is általános szociálpolitikai elmefuttatásokat vár a tanács és a főváros Ferenczi Imrétől, hanem a lakásügy vezetését és megjavítását. Ne húzódozzanak tehát, ne adjanak alkalmat félreértésekre, hanem mondják ki egyenesen és nyíltan, hogy a lakásügyet, a lakáshivalt pusztán és kizárólag akarják Ferenczire bízni. Mondják meg annál is inkább, mert ha

Nem a Lakáshivatal megteremtésére irányuló intenzív tevékenysége volt az egyetlen fiasco Ferenczi munkásságában. Más (reménytelen?) feladattal is megbízta őt a polgármester: próbálja megszervezni, tető alá hozni a Budapesten dolgozó munkások saját, önálló **munkásbiztosító intézetét**. Persze ez sem egy spontán kipattanó ötlet volt. Számos irányból vita tárgya volt mind az általános, mind a – jobb híján – fővárosi munkásbiztosító létrehozásának a mikéntje, miközben a különböző vitapartnerek az „előre haladottabb európai” mintákra függesztették tekintetüket.

Azonban, mielőtt erre rátérnénk, egy 1911-ben lezajlott „hivatali intermezzo”-t is meg kell említenünk, mely befolyásolta Ferenczi további pályájának alakulását.

Tisztújítás a városházán – 1911

Ferenczi szinte még „meg sem melegedett” a személyesen számára létesített *szakelőadói* beosztásban, amikor - Bárczy István polgármester személyes felkérésére, támogatásával - egy-két hónap múlva máris pályázott az akkor meghirdetett, szokatlanul nagy számú, mintegy 17 *tanácsjegyzői* beosztás egyikére. Mondhatnánk, ez „nem volt egy szerencsés húzás”: megvolt annak a rendje-módja, ahogy a városházi bürokráciában fokról-fokra előre lehetett lépni (egyébként szigorúan a teljesítmény függvényében), s Bárczy, nem először, úgy gondolta, hogy ezen a renden akár át is lehet lépni...

A több éve a városházán dolgozók közül nem kevesebb, mint 44 tisztviselő, s ezen felül még 7 „más pályázó” is pályázott a 17 meghirdetett beosztásra, utóbbiak közt Ferenczi is.³³

Más pályázók:	
1. Dr. Ferenczi Imre.	
Minősítés: Államtud. tudor.	
Szakelőadó lett	1911. jan. 1.
Beosztva: az eln. ügyosztályhoz.	
Megjegyzés: 1905. aug. 25—1908. febr. 3-ig	
budapesti keresk. és iparkam. fogalmazó.	

Pesti Hírlap, 1911. november 30.

(...) lapunk keddi számában ismertettük a helyzetet és közöltük a polgármester részéről bizalmasan ajánlott tizenöt jegyző-jelölt nevét is. Ezek sorában az elsők között szerepel dr Ferenczi Imre és dr Miklós Elemér, akiknek előtérbe helyezése ellen épen a tisztviselői kar köréből az az észrevétel merült föl, hogy jelölésük **nem jogos, nem is méltányos s így a többi jelöltet, a kiknek a rovására történik ez az előtérbe helyezés, elkeseríti az intézkedés**, amelyet épen azért föltétlenül reparálni kell. Mint most illetékes helyről szerzett hiteles értesülés alapján meggyőződünk róla, ez az észrevétel nem állhat meg, sőt épen akkor történhetik anomália, ha a helyzet másképen alakulna és a bizottsági tagok szavazatukkal nem honorálnák a polgármester igazságos döntését. Habár csak hét tanácsnokot választanak és mégis tizenhét tanácsjegyzői állás vár betöltésre, ennek magyarázata az, hogy a túl nagy munkakör ellátására tíz új jegyzői állást szerveztek és **ezen állások betöltése jórészt elsősorban speciális szakismeretet követel meg**. Ilyen szakutadást igényel egyrészt a szociálpolitikai osztály előadói tiszte, másrészt a közoktatásügy azon szakosztályának a vezetése, amely a szorosan vett közoktatástól függetlenül főképpen az ipari és kereskedelmi oktatással foglalkozik. **A szociálpolitikai osztályt a polgármester kénytelen volt már előbb létesíteni, miután a tervbe vett és nagyrésztben már végrehajtott lakásügyi, meg munkásjóléti intézkedések egy külön szakelőadót igényeltek**. Erre a szakelőadói állásra a polgármester dr Ferenczi Imrét hívta meg, miután képzettsége, szakismerete és tudományos munkái egyenesen predesztinálták őt a hivatás betöltésére. Ferenczi első osztályú tanácsjegyzői fizetéssel és az állásnak megfelelő hatáskörrel lépett a főváros szolgálatába. Most hát, hogy a szociálpolitikai osztályt véglegesen szervezték és a vezetője **dr. Wildner Ödön** lesz, csak természetes, hogy a tanácsjegyzői állást ne új erővel töltsék be, hanem azzal a Ferenczivel, aki erre minden tekintetben érdemesnek bizonyult és aki azért, hogy a statusba — a részére szervezett állás útján — bejuthasson és így a további előmenetel útját megnyithassa — lemond az első osztályú tanácsjegyzői fizetésről, miután az új jegyzők először valamenynyien másodosztályuak lesznek.”

Ferenczi ugyan túljutott az igencsak sok lépcsős és heves vitákkal tűzdelt jelölési folyamaton, de végül mégis inkább **visszalépett** – ami teljesen szokatlan lépés volt. A személyére szabott szociálpolitikai szakelőadói státuszban is – amúgy első osztályú tanácsjegyzői fizetéssel - bőven el tudta látni feladatait. Majd évek múlva, 1917. februárjában léptetik elő

³³ Fővárosi Közlöny, 1911. 92.sz.

VI. fizetési osztályba – ekkor már egyetemi magántanári rangban -, ami igencsak magas, a *főjegyző*ekkel megegyező fizetési besorolás.

Talán érdemes felvillantani a Bárczy által kialakított városházi struktúrát, melyben Ferenczi ez alatt a tíz év alatt speciális szakelőadói munkáját végzi.

Fővárosi Közlöny, 1911. december 28.

- I. Elnöki ügyosztály.
- II. (Út- és csatornaépítési) ügyosztály.
- III. (városépítési) ügyosztály
- IV. (katonai és illetőségi) ügyosztály.
- V. (közlekedési) ügyosztály.
- VI. (pénzügyi) ügyosztály
- VII. (közoktatási) ügyosztály.
- VIII. (közélelmezési) ügyosztály.
- IX. (közjótékonyági) ügyosztály

- X. (közegészségügyi) ügyosztály
- XI. (közjogi és anyakönyvi) ügyosztály
- XII. (Vízvezetési és világítási) ügyosztály
- XIII. (építkezési) ügyosztály
- XIV. (szociálpolitikai és közművelődési) ügyosztály
- XV. (közgazdasági) ügyosztály.
- XVI. (városgazdasági) ügyosztály

Közelebbről:

XIV. (szociálpolitikai és közművelődési) ügyosztály.

Dr. Wittinger Gyula tanácsjegyző
dr. Miklós Elemér
Ágotái Lajos szakfelügyelő-igazgató
dr. Ferenczi Imre szakelőadó

IX. (közjótékonyági) ügyosztály.
Szaszovszky József tanácsjegyző
dr. Gallina Frigyes tanácsi fogalmazó
Karányi Elemér tanácsi fogalmazó
dr. Schuler Dezső tanácsi fogalmazó

És föltétlenül idetartozik a polgármester „tágabb stábjá” is, akik nélkül nem beszélhetnénk ma „Bárczy korszakról”:

k) Statisztikai hivatal.
(IV, Központi városháza.)
dr. Thirring Gusztáv, igazgató; dr. Pikler Gyula, aligazgató; dr. Rácz Gyula, titkár, dr. Illyefalvi I. Lajos, fogalmazó; Nikolett Géza, főtitkár; Timár József, Bayer Gyula, tisztek.

l) Könyvtár.
(IV, Központi városháza.)
Dr. Szabó Ervin, igazgató; dr. Madzsar József, főkönyvtáros; dr. Braun Róbert, könyvtáros; Enyvári Jenő, Steiert Máttyás, főtitkár; Köhalmi Béla, Pikler Blanka, dr. Diener László és Neuberg, Gizella, tisztek; Horváth Stefánia, titkár.

XIV. Szociálpolitikai és közművelődési ügyosztály.
(IV, városház-utca 16. II. em. — Tel. városház.)
Ügyosztályvezető alpolgármester: Rózsavölgyi Gyula. — **Beosztva:** dr. Wildner Ödön, tanácsnok; dr. Wittinger Gyula, dr. Miklós Elemér, tanácsjegyzők; Ágotai Lajos, szakfelügyelő-igazgató; dr. Ferenczi Imre, szakelőadó; dr. Sidó Zoltán, dr. Basch Imre, tanácsi fogalmazók; dr. Bolgár Elek, dr. Vadon Géza, tan. segédfogalmazók; dr. Rostagni Achilles, ideigl. tan. segédfogalmazók; Fásceu Emil, számvevőtiszt; Hock László, kezelőtiszt.

Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete - biztosítás munkanélküliség esetére – 1911-

A kollektív emlékezet-kiesés tárgya az is, hogy a huszadik század első évtizedeiben több úgymond *polgári*, szociálpolitikával foglalkozó civil szerveződés is működött Magyarországon. E szervezetek többnyire az abban az időben létrejött különböző nemzetközi egyesületek hazai szerveződéseiként jöttek létre, hazai és nemzetközi

Szocializmus. 1911. p.89.

Szociálpolitika.

Szociálpolitikai irányú egyesületek.
A Munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesülete november 26-án tartotta alakuló közgyűlését. Az új egyesületen kívül még két szociálpolitikai irányú polgári egyesület működik Magyarországon: a Törvényes munkásvédelem magyarországi egyesülete és a Nemzetközi munkásbiztosítás magyarországi egyesülete.

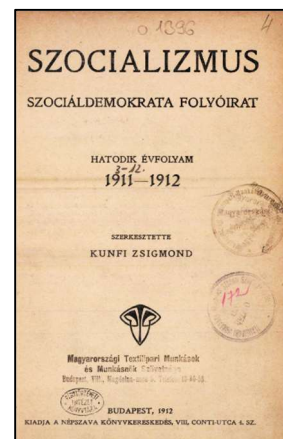
Mindhárom egyesület hasonló irányú nemzetközi szervezetek kezdeményezésére és azokkal szoros kapcsolatban alakult. Tagjaik általában polgári egyesületek, közhivatalok, polgári szociálpolitikusok, sőt sok helyütt munkásintézmények, munkásszervezetek köréből is rekrutálódnak. Az egyesület célja — amint azt a nevük is kifejezi — a törvényes munkásvédelem, a munkásbiztosítás és a munkanélküliség elleni küzdelem gondolatának propagálása, e kérdések tudományos és népszerű alapon való ismertetése és szociálpolitikai irányú nemzetközi megállapodások gyakorlati megvalósításának előmozdítása.

Mindhárom szervezet egymással is szoros érintkezésben áll, céljaik elérésére — többnyire egyes államok és községek támogatásával — nemzetközi

A polgári egyesületek fölvilágosító munkája megbecsülhetetlen szolgálatot tesz ugyan az elméleti szociálpolitikának, működésüket rokonszenvvel kísérjük, nehézségükben szívesen támogatjuk őket, céljuknak a gyakorlati életben való átültetése, munkájuk sikere azonban csak a munkásmozgalom erősödésétől várható. Erős politikai és gazdasági munkásszervezetek a legbiztosabb zálogai a szociálpolitikai haladásnak.

konferenciákat (vagy más-képp: ankétokat), kongresszusokat tartottak, olykor folyóiratot is működtettek („sajtó munkát végeztek”), kiadványokat, elemzéseket, javaslatokat készítettek és a maguk módján harcoltak, lobbiztak ezek megvalósításáért, Ilyen volt a [Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete](#), a [Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete](#) és a [Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesülete](#) is. Nem lepődhetünk meg azon, hogy Ferenczi Imre igen aktívan vett részt ezeknek az egyesületeknek a tevékenységében. A *Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesületében* lényegében, mondhatjuk, kulcsszerepet játszott.

Már maga az egyesület létrejötte is úgy zajlott, hogy Ferenczi 1910-ben kiment Párizsba (ekkor már a főváros alkalmazásában állt), ott részt vett a hasonló nevű nemzetközi egyesület (szövetség) megalakulásában/megalakításában, s a főváros az elsők között tagként belépett a nemzetközi szövetségbe, amint [Országos Iparegyesület](#) is. Egy év múlva, 1911 végén alakult meg a magyarországi

egyesület, melynek elnöke Ferenczi egyetemi tanára **Földes Béla** volt, választott vezetőségében pedig ott találjuk – mások mellett - **Bárczy István** polgármestert, [Wildner Ödön](#) szociálpolitikai ügyosztályvezetőt, [Gelléri Mórt](#), [Hegedűs Lórántot](#), [Heller Farkast](#), igazán tekintélyes tudósokat, szakembereket...

Amúgy az egyesület székhelye sem volt máshol, mint éppen a városházán, miközben a szervezeti tagdíjakat Ferenczin keresztül (ő a titkár) lehetett befizetni.³⁴

A munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesülete. VI. Központi városház. — Igazgató-elnök: dr. Földes Géza. — Társelnökök: dr. Bartóky József, dr. Bárczy István, Vargha Gyula. — Titkár: dr. Ferenczi Imre. — Pénztáros: Székács Antal. — Ügyész: dr. Sasvári József.

A nemzetközi szervezet elnöke [Leon Bourgeois](#), a volt francia miniszterelnök, akivel még fogunk találkozni Ferenczi életpályájának következő fordulóján.

Magyar Ipar, 1911.

A munkanélküliség ellen.

A munkanélküliség elleni nemzetközi küzdelem magyarországi bizottsága vasárnap **Földes Béla** udvari tanácsos, egyetemi tanár elnöklésével ülést tartott, a melynek tárgya: a párisi nemzetközi értekezlet és Magyarország csatlakozása a munkanélküliség ellen való küzdelem nemzetközi egyesületéhez volt. Az értekezleten

Az elnök megnyitó szavai után fölkerlte Ferenczi Imrét, hogy tegyen jelentést a bizottságnak az 1910. évi szeptember hónapban Párisban tartott nemzetközi értekezlet lefolyásáról, valamint az ott létesített nemzetközi egyesület szervezési munkáinak jelenlegi állásáról. E nemzetközi egyesületnek elnöke Leon Bourgeois, volt francia miniszterelnök, főtitkára pedig Louis Varlez, székhelye Gand. Az értekezlet elhatározta, hogy eleget téve a nemzetközi titkárság fölhívásának, a magyar bizottság tagjai egyelőre a nemzetközi egyesületbe lépnek be és ennek gyűjtenek tagokat. A bizottság köszönetét fejezi ki a székesfőváros tanácsának, a mely 200 korona évi tagdíjjal lépett az egyesület testületi tagjai közé.

iránt. A nemzetközi egyesületbe való belépés iránti nyilatkozatok, valamint az egyénekre nézve legalább 10 frankot, jogi személyekre legalább 25 frankot, hatóságokra nézve legalább 50 frankot tevő tagdíjak dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai szakelőadójának (IV., Városház-utca 16. sz.) címére küldendő. Az Országos Iparegyesület az első között lépett be a nemzetközi szövetségbe.

A szervezésen túl az induló munkaprogramot is Ferenczi állítja össze és terjeszti a díszes részt vevők elé. Ezek szerint elsősorban a következő kérdésekkel kellene foglalkozni: egy, a valóságot minél jobban tükröző **munkanélküliség-statisztika** létrehozásának a kérdése, a munkaerő-piac szervezésének, a **munkaközvetítés** kialakításának a kérdése, és minden egyéb, a munkanélküliséggel összefüggő kérdés megvitatása.

Jellemzi a viszonyokat, hogy Ferenczi még az alakuló ülés előtt levelet intéz a Népszava olvasóihoz, illetve a szociáldemokrata és szakszervezeti vezetőkhez is, melyben szükségesnek látja hangsúlyozni a szervezet pártatlanságát, a munkanélküliség enyhítésének

³⁴ Budapest Lakcímjegyzéke, 1912.

Magyar Ipar, 1910.

Dolgozatok a munkanélküliségről.

1910. szeptember 18—21. napjain Párisban nemzetközi értekezlet lesz a munkanélküliség fontosabb kérdéseinek tárgyalása és a legközelebbi pozitív teendők megbeszélése céljából. Az értekezleten egyesületünk képviselői is részt vesznek. A magyarországi kiküldöttek részvételét előkészítő bizottság most a tavasszal a lényegesebb kérdések dolgában egységes megállapodásra jutott és gondoskodott a Magyarországot illető adatok kellő összefoglalásáról. Az erre tartozó referátumok elkészítésével Ferenczi Imrét, Bud Jánost és Vidacs Gyulát bízták meg. Dolgozataik sorban egymás után a következő kérdésekről szólnak: A munkanélküliség kérdése, A munkanélküliség statisztikája, A munkaközvetítés mai állapota. Körülbelül 46 nyomtatott oldalra terjedő munkálataikban — a melyeket a *Közgazdasági Szemle* legújabb száma közöl — a külföldet kívánják tájékoztatni az illető kérdés magyar helyzetéről, egyúttal megjelölve a további teendők irányát is.

Elsősorban Ferenczi dolgozata tarthat számot figyelemre. Sematikus összefoglalását nyújtja a munkanélküliség egész magyar problémájának, egyaránt felölve úgy az ipari, mint a mezőgazdasági munkásoknak és kereskedelmi alkalmazottaknak körét is. Rendszeres képét igyekszik nyújtani.

Munkásügyi Szemle, 1911. november

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesületének folyó évi november hó 26-án, vasárnap délelőtt 11 órakor a Társadalmi Múzeum helyiségében (IV., Mária Valéria-utca 12. sz. II. emelet) tartja alakuló közgyűlését. A közgyűlés tárgysorozata a következő: 1. Elnöki megnyitó. (A munkanélküliség elleni küzdelem). Tartja: Dr. Földes Béla egyetemi tanár, országgyűlési képviselő. 2. Titkári jelentés. Előterjeszti: Dr. Ferenczi Imre, a székesfőváros szociálpolitikai előadója, a nemzetközi bizottság tagja. 3. Az alapszabályok megállapítása. 4. Választások. 5. Esetleges indítványok. Érdeklődőket a közgyűlésen szívesen látunk. Az egyesület a közgyűlés alkalmából tájékoztató füzetet adott ki, amely részletesen tárgyalja a munkanélküliség elleni küzdelem célját és eszközeit. E füzetet a Munkásügyi Szemle 21. számához mellékeljük s ez úton is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

pártokon felül álló fontosságát, egyben invitálja a szakszervezetek képviselőit, mint „a munkanélküliség elleni küzdelem kipróbált katonáit”, hogy vegyenek részt a hazai egyesület munkájában. Egyébként levelében annak a nézetének is hangot ad, hogy a munkanélküliség ugyan teljesen nem

Budapesti Hírlap, 1911. november 28.

A tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után Ferenczi Imre dr. székesfővárosi szociálpolitikai előadó ismertette a nemzetközi bizottságnak munkaprogramját, az ez év szeptemberben Gandban tartott nemzetközi értekezlet lefolyását, valamint az ott hozott fontos határozatokat. Ezután áttért a magyar egyesület munkaprogramjának vázolására, a melynek egyik sarkalatos pontja a munkanélküliek statisztikájának pártatlan megállapítása, a munkapiacok szervezése, a munkaközvetítés irányítása és a munkanélküliséggel összefüggő összes kérdések megvitatása. Az előadást tetszéssel fogadták és utána Baránszky Gyula dr. indítványára egyhanguan elfogadták a kiküldött előkészítő bizottság által előterjesztett alapszabályokat. Ezután a választásokra került a sor. Az egyesület tisztikara a következőképpen alakult meg: igazgató-elnök lett: Földes Béla dr. egyetemi tanár, országos képviselő, társ-elnökök: Bartóky József dr. államtitkár a magyar királyi földművelésügyi minisztériumban, Bárczy István dr. polgármester, Vargha Gyula miniszteri tanácsos, az országos statisztikai hivatal igazgatója, titkár: Ferenczi Imre dr., pénztáros: Székács Antal, ügyész: Sasvári József dr., a választmány tagjai a következők lettek: Gelléri Mór, Hegedűs Lőránt, Heller Farkas dr., Jászai Samu, Kiss Adolf, Létai Gusztáv, Mandelló Gyula, Mentsik Ferenc, Pap Dezső dr., Papp Árpád, Sarkadi Ignác, Somogyi Manó dr., Szántó Menyhért, Vágó József és Wildner Ödön dr., a számvizsgáló-bizottság tagjai: Bosányi Endre, Papp Géza dr. és Kreutzer Lipót. Földes Béla elnök meleg szavakkal köszönte meg a tisztikar nevében megválasztásukat és néhány zárószóval berekesztette a közgyűlést.

szüntethető meg, de a szervezet azon fog munkálkodni, hogy minél kevesebb dolgozó kerüljön ilyen helyzetbe, illetve, ha már munkanélküli, akkor ez minél kevesebb hátrányt jelentsen számára. E célok érdekében kívánnak foglalkozni mind a „munkapiac szabályozásával”, a munkaközvetítés ügyével, mind a munkanélküliek biztosításának a kérdésével, illetve az „ínségmunkák, telepítések, vándorlások stb.” kérdésével.

Népszava, 1911. november 21.

A munkanélküliség-ellenes egyesületről azt írtuk vasárnap, hogy, mivel a mai társadalmon belül a munkanélküliség ellen komolyan küzdeni lehetetlen, reméljük, hogy az egyesület a munkanélküliség határait enyhítő intézmények létesítésének útjára tért. Ez ügyben levelet kaptunk, amely szerint ez az óhajtasunk megkéselt, mert az egyesület máris ezen az úton halad. Szívesen vesszük tudomásul s itt közöljük is a levél idevágó részét azzal a megjegyzéssel, hogy a jószándék mellé most várjuk a — tetteket is:

... Ugy a nemzetközi egyesület, mint magyar csoportja is nem a munkanélküliség megszüntetéséért kíván meddő harcot folytatni, hanem amaz intézmények fejlődését fogja állandó figyelemmel kísérni, az egyes országok viszonyait szempontjából tanulmányozni és megvalósításukat szorgalmazni, amelyekkel a munkanélküliséget a ma lehetséges minimumra lehet korlátozni (a munkapiac szabályozása), másfelől a munkanélküliség káros hatásait lehet enyhíteni (a munkanélküliség esetére való biztosítás, inségmunkák, telepítés, vándorlások esatöbbi). Ezek a kérdések voltak már a munkanélküliség elleni küzdelem 1910. évben Párisban tartott nemzetközi értekezletének is a tárgyai; ezek a közel jövő gyakorlati problémái. A munkanélküliség elleni küzdelem jelszavának ma ez a pártellenetek fölött álló pregnáns értelme. Éppen ezért a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének megalapításában állami és városi hatóságok és polgári egyének mellett a munkásság gazdasági szervezetei (Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands stb.) és szocialista egyének is nagy számban vettek részt. A nemzetközi egyesület elnöke Burgeois volt francia miniszterelnök, pénztárosa Anseele, az ismert belga szocialista képviselő. Ugyanezt a pártönkivüli jellegét mutatja a magyar csoportnak eddigi taglistája és e csoport minden tagja a legnagyobb súlyt helyezi arra, hogy a magyar szakszervezetek, mint a munkanélküliség elleni küzdelemnek kipróbált katonái, mentől tevékenyebben vegyenek részt az új egyesület font megjelölt föladatainak tudományos tisztázásában és gyakorlati megvalósításában.

Budapest, 1911. évi november hó 20-án.

Kiváló tisztelettel:

Dr. Ferenczi Imre,
a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesülete magyar csoportjának titkara,

Mind a munkanélküliség elleni párizsi értekezletről, mind a hazai egyesület megalakulásáról, céljairól, mind a **munkanélküliség esetére szóló biztosítás** lehetséges módozatairól Ferenczi részletesen beszámol a Városi Szemle hasábjain.³⁵

Nem nehéz felfedezni az analógiát Ferenczi gondolkodásában a *lakáspiacra* és a *munkaerőpiacra* vonatkozóan. Mindkét esetben a tényleges helyzetképet folyamatosan biztosító statisztika

megteremtését, a felek közötti tranzakciók szabályozott, a kiszolgáltatottabb fél biztonságát jobban szolgáló kerekeinek a kialakítását (*Lakáshivatal, Munkaközve-*

Magyar Ipar, 1911.

Minden egyesület, — tekintet nélkül jellegére — a mely tagjainak munkanélküli segítyt nyújt és a községtől a hatósági segíty kiutalására nézve előírt föltételeknek és ellenőrzésnek aláveti magát, bevonandó a segítyezés rendszerébe. E mellett egy általános községi pénztárt lehet létesíteni azok számára, kik magukat valamely okból nem tudták, vagy nem akarták valamely szakegyesületnél biztosítani. Az előadó megczáfolja a községi biztosítás kifejtett rendszere ellen emelt kifogásokat és rámutatott például arra, hogy a munkások soha és sehol azzal a követeléssel nem léptek föl, hogy sztrájk és kizárás esetén is segítyezze őket a község. Az előadó szerint a hatósági munkaközvetítő az a szerv, a melynek a visszaéléseket mindenütt sikerült kizárnia. A szakszervezetek tagszaporodása különben meglehetősen függ a munkanélküliek községi segítyezésétől, a melyeknek előnyeit, a hol azt megvalósították, maguk a munkaadók ismerik el. Előadása

títő Hivatal), az ezeknek megfelelő, kiegyensúlyozottan működő intézmények létrehozását, s a szükséges köztá-

mogatási rendszerek megalkotását hangsúlyozza. Mind ehhez számos nemzetközi „jó gyakorlat”-ot tanulmányoz és ad közre adaptációs céllal.

³⁵ Ferenczi: [A munkanélküliség és a párisi nemzetközi értekezlet](#). 1911(8).

Ferenczi: [A munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének programja](#). 1911(9).

Ferenczi: [A munkanélküliség esetére való biztosítás](#). 1911(10).

Világ, 1911. február 11.

= A bebiztosított kenyér. Dr. Ferenczi Imre a Magántisztviselők Országos Szövetségében «A községi szociálpolitika, különösen a munkanélküliekről való gondoskodás» címen tartott tegnap előadást. A munkanélküliek megfelelő községi gondozásának legfontosabb szervét a központosított pártatlan hatósági munkaközvetítőben látja az előadó. Ezután lehetne szó az inségmunkáról, és a munkanélküliek községi segélyezése csak másodsorban jöhet tekintetbe. Az inségmunka Ferenczi szerint ama tanulatlan munkások számára tartandó föl, kik a munkanélküliség esetére magukat biztosítani nem tudják. A tanult munkásokkal és kereskedelmi alkalmazottakkal szemben a községe az a feladat hárul, hogy a munkanélküliség esetére szolgáló önszegélyezési törekvéseiket anyagilag támogassa. Az előadó a munkanélküliség esetére létesítendő községi intézmények ismertetése során arra az eredményre jut, hogy eddig a legnagyobb eredményeket viszonylag csekély pénzügyi áldozattal azok érték el, amelyek az önhibáján kívül munkanélküli egyént ama egyesület után támogatják, amelyhez őt a szolidaritás köteleke fűzi s amely a munkanélküliség véletlenségének megállapításában és folytonos ellenőrzésében maga is érdekelt van. Nem az egyesület, mint olyan, részesül községi támogatásban, hanem az egyéneknek nyújtott egyesületi segély, részesül esetéről-esetre községi majorációban. Minden egyesület, tekintet nélkül jellegére, mely tagjainak munkanélküli segélyt nyújt, a községtől a hatósági segély kiutalására nézve előírt feltételeknek és ellenőrzésnek aláveti magát, bevonandó a segélyezés rendszerébe. Emellett egy általános községi pénztárt lehet létesíteni azok számára, kik magukat valamely okból nem tudták vagy nem akarták valamely szakszerveületnél biztosítani.

Kérdezhetnénk, „*hogyan kerül a csizma az asztalra*”? Miért foglalkoztatja a főváros vezetését a munkanélküliség esetére szóló biztosítás kialakításának a kérdése? Az ok nagyon egyszerűen is megfogalmazható: azon túl, hogy a dekonjunktúra idején tömegessé váló munkanélküliség lázadásokhoz vezet(het), a fizetéseképtelenség miatt tömegessé válnak a kilakoltatások is, egyben rendkívüli mértékben megterheli azt az önkormányzati („községi”) **segélykasszát** is, mely hagyományosan a jövedelemnélküliek valamifajta életben maradását szolgálja. A kihívás tehát: hogyan is lehetne ezt a forrást, ezt az eszközt jobban, észszerűbben felhasználni. E körül forognak e kérdés vitái, javaslatai, Ferenczi ide vonatkozó munkáit is beleértve.

A mintát végül a belgiumi **Gent** (Gand) városában 1901-ben bevezetett konstrukció szolgáltatja. Ennek lényege nem más, mint hogy a város megállapodik a munkanélküli segélykasszát kezelő helyi szakszervezetekkel, hogy hosszú távon, folyamatos éves támogatást nyújt minden egyes – a szakszervezetek által folyósított - munkanélküli segélyhez előre megállapított összegben, vagy hányadban. Ez nyilvánvalóan erősítheti a szervezettséget, a szakszervezeteket, de ugyanakkor valamennyit fel kell adniuk autonómiájukból. Az e rendszeren kívül maradók számára pedig a város működtethet egy helyhatósági biztosító intézet/kasszát.

Munkásügyi Szemle, 1911.

Munkanélküliség esetére való biztosítás a fővárosban. Bárczy István polgármester legutolsó költségvetési beszédében kifejtette, hogy egyéb szociálpolitikai intézmények mellett tervbe vette a munkanélküliség esetére való biztosítás megvalósítását is és megbízta az illetékes ügyosztályt a szükséges előtanulmányok végzésével. Dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai előadó a polgármester megbízásából résztvevő múlt évi szeptemberben a párisi nemzetközi munkanélküliségi értekezleten és ennek eredményéről és a munkanélküliség elleni küzdelem jelenlegi állásáról részletes beszámolót tesz közzé a »Városi Szemle« januári számában. E tanulmány felöleli mindazokat a kérdéseket, amelyek a munkanélküliség elleni biztosításnak, mint városi intézménynek létesülése esetén felmerülhetnek. Konkrét javaslatoktól azonban tartózkodik. Egyelőre tehát a kérdés még nem aktuális és így csak önkényes kombinációknak tekinthetők a lapoknak erről hozott hírei.

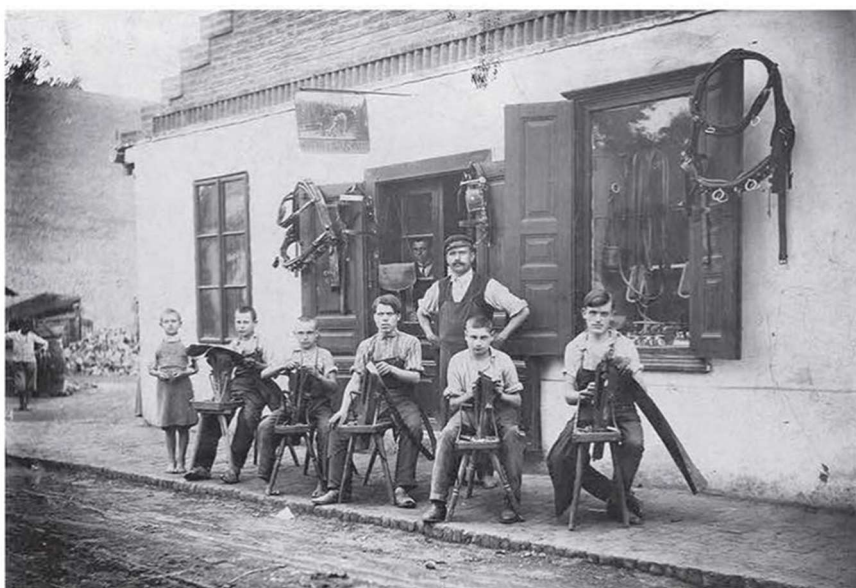
Talán mondanunk sem kell, a genti példát végül nem lehetett adaptálni Budapesten, ez megtört mind a szakszervezetek, mind a munkaadók egyes csoportjainak az ellenállásán. Végül a fővárosi segélyezési rendszert lehetett valamennyire ezekhez az elgondolásokhoz igazítani.

Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete – egyéb aktivitások – 1911-

A sok téma közül csupán csak felvillantánánk, hogy még milyen témakörökre terjedt ki a Ferenczi aktív közreműködésével szervezett egyesület figyelme: ilyen volt a **nők** éjjeli munkájának az eltiltása, a **gyerekmunka** kérdésének a rendezése és – a már említett – **otthonmunka** (házimunka) kérdéseinek a rendezése.

Munkásügyi Szemle, 1911.

A Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete folyó hó 4-én több nőegylet bevonásával tárgyalta a nők éjjeli munkájának az eltiltásáról szóló törvényjavaslatot, melyet dr. Heller Farkas egyesületi titkár ismertett. Rámutatott arra, hogy a javaslat alapjául szolgáló berni egyezmény a dolog természeténél fogva nem oly határozott, mint amilyen a foszfortilalom és a nemzeti törvényhozásoknak igen tág teret enged a tilalom alól engedhető kivételek szabályozását illetőleg. Ép ezért szükségesnek tartja azt, hogy a vállalkozói körök ellenkező törekvései ellensúlyozása végett igyekezzék az egyesület oda-hatni, hogy a kivételek ne tegyék a tilalmat illuzoriussá. A törvényjavaslat részleteiben levő hibák felfedése után röviden jelezte az egyezmény közgazdasági jelentőségét és a női egyesületek agitációjának a céltévesztett voltát. *Szterényi József* elnök, ki a berni egyezmény megkötésénél közreműködött, részletesen ismertette azokat a nehézségeket, melyek a tárgyalásoknál felmerültek és melyek csupán a nemzeti törvényhozások részére tágabb felhatalmazás adása mellett tették az egyezmény létrejövetelét lehetségessé. A tárgyhoz *Giesswein Sándor*, *Rosenberg Augusztá*, *Ferenczi Imre*, *Vágó József*, *Schwimmer Rózsa* és *Kohn Miksa* szóltak hozzá részben, mint *Ferenczi Imre* és *Vágó József*, a törvényjavaslat kiegészítését javasolván, részben pedig az azzal kapcsolatosan teendő lépéseket fejtegetvén, melyeket *Giesswein Sándor*, *Rosenberg Augusztá* és a többi felszólalók főképp az otthoni munkának a szabályozásában és a férfiakra is a maximális munkanap megállapításában látnak. Ez utóbbit illetőleg egyesek nemzetközi úton lépések tételét óhajtották, de az értekezlet méltányolván, hogy ily kérdésben Magyarország ma kezdeményezőleg nem léphet fel, e tárgyban nemzetközi akció javaslatától eltekintett. A felszólalások alapján elhatározta az

15. Kormos szíjjártó mester: Dombóvár, 1908. fortépan_18979 Letöltés ideje 2017. dec. 18

Népszava, 1911. május 28.

A gyermekmunka. A törvényes munkásvédelem magyarországi egyesülete szombaton délután ülést tartott, amelyen Bud János miniszteri segédtitkár terjesztette elő a gyermekmunka korlátozásáról szóló tanulmányát.

Az előadást hosszabb vita követte. Vargha Gyula statisztikai hivatali igazgatóval szemben Papp Dezső, Heller Farkas és dr. Ferenczi Imre nyomatékosan hangsúlyozták annak a fontosságát, hogy a statisztikai fővétel a mezőgazdasági munkával foglalkozó gyermekekre is kiterjesztessék, már csak azért is, mert rendkívül fontos az e téren uralkodó viszonyoknak a megismerése. Az egyesületnévben az elnök fölkérte azután Vargha Gyula miniszteri tanácsost és Bud János dr. előadót, hogy a kérdőíveket szövegezzék meg és terjesszék a legközelebb tartandó ülés elé. Az egyesület ennek szövegét még a nyár folyamán véglegesen megállapítja és a próbafővételeknek öszszel leendő megkezdése érdekében a szükséges lépéseket megteszi.

A Magyar Jogászegylet, a Magyar Közgazdasági Társaság, a Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete, a Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesülete és a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete küldöttei 1912 októberében meg is egyeztek a szervezet létrehozásában, Ferenczi – szo-

Munkásügyi Szemle, 1911.

Nemzetközi munkahivatal az otthonmunka számára. Az otthonmunka I. nemzetközi kongresszusa határozta el azt, hogy az otthonmunka-ipar számára nemzetközi munkahivatalt szervez, melynek első feladata az volna, hogy a II. kongresszust előkészítse. A hivatal Brüsszelben székel. Vezetőségének tagjai Brants és Mahaim tanárok, Wauvermans, Huysmans képviselők és mások, a titkár Antony Neukens. Minden állam nemzeti bizottságot alkot, melynek titkára a nemzetközi központ levelezője. Az évi tagsági díj 5 frank, ennek a fele a nemzeti szakosztályé, fele a központot illeti.

A legközelebbi kongresszus valószínűleg 1912. szeptember havában Zürichben fog megtartani, egyidőben a törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének kongresszusával.

A kongresszus napirendjére a következő kérdések tűztek ki: a) Bértarifák szervezése. b) A felügyelet szervezése orvosi szempontból és a törvényes intézkedések végrehajtásának kérdése. c) Szakszervezetek és kollektív szerződések. d) A fogyasztók mozgalmá. Az előadók névsorát a hivatal legközelebb összeállítja. A magyarországi viszonyokról előadókul Mandello Gyulát, gróf Majláth Józsefet, Buchinger Manót és dr. Ferenczi Imrét szólította fel a hivatal.

Ezekén kívül egy olyan nagyszabású kísérletre is sor került, hogy létrehozzanak egy **Egyesületközi Szociálpolitikai Bizottságot** – több, rokon témákkal foglalkozó társadalmi (civil) szervezet összefogásával.

Pesti Hírlap, 1912. október 26.

— A Magyar egyesületközi szociálpolitikai bizottság alakuló gyűlése. A Magyar Közgazdasági Társaság termében Mandello Gyula udvari tanácsos, egyetemi magántanár elnökletével a Magyar Jogászegylet, a Magyar Közgazdasági Társaság, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete megbízottai ülést tartottak. Az elnök megnyitójában egy egyesületközi szociálpolitikai bizottság megalakítását sürgette. Dr. Ferenczi Imre, a bizottsági tervezetek előadója következett ezután; szerinte az öntudatra ébredő munkásság kitörését csak a megértés gátolja meg. Ennek a megértésnek előmozdítására a munkássággal közvetlen összeköttetésben lévő egyesületek kooperációjára van szükség. Nem új egyesületet, de a meglévők között kapcsolatot kell teremteni. Dr. Földes Béla hozzájárul a tervezethez, csak azt sajnálja, hogy a szociálpolitika többi ágait nem kapcsolják a szervezendő bizottság hatáskörébe. — Concha győző hozzászólása után Gaál Jenő főrendiházi tag annak a nézetének adott kifejezést, hogy korai az egyesületközi bizottság tervezetének megállapítása, mert azt először azoknak az egyesületeknek kellene kiadni véleményadás és hozzájárulás végett, amelyeket az alakuló bizottság egyesíteni akar. Majd Meszlényi Artur és Fodor Ármán hozzászólása után az alakuló bizottság kimondta, hogy megvárja a Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesületének választát, ahová a tervezetet felterjesztik, azután az egyesítendő egyesületeknek adják ki az alapszabályokat véleményadás céljából.

kás szerint – el is készítette a szervezet céljait, működését tartalmazó Alapszabályt, azonban végül, a lelkesnek látszó szándékokat tényleges, ilyen formában megvalósuló együttműködés nem kö-

vette.³⁶ Minden esetre az igény, a szándék, a próbálkozás mai szemmel nézve is figyelemre méltó.

³⁶Ferenczi Imre: [Egyesületközi szociálpolitikai bizottság](#). 1912(7).

Némi képet adhat e kezdeményezésről az összehívott egyesületek delegáltjainak a névsora: a Magyar Jogászegylet delegáltjai: Nagy Ferenc elnök, Balogh Jenő igazságügyminiszter, országgyűlési képviselő; Concha Győző egyetemi tanár, a főrendiház tagja; Fodor

Munkásügyi Szemle, 1912.

Az Egyesületközi Szociálpolitikai Bizottság megalakulása. A Magyar Közgazdasági Társaság termében Mandelló Gyula udvari tanácsos, egyetemi magántanár elnöklésével a Magyar Jogászegyesület, a Magyar Közgazdasági Társaság, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete megbizottai ülést tartottak. Nagyobb részben tudományos és közéletünk kiválóságai vettek részt az ülésen. Jelen voltak: Földes Béla, Choncha Győző udvari tanácsos, egyetemi tanárok, Giesswein Sándor pápai prelátus, országgyűlési képviselő, Gaál Jenő főrendiházi tag, Szántó Menyhért, Pap Géza és Pap Dezső miniszteri osztálytanácsosok, Jesovich János, Bud János, Heller Farkas dr. miniszteri titkárok, Fodor Ármin kúriai bíró, Ferenczi Imre dr., a székesfőváros szociálpolitikai szakelőadója, Farkas Geyza, Meszlényi Artur és Somogyi Manó egyetem magántanárok és dr. Hahn Dezső főorvos.

Az elnök megnyitójában az egyesületközi szociálpolitikai bizottság megalakulását sürgette. Az egyesülés nem jelent egy új egyesületet, hanem közvetítő bizottságot, amely a meglévő egyesületek érdekét képviseli, annak törekvéseit előmozdítja, előadásainak a nagynyilvánosságot biztosítja és így törekvéseik sikereit elősegíti. Ezután Ferenczi Imre dr. bizottsági tervezetét olvasta föl, amelyről az első cikkünk szól.

Ármin kúriai bíró; Magyary Géza egyetemi tanár; Meszlény Arthur kir. törvényszéki bíró, egyetemi magántanár; Szladits Károly kir. táblabíró, egyetemi magántanár,

a Magyar Közgazdasági Társaság delegáltjai: Vargha Gyula elnök, miniszteri tanácsos, statisztikus és költő; Bod János miniszteri s. titkár; Farkas Geiza; Földes Béla egyetemi tanár országgyűlési képviselő; Mandello Gyula kir. jogakadémiai tanár; Vágó József kamarai s. titkár; Varró István kamarai fogalmazó,

a Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesületének delegáltjai: Szerényi József valószínű belső titkos tanácsos, országgyűlési képviselő, az egyesület elnöke; Baumgarten Nándor jogász, egyetemi magántanár; Gaál Jenő közigazdász, egyetemi tanár, a főrendiház tagja; Giesswein Sándor pápai praelátus, országgyűlési képviselő; Heller Farkas műegyetemmagántanár; Hlaváts Kornél miniszteri titkár-bíró; Szántó Menyhért miniszteri osztálytanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója,

a Nemzetközi Munkásbiztosítás Magyarországi Egyesületének delegáltjai: Szerényi József, az egyesület elnöke; Friedrich Vilmos kir. tanácsos, egyetemi magántanár; Kiss Adolf, a Budapesti Munkásbiztosítási Pénztár igazgatója; Pap Géza miniszteri osztálytanácsos-bíró; Stein Fülöp kir. tanácsos; Szemenyi Kornél; Vályi Sándor kir. ítélőtáblai bíró,

a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesületének delegáltjai: Földes Béla egyetemi tanár, országgyűlési képviselő; Bartóky József államtitkár; Ferenczi Imre székesfővárosi szociálpolitikai szakelőadó; Hahn Dezső a Budapesti Munkásbiztosítási Pénztár főorvosa; Jezsovits János miniszteri titkár; Pap Dezső miniszteri osztálytanácsos; Somogyi Manó egyetemi magántanár.

Forrás: **Bódy Zsombor**: A magyar szociálpolitika nemzetközi beágyazottsága: tudástranszfer és eredményei Magyarországon 1945 előtt, Aetas, 2019. 4. sz. p.14.

Szociálpolitikai tanfolyamok - 1912

Röviden szólnunk kell Ferenczi egyéb „felvilágosító”, az új eszméket, kezdeményezéseket, megoldásokat népszerűsítő munkálkodásáról is. A kor számos szervezete igen kiemelt fontosságot tulajdonított a – mai szóval élve – *edukációnak* (e szerveződések körét és hagyományait itt most nincs helyünk elősorolni). **Bárczy** polgármester számára is ez a terület első volt az elsők között. (Az sem véletlen, hogy – mint látni fogjuk – a városháza szervezetében is a szociálpolitikát a közművelődéssel társította. De a **Népház** esetében is, a Bárczy-korszak számos más projektjében is visszaköszön e megközelítés.)

Wildner Ödön, annak a bizonyos Szociálpolitikai és Közművelődési Ügyosztálynak a vezetője látta el az ún. **Népművelő Társaság** vezetői feladatát is.³⁷ „Jobb keze” pedig, Ferenczi megszervezte ezen belül azt a szociálpolitikai előadás-sorozatot, melyről a **Világ** c. lap 1912 januárjában a következőket írja: „*E tanfolyam az első kísérlet hazánkban arra*

nézve, hogy a nagyközönségnek a főbb szociálpolitikai intézményeket tudományos, de egyúttal közérthető előadások sorozatában mutatassa be. Az előadások célja nem az, hogy ismeretét nyújtsák az illető tárgy egész anyagának, hanem hogy a vezető eszméket és a legfőbb eszközöket további tanulmányokra képesítő formában domborítsák ki. (...)

Munkásügyi Szemle, 1912.

Szociálpolitikai tanfolyam. A Népművelő Társaság által rendezett szociálpolitikai tanfolyamban az utolsó előadást dr. Harrer Ferenc és dr. Wildner Ödön székesfővárosi tanácsnokok tartották. Előbbi a *közigazgatás szociális feladatát* fejtegette, utóbbi a *szociális pedagógiával* foglalkozott. Mindkét előadás új ösvényeken haladt s a hallgatók élénk tetszésével találkozott. Az utolsó előadáson dr. Wildner, mint a Népművelő Társaság igazgatója, megköszönte a közönségnek a tanfolyam iránti nagy érdeklődését. A tanfolyamra, amelynek kezdeményezése és megszervezése körül dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai szakelőadónak vannak érdemei, 159 fővárosi tisztviselő, 334 tagja a fővárosi tanszemélyzetnek és körülbelül 100 más foglalkozáshoz tartozó egyén, különösen munkásbiztosító pénztári tisztviselők, állami tisztviselők és munkások jelentkeztek. A jelentkezőknek igen nagy része a tanfolyamon heteken keresztül állhatatosan kitartott és a »Munkásügyi Szemle« körül csoportosuló szakférfiaktól tartott előadásokat rendkívül figyelemmel hallgatta végig. A tanfolyam távol minden elméleti dogmatizmustól, a szociális érzés fölkeltésére irányuló, a gyakorlati társadalmi reformnak kétségen kívül számos új hivat szerzett, akik hivatalos működésüket is remélhetően abban a szellemben fogják kifejtetni, amely az előadásokat átlengette. A tanfolyam egyes tárgyairol kiadott szilabuszokat és továbbképzésre képesítő bibliográfiákat a fővárosi könyvtárban kapni.

A tanfolyam befejezése alkalmából a »Munkásügyi Szemle« munkatársai társasvacsorát rendeztek, melyen huszonöt munkatárs jelent meg. A »Népművelő Társaság« igazgatója, dr. Wildner Ödön székesfővárosi tanácsnok dr. Ferenczi Imréhez intézett levélben, betegségére hivatkozva mentette ki távollmaradását és a következő szavakkal tolmácsolta a »Népművelő Társaság« köszönetét az előadók iránt: »Távolmaradásom annál kellemetlenebb reám nézve, mert nemcsak a veletek való barátságos együttléttől foszt meg, hanem attól is, hogy a szintén távollévő polgármester ur nevében társaságunk legmelegebb üdvözlését is tolmácsoljam, így hát, sajnos, csak ezekkel a néma sorokkal kell társaságunk leghá-

³⁷ Ebben az időszakban a Szociálpolitikai és Közművelődési Ügyosztályon belül – a már másfél évtizede városházi tisztviselőként dolgozó – ügyosztályvezető, **Wildner Ödön** főprofilja inkább a közművelődésügy, míg a nála tíz évvel fiatalabb Ferenczi főprofilja a szociálpolitika volt. (Wildner egyébként mind **Szabó Ervin**, mind **Bárczy** közvetlen baráti köréhez tartozott, anno 1903-ban kötött házassága idején Bárczy volt az egyik tanú. Forrás: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3S3HY-DBB7-MVQ?i=26>)

A Népművelő Társaság tanfolyamát a nagyközönség számára rendezi, de várakozása szerint a hallgatóság zöme tanítókból, tisztviselőkből, az egyetemi ifjúságból, munkaadókból és munkásokból fog kikerülni. Mai műveltségünknek a szaktudás a legfontosabb része, de ez önmagában még nem elégséges. **A művelt embert társadalmi állapotának tudata is kell,**

hogy áthassa; ismernie kell társadalmunk bajait és az azok orvoslására irányuló kísérleteket, mert e bajok hatása alól senki sem vonhatja ki magát. Első sorban a nép nevelőinek, a tanítóknak kell szociálpolitikai ismereteket szerezniük. A modern nevelésnek ezt az eszményét azonban csak az a tanító tudja igazán szolgálni, aki maga is ismeri a szociális mozgalom jelentőségét és gyakorlati kilátásait. A Népművelő Társaság a főváros tanítószága mellett számít a közhivatalnokokra, elsősorban azoknak az intézményeknek a tisztvi-

Világ, 1912. január. 9.

Január 22-én, este 8 órakor: Megnyitó-beszéd, tartja: dr. Bárczy István polgármester; 8—9-ig: Szociálpolitika, előadja: dr. Földes Béla egyet. tanár, orsz. képviselő; 24-én és 26-án 8—9-ig: Szociális magántörvénysz. bír.; 29-én és 31-én 8—9-ig: A munkaviszony, előadja: dr. Pap Dezső min. osztálytanácsos, Február 2-án és 5-én 8—9-ig: Szociális bérpolitika, előadja: Vágó József kamarai s.-titkár; 7-én és 9-én este 8—9-ig: Munkásvédelem, előadja: Hlavács Kornél min. titkár; 12-én és 14-én 8—9-ig: Munkásbiztosítás, előadja: dr. Pap Géza min. osztálytanácsos, bír.; 16-án és 19-én 8—9-ig: Szociális egészségügy, előadja: dr. Stein Fülöp szakorvos; 21-én és 23-án 8—9-ig: Munkásjóléti intézmények, előadja: Szántó Menyhért min. osztálytanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója; 26-án és 28-án 8—9-ig: Munkanélküliség, előadja: dr. Ferenczi Imre, a székesfőv. szociálpolitikai előadója, Március 1-én és 4-én 8—9-ig: Szociális büntetőjog, előadja: dr. Lengyel Aurél kir. aljárásbíró; 6-án és 8-án 8—9-ig: Szociális közszéki közigazgatás, előadja: dr. Harrer Ferenc székesfőv. tanácsnok; 11-én és 13-án 8—9-ig: Szociálpedagógia, előadja: dr. Wildner Ödön székesfőv. tanácsnok.

selőire, amelyek maguk is a munkások ügyét hivatvák szolgálni: a munkásbiztosítással és munkásvédelemmel hivatásszerűen foglalkozók alkalmazottaira. De alig van közhivatalnoki pálya, amelyet ideálisan lehetne betölteni, ha a tisztviselőt minden intézkedésnél nem vezeti a szociális belátás. Rendkívül kíváncsú az is, hogy a tanfolyamot a nagyközönség, nevezetesen a közvetlenül érintett munkások, alkalmazottak, magántisztviselők mentől nagyobb számban látogassák. A polgármester ma körlevélben szólította föl a tisztviselőket és a tanítókat, hogy minél többen vegyenek részt a szociálpolitikai tanfolyamon.”³⁸

A Fővárosi Tanítóképző Intézet (ma Fazekas Mihály Gyakorló Iskola) vadonatúj épületének dísztermében, 12 estén keresztül megrendezésre került, heti rendszerességgel

³⁸ Világ, 1912. január 9.

tanfolyamra olyan sokan jelentkeztek, hogy párhuzamosan két előadás-sorozatot is kellett indítani.

A nagysikerű kezdeményezés befejezésekor **Wildner** levélben köszönte meg **Ferenczi** állhatatos közreműködését: „(...) néma sorokkal kell társaságunk leghálásabb köszönetét kifejeznem mindazoknak, akik nagy tudásukkal, ékesszólásukkal, szorgalmas kötelességteljesükkel hozzájárultak az első rendszeres szociálpolitikai tanfolyam tagadhatatlanul szép sikeréhez, s ebben a kollektív munkában mindenesetre oroszlánrész illet meg Téged, aki a szervezés kezdeményező és végrehajtó munkáját oly előrelátással, körültekintéssel és buzgalommal végezted.”³⁹

A Népház és a Népszálló – 1911-1912

Az 1911-ben átadott **Vág utca 12-14. sz. alatt álló Népház** legrészletesebb, szakszerű ismertetője ugyan Ferenczi tollából jelent meg a Munkásügyi Szemle 1911. június 10-i számában, s a főváros Szociálpolitikai és Közmű-

velődési Ügyosztálya szociálpolitikai szakelőadójaként nyilvánvalóan igen sok teendője volt e „projekt” előkészítésében, ezzel együtt nem igazán tekinthető szűkebben Ferenczi munkássága részének – bár nem is elválasztható attól. A Vág utcai Népház létesítését leginkább az V. (ma XIII.) Kerületi Általános Közjótékonyági Egyesület, közelebbről **Hanvai Sándor** egykori lipótvárosi előljáró kezdeményezte, lobbizta ki, az építést is ők felügyelték, a működtetést is ők végezték, beleértve a működtetés finanszírozásának nagy részét is. De e helyi szándék megvalósulásához nagyban hozzájárult, hogy céljai pontosan egybeestek Bárczy polgármester és stábja elképzeléseivel, s a **Wildner–Ferenczi** közművelődési-szociálpolitikai tandem törekvéseivel. Ráadásul a Népház az egy évvel később átadott Népszállónak egyfajta „iker intézménye”, a kettő még akkor is részben kiegészíti egymást, ha

³⁹ Munkásügyi Szemle, 1912. március 25 p.198.

koncepciójuk, céljuk merőben más, eltér egymástól. A Népszálló viszont egyértelműen – Bárczy mellett – Ferenczi Imréhez köthető.

Ahogy Ferenczi írja: „*E népház egyrészt **otthona a kerületi közjótékonyági egyesületnek**, másrészt **általános érdekű szociális intézmény**. Az V. kerületi népház közművelődési és népjóléti intézményeit ugyanis első sorban azok a munkanélküliek vannak hivatva élvezni, akik a szegénység nemesebb formájaként munka fejében fog-
nak a szállóban teljes ellátásban részesülni.*

Másodsorban úgy tekinthető a népház, mint a közvetlen szomszédságban levő újpesti-rakparti és Berzenczey-utcai⁴⁰ nagy fővárosi kislakásos telepek lakóinak **közös jóléti és szórakozó intézménye**. De igénybe vehetik természetesen ez intézmény hasznait annak a hatalmas gyár- és munkásnegyednek összes lakosai is, amelynek területén a népház épült.”⁴¹

kártyajáték tilos. A játékszerekért használati díj nem jár.” „Az emeleti **étkezőheiyiséget** az esti órákban **előadási termekül** használják. Itt fognak **tanfolyamokat** tartani az analfabéták, nyelvtanfolyamokat az idegen nyelvre

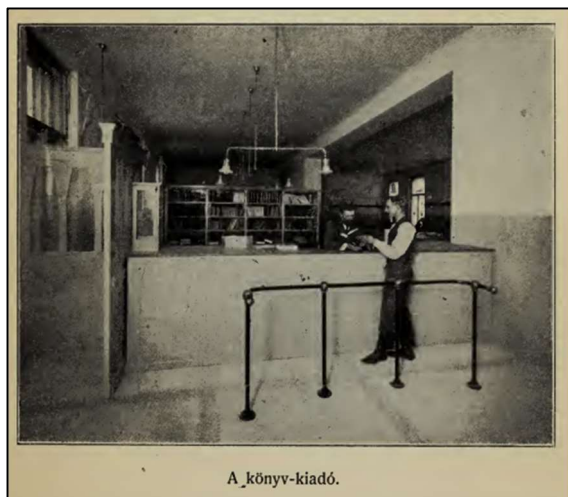
A Népházban a földszinti társalgót bárki látogathatta, mely nap közben népkonyhaként, délután-este egyfajta kulturált nappali melegedőként működött, ahol „a szórakozóknak **sakk, dominó, malom- és várostrom-játékok** állnak rendelkezésére. A pénzre játszás, valamint a

⁴⁰ Ma Hegedűs Gyula utca (a fővárosi kislakásos telep a Vág utca – Hegedűs Gyula utca kereszteződésében volt)

⁴¹ **Ferenczi: A népház.** 1911(1). A fotók forrása: **Hanvai Sándor: A székesfővárosi V. kerületi Népház, A Társadalmi Múzeum kiadványai, 13., Budapest, 1911.**

készülők és házimunkatanfolyamokat a nők részére. Csekély beléptidő fejében vasárnap délután szóbeli és zeneelőadásokat fognak rendezni és a berendezendő **színpadon** színdarabokat is fognak játszani.

mára a jövőben külön olvasóteremről kell gondoskodni.” (A könyvtár egyébként **Szabó Ervin** koncepciója alapján létesült, működött.)

Ezen kívül létesült „**nyilvános tanácsadó hivatal**” is, melyben „közigazgatási és jogi ügyekben nyerhet bárki ingyenes felvilágosítást és útbaigazítást”.

Igen kényelmes, tágas teremben van elhelyezve a népház **könyvtára és olvasóterme**. A könyvtárat bárki díjtalanul használhatja; a ruhatár is ingyen lesz. A házi olvasásra bárki kaphat kölcsön könyvet, ha a könyvnek megfelelő értékét biztosítékképp leteszi vagy a könyvtári szabályzatban megjelölt kezesek a könyvért felelősséget vállalnak. A gyermekek szá-

Ferenczi egy „**orvosi tanácsadó**” létesítését is szükségesnek tartotta, ahol „az anti-alkoholista, a nemi betegség ellenes és a tüdővész ellenes” mozgalmak tanácsadói működhetnének.

Ugyanakkor Ferenczi nem értett egyet azzal, hogy „a népházban végül a gyermekvédelemnek is szenteltek hajlékot. Véleményem szerint az idetartozó intézményeket — tekintve a népháznak különbeni feladatait, technikai beosztását, az ott megforduló közönséget — inkább más épületben kellett volna elhelyezni.” Külön helyiség állt rendelkezésre a bölcsődés-, az óvodás- és az iskolás korú gyerekeknek, s ezzel „a környékbeli munkásszülők és a benlakó gyermekes munkanélküliek gondjain véltek könnyíteni, akik napközben gyermekeikkel nem igen foglalkozhatnak.”

A gyermek-otthon bölcsődéje.

A Népház másik főprofilja a **foglalkoztató**, illetve a részben hozzá kapcsolódó, „három nagy, szellős és világos hálóteremben (a férfiak, a nők és a 15—18 éves fiatalok számára)” 150 férőhelyes **szállásnyújtás** volt. A foglalkoztató egy igen sajátos elegye, vagy némileg humanizált variánsa volt egyfajta szegényháznak/dologháznak. Igénybe vétele ugyan önkéntes volt, de a használat során „drákói szabályokat” kellett betartani.

Hálóterem.

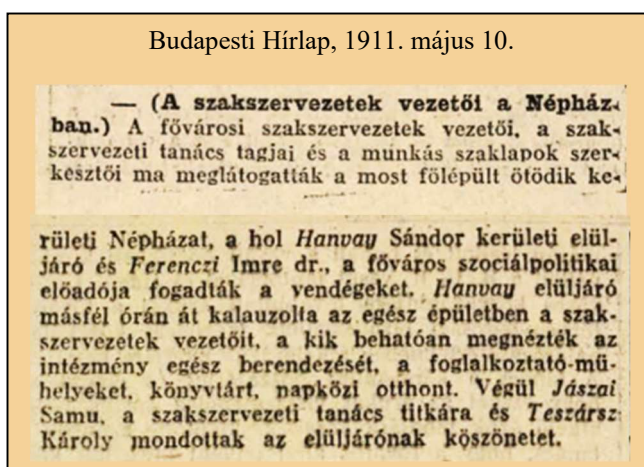
„A népház foglalkoztató műhelye, **mint a szegénysegélyezésnek gazdaságosabb és etikusabb formája** illeszkedik be a munkanélküliség elleni küzdelembe is, amennyiben a munkásosztálynak szegénysegélyre szoruló munkabíró, tanulatlan elemeit igyekszik a munkakerülés, a csavargás, illetve a minden megkülönböztetés nélkül osztogatott könyöradományok depraváló hatása ellen megvédeni.” „A férfiak és nők műhelyeiben egyelőre a **diótörés, faaprítás, papírzacskó készítését és kő zúzását** kívánják bevezetni, szakmunkát csak annyiban lehet végezni, amennyiben amaz ócska ajándékholmik javítása fogja szükségessé tenni, amelyek a népházban berendezett **adománygyűjtőben** (Brockensammlung) felgyülemlelenek.” „(...) Minden munkás köteles a neki kiosztott munkát pontosan elvégezni és

esténként az elvégzett munkával a munkafelügyelőnek beszámolni. A munkaidő reggel 7 órától 11 óráig, déli fél1 órától 4 óráig és fél5 órától 6 óráig tart.

Mindenkinek 6 órakor kell felkelni és magát, valamint ágát rendbehozni, fél7 órakor van a reggeli, 11 órakor az ebéd, fél1 óráig a pihenő, 4 órától fél5-ig uzsonna. Esti 6 órától kezdve mindenki szabad. Este 8 órakor van a vacsora, 9 órakor a lefekvés. Esti 6—8-ig mindenki a saját dolgaival foglalkozhatik, javíthatja ruháját, olvasgathatja a műhely könyvtárából kapott könyvet, az intéző engedelmével a műhelyből is eltávozhatik, de legfeljebb fél9-ig józan fővel vissza kell térnie. Megokolt esetben, különösen munkakeresés miatt az intéző napközben is elengedheti bizonyos időre a munkások bármelyikét, de a megokolatlanul kimaradó a műhelyből kilépettnek tekintetik. A munkára a munkafelügyelő tanítja ki a beosztott munkásokat, akik ebben a tekintetben a munkafelügyelőnek feltétlen engedelmséggel tartoznak. A foglalkoztató műhely igyekszik a műhely munkásait a budapesti munkaközvetítő útján vagy másképp elhelyezni, illetőleg az elhelyezést közvetíteni. A munkás a neki felajánlott munkát, ha csak az ellen nyomós (egészségi vagy más) oka nincsen, elfoglalni köteles. (...)”

Minden esetre, a kor viszonyaihoz hozzátartozik még, hogy a különböző szakszervezetek, egyéb munkásszervezetek, egyletek is létesítettek ún. **munkásotthonokat**, építettek székházakat, melyekben könyvtárakat, olvasóköroket, a legkülönbözőbb kulturális eseményeket szerveztek, működtettek a szervezett munkások részére, illetve a

munkások szerveződése céljából. Ezek a szervezetek nem nézték jó szemmel a polgári kezdeményezésre létrehozott Népházat. Nem véletlen, hogy rögtön a megnyitáskor **Hanvai** és Ferenczi megpróbálta velük is – no, nem nagy sikerrel – elfogadtatni ezt a kezdeményezést.

*

Azért is idéztem hosszabban Ferenczi szavait a Vág utcai Népházról, mert a Népshálló eme „iker intézményének” története viszonylag kevésbé lett eddig feldolgozva. Ezzel szemben magáról az **Aréna úti (ma Dózsa György úti) Népshállóról** korábban részletekbe menő tanulmányt készítettem⁴², ezért erről a „projektről” itt csak nagyon röviden emlékeznék meg. Ez sajnos nagyban torzítja ennek a mostani, Ferenczi Imre munkásságáról szóló ismertetésnek az arányait, mivel **a Népshálló éppen az egyike azoknak a jelentős „produktumoknak”, melyek máig hatóan megmaradtak Ferenczi sok évtizedes munkásságából.**⁴³

Ferenczi már 1906-ban megjelent munkájában is megemlíti, hogy van a munkásoknak egy olyan csoportja, mely *„Budapesten leginkább rászorul a közhatalom beavatkozására. Ez az a nagyszámú ideiglenes, többnyire nőtlen vagy hajadon munkás, akikből az ágyrajárók ... a legnagyobb számban kerülnek ki”* Ahogy e munkások egy részéről Ferenczi megfogalmazza *„ma már van annyi osztályönérzete”,* hogy nem megy a „Menhely Egyesület”, amúgy egészséges és tiszta szállóra. E dolgozók számára létesített példaként hozza fel az ún. **Rowton-ház-rendszert**, melyből az első 1893-ban nyílt meg Londonban, de 1906-ban már működött más angol városokban és Bécsben, Milánóban is.⁴⁴

Nos, Ferenczi 1910-ben már nyomtatásban is megjelent másik nagy lélegzetvételű munkájában⁴⁵, mint korábban említettük, annak is az utolsó al-alfejezetében - egyébként

⁴² Győri Péter – Sass Lajos: [A Népshálló története, 1912 – 1990](#). In.: Otthontalanul... Tégy az emberért! 1., 2003.

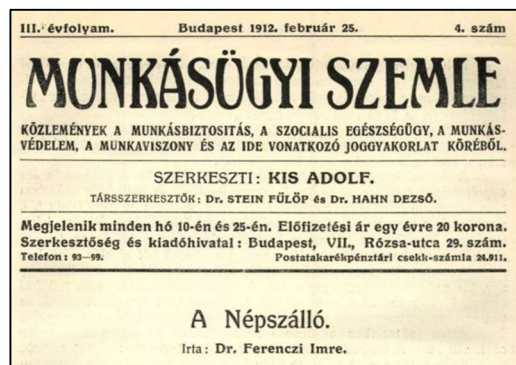
⁴³ Feltétlenül ebbe a körbe tartozik a Bárczy -program több más (pl. kislakásépítési) eleme is, melyek szellemi előkészítésében Ferenczi szerepe vitathatatlan. Idetartoznak a később említésre kerülő egyedülálló nemzetközi tanulmányok, melyeket, ha nem is hazánkban, de más országokban jelenleg is alapvető forrásműnek tekintenek. Viszont számos sok-sok éves munkája a – röviden – munkásérdekvédelem kapcsán a feledés homályába veszett ebben az országban.

⁴⁴ **Ferenczi:** A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre. 1906(1).

⁴⁵ **Ferenczi:** Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához. 1910(2).

elképesztő részletességgel – tárgyalja az immár a helyszínen is tanulmányozott Rowton-féle olcsó szálló modell működését, logikáját stb. Ferenczi néhány más lakásügyi javaslata mellett ez is – szó szerint, de persze rövidebb formában - visszaköszönt Bárczy meghirdetett fővárosi lakásépítési programjában.⁴⁶

„Ami a London és a többi városok által emelt épületek nemét illeti, ezek különbözők: 1. „Common lodging houses,” a népszállók, közös hálótermek, mindenféle kényelmi és kulturális segédfelszerelésekkel ellátva. (...) A népszállókban az ágy ára, mosdókészlet és egyéb házi berendezések, így pl. a koncertterem hangszereinek használatával együtt egy napra 30—60 fillér. Nevezetesen a **londoni Parker Street-en** lévő és a **whitchapeli „Victoria-otthon”,** amelyek 80 fillértől 1'20 koronáig igen jó ebédet is adnak s körülbelül másfélezer embernek nyújtanak szállást. **Glasgowban 7 népszálló** van harmadfél ezer ággyal. (...) Ugyancsak Glasgowban érdekes átmeneti fajtáját látjuk a közös népszállóknak a családi lakások felé. Ez a gyermekkel visszamaradt özvegyek számára épített „Municipal Family House”, amely otthonban 160 kis szoba van közös étteremmel, konyhával, gyermekszobával és hangversenytérrel; e mellett villamos világítás, gőzfűtés.”⁴⁷ A program visszautal arra, hogy 1906-ban már megfogalmazódott ilyen népszállók létesítésére vonatkozó javaslat „II. Különleges olcsó elszállásolás, lakás biztosítása céljából: 1. a **menhelyeket** haladéktalanul bővítjük, szaporítjuk; 2. a **szükséglakásokat** illetőleg az úgynevezett ágyrajárók, ágybérlők részére a legsürgősebben népszállókat építünk;”, azonban ezügyben évekig semmi érdemleges nem történt. A meghirdetett Bárczy program szerint: „A **népszállók** (a kerületek szükséglete szerint elosztva 5, összesen 2200, nemek szerint

⁴⁶ Dr. Bárczy István polgármester előterjesztése a tanácshoz a fővárosi lakásviszonyok javítása tárgyában. Budapest, 1909. március 24. (Dr. Wildner Ödön, s. k., Dr. Bárczy István, s. k., tanácsjegyző. polgármester) Teljes program.

⁴⁷ Dr. Bárczy István polgármester előterjesztése a tanácshoz a fővárosi lakásviszonyok javítása tárgyában. p.12.

elkülönített cellával; 3,300.000 K költség) kisebb keresetű magánosok számára adnak jó és olcsó szállást.”⁴⁸

A tervezett népszállók:

1.	I. kerület: 100 férfi, 100 nő számára, összesen 200 cella.	(I., Fehérvári-Lenke-út főv. telken.)
2.	III. „ 100 „ 100 „ „ „ 200 „	(III., Kiscelli-tú 1779. hrsz. főv. telken.)
3.	V—VI. „ 400 „ 200 „ „ „ 600 „	(Váci-út 1477/4. hrsz. főv. telken.)
4.	VII—X. „ 400 „ 200 „ „ „ 600 „	Kerepesi-út 7304-8/2. hrsz. főv. telken.)
5.	VIII—IX. „ 400 „ 200 „ „ „ 600 „	Haller-utca 8633. hrsz. főv. telken.)
Összesen 2.200 cella . . .		3,300.000 K.

A több évesre tervezett program első évében (1910-ben) ebből egy népszálló megépítését vették tervbe, az Aréna úti népszálló tervét 600.000 K beruházási költséggel. Végül csak 1912-re készült el az Aréna úti Népszálló, jóval nagyobb költséggel – nem is épült később több ilyen a városban.⁴⁹ Az átadást megelőzően Ferenczi több írásában is részletesen ismerteti a Népszálló külföldi és hazai előzményeit, tervezett funkcióit.⁵⁰

Ferenczi arra is figyelmet fordít, hogy a különböző munkásszervezetekben „propagálja” ezt az addig hazánkban ismeretlen lakhatási formát, az esetleges mozgalmi ellenállás csökkentése érdekében is.

Népszava, 1911. május 12.

× **Előadás a népszállóról.** Dr. Ferenczi Imre, a székesfőváros szociálpolitikai előadója, e hó 17-én, szerdán este 7/8 órakor a nyomdászok szakszervezetében (VIII., Kölcsey-utca 2) a munkásság számára „Az ágyrajárás és a főváros első népszállója” címen előadást tart. Az előadás célja az, hogy az ágyrajárás sokszoros ártalmaival szemben megismertesse a munkássággal azokat a gazdasági, egészségügyi és kulturális előnyöket, amelyeket a fővárosnak első, nőtlen legényemberek számára épített szállója biztosít. Ez, a külföldön teljesen bevált, Rowton-rendszerben az Aréna- és Angyalföldi-ut sarkán 450 nőtlen férfi számára épített szálló annál is inkább megérdemli a munkásság érdeklődését, mivel ennek sikerén mulik a népszállók további építése a jövőben és ezzel párhuzamosan az ágyrajárás elleni rendészeti akció.

⁴⁸ **Dr. Bárczy István** polgármester előterjesztése a tanácshoz a fővárosi lakásviszonyok javítása tárgyában. p.70.

⁴⁹ Ennek körülményeiről, a Népszálló működéséről, későbbi történetéről lásd részletesen: **Győri Péter – Sass Lajos:** A Népszálló története, 1912 – 1990. In.: Otthontalanul... Tégy az emberért! 1., 2003.

⁵⁰ **Ferenczi:** [A Népszálló](#). 1912(1).

Ferenczi: [A székesfővárosi VI. kerületi népszálló](#). 1911(2).

Ferenczi: A székesfővárosi VI. kerületi népszálló. 1912(2).

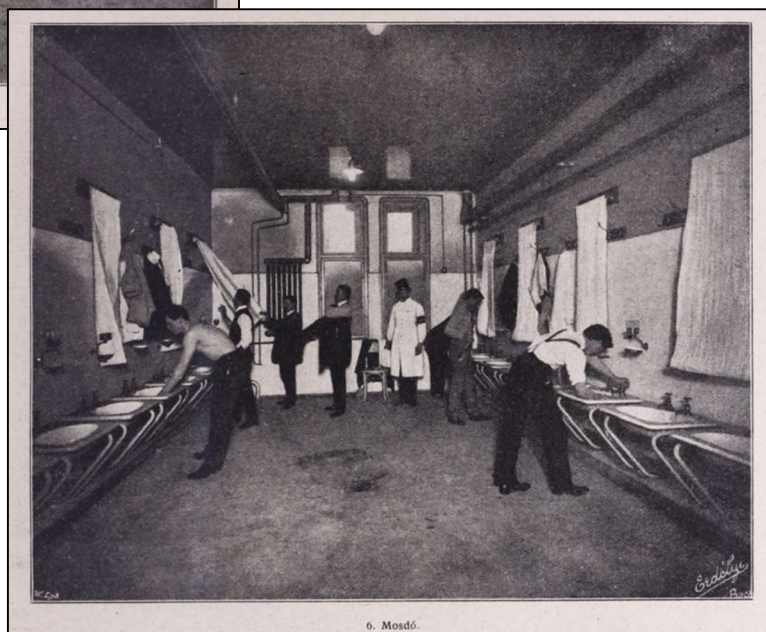
Képek forrása: A székesfővárosi VL kerületi Népszálló. Az „Uránia Magyar Tudományos Egyesület” Közlönye, 1912. május.

Külszíni folyosó, jegyváltás.

5. Írószoba.

6. Mosdó.

Fővárosi Közlöny, 1912. május 17.

Bizottsági ülések.

A szociálpolitikai bizottság ülése.

— 1912. május 17-én. —

A székesfőváros törvényhatóságának az új szervezési szabályrendelet alapján megalkotott szociálpolitikai bizottsága 1912. évi május 12-én (pénteken) délután 4 órakor tartotta első ülését dr. Wildner Ödön tanácsnok elnöke alatt, aki mindenekelőtt kimentette a bizottság hivatalos elnökének, Rózsavölgyi Gyula alpolgármesternek távolmaradását.

A tanácsnok a bizottság első ülése alkalmából üdvözölte a bizottságnak nagy számban megjelent tagjait és kérte támogatásukat a szociálpolitikai ügyosztály munkásságához. Majd röviden ráutalt azokra a fontosabb szociálpolitikai alkotásokra, amelyeknek előkészítésével jelenleg a szociálpolitikai ügyosztály foglalkozik.

Dr. Ferenczi Imre szakelőadó ismertette ezután az ügyosztály előterjesztését a szükséglakás telepek kezelésére nézve. A székesfőváros tudvalevőleg jelenleg lebontatja a régi rossz kolerabarakkokat és azok helyett minden területben kellő számú modern szükséglakást épít. E szükséglakásokat is be kell illeszteni a főváros rendszeres lakáspolitikája keretébe és evégből — az elüljárók értekezletének előterjesztésére is — azokat szintén a szociálpolitikai ügyosztály kívánja kezelni. A kezelési szabályzat azt az elvet igyekszik megvalósítani, hogy a szükséglakásokat csak átmenetileg vehessék igénybe az arra rászorultak úgy, hogy azok erre a célra állandóan rendelkezésre álljanak. A főelv az, hogy a szükséglakásokban ezentúl ingyen bárki csak két hétig lakhatik, azontúl legfeljebb három hónapig a rendes 3 korona lakásbért kell fizetni. Három hónapon túl 5 korona heti bér mellett is csak kikerülhetetlen szükség esetén tűri meg a lakókat a tanács a szükséglakásokban. Azon fizetőképessé lakók, akik nem közérdekből elrendelt kilakoltatás, hanem lakáshiány vagy bírói kilakoltatás folytán váltak hajléktalanokká, kezdettől fogva 4 korona heti bért tartoznak fizetni.

A szükséglakásokat bárki évenként csak egyszer veheti igénybe.

De, miközben a külhoni példákat követve sikerült tető alá hozni az első Népszállót az egyedülálló ágybérlők helyzetének a javítása érdekében (mondjuk annyira ragyogóan-drágán, hogy több nem is épült), aközben foglalkozni kellett még a mindaddig húzott-halasztott egyéb restanciák feldolgozásával is. Ilyen volt az anno „ideiglenszen” felhúzott, de még 1912-ben is működő **kolerabarakkok lebontásának** és normálisabb szükséglakásokkal történő visszafoglalásának a kérdésével is. Ahogy a **szükség lakások használatát** is újra kellett szabályozni, hogy valamennyire visszanyerjék eredeti, „krízis lakás” funkciójukat. (Az idő aztán megmutatta, hogy ez nem igazán sikeredett Ferencziéknek sem.) De ez csak egy kicsi szelete a

Világ, 1911. május 28.

= A munkáskertek tanulmányozása. A munkáskert-intézmény megvalósítását tudvalevőleg a székesfőváros törvényhatóságának nagy lakásügyi programja is tervbe vette. Erre való tekintettel dr. Ferenczi Imre, a székesfőváros szociálpolitikai előadója, pünkösdre tanulmányi kirándulást szervezett a több százra rugó debreczeni kiskert megtekintése végett. A számosan résztvevő szociálpolitikuskok ezt a kirándulást egy általános lakásügyi eszmecserével kötik egybe. A fővárosi vendégeket Debreczen szab. kir. város és a Munkáskertek Egyesülete fogadják. A munkáskert-telepek megtekintése és a bérlők által rendezett «Tavaszi Ünnepe» és «Gyermekvigalmon» kívül a program a következő főbb pontokat tartalmazza: június 4-én, délelőtt, a városháza nagytermében dr. Wildner Ödön, a székesfőváros főjegyzőhelyettese «A székesfővárosi lakásépítési akció» és dr. Ferenczi Imre «A községi telekpolitika» címen tartanak előadást; a délutáni szaktanácskozmányon pedig dr. Rédey Rezső debreczeni kamarai titkár referál «A munkáskertek szervezéséről.»

lakásügyi teendőknél, melyek egymást követték a több éves, szokatlanul dinamikus kislakásépítési akció során.

Ferenczi, leegyszerűsítve, a „bérkaszánya” versus „családi ház” vitákban nagyvárosi körülmények között alapvetően a sűrű, de lehetőleg egészséges, moderált beépítés pártján állt – álláspontja szerint ez még mindig olcsóbb lakhatást biztosíthatott (megfelelő szabályozás mellett), mint a munkahelyektől távolabb eső családi házas telepek. Azonban a *hétvégi „munkáskertek”* létesítését követendő megoldásnak tekintette. Számos külföldi minta mellett a követendő példa a [debreceni Közhasznú Munkáskertek Egyesülete](#) szociális és népjóléti tevékenysége volt. Budapesten csak lassan, vontatottan jöttek létre később – e példához kevésbé hasonló – „hobby kertek”... de ez egy másik történet.

Szociálpolitikai munkaprogram - 1912

A főváros irányításának az átalakítása során **Bárczy** először a végrehajtó szervezetben létrehozta a Szociálpolitikai és Közművelődési Ügyosztályt, majd 1912 májusára megszervezték a döntéshozói testületen belül a **Szociálpolitikai Bizottságot**

Budapesti Hírlap, 1912. június 28.

— **Szociálpolitikai program.** A székesfőváros szociálpolitikai bizottságának legutóbbi ülésén **Wildner Ödön** dr. tanácsos és **Ferenczi Imre** dr. szociálpolitikai szakelőadónak a főváros szociálpolitikai tennivalójára vonatkozó előterjesztését a maga egészében elfogadta. Ez, a fővárosi közönség legszélesebb rétegeit érintő szociális program a következő:

is. A továbbiakban leginkább **Ferenczi** dolga volt, hogy az ügyosztály részéről a szociálpolitikai előterjesztéseket képviselje, az ezekkel kapcsolatos vitákban aktívan helyt álljon.

Egy hónappal a Szociálpolitikai Bizottság megalakulását követően **Wildner Ödön** és **Ferenczi Imre** már le is tette – ha nem is a főváros szociálpolitikai programját, de – azt az (elképesztő) feladatlistát, munkatervet, melynek végrehajtására vállalkoztak az elkövetkezőkben. Úgy gondolom, hogy e vállalt teendők pusztá felsorolása önmagáért beszél.

„Ez a fővárosi közönség legszélesebb rétegeit érintő szociális program, (melynek részletes indokolása, sajnos hiányzik) a következő:

„I. Általános szociálpolitika

1. Társadalmi statisztika a vagyontalan néposztályok helyzetéről

a) Háztartási felvételek, b) lakásegészségügyi felvételek; c) ipari-, szociális felvételek (pl. otthoni munka)

2. Lakásügy

a) Az építési program meghatározása; b) kislakások, népszállók, népházak, szükség-lakások és menhelyek kezelése; c) lakáspiaci statisztika, d) a lakásfelügyelet újjászervezése és központi irányítása; e) békéltetés és közvetítés vitás lakásbérleti ügyekben; f) a központi lakásegyesület ügyei; g) a lakáshivatal ügye; h) a közép- és munkásosztály szervezetei részéről létesítendő kislakások és lakástelepek támogatása.

(Közvetlen feladatok: lakó és lakásnyilvántartó a községi lakásokról, lakásegészségügyi felvételek, lakásfelügyelők nevelése, a lakáshasználati szabályzat és a lakásközvetítési szabályzat megállapítása, a férfi és női ágybérlok különválasztása, a népszállók szaporítása, a lerombolandó városrészekből kilakoltatottakról való gondoskodás, diákszállók, egészségtelen házak átvétele és kijavítása, új városi területek szabályozása a közhasznú lakásépítés céljára, országos lakásügyi kongresszus előkészítése.)

3. A nép élelmezését előmozdító társadalmi szervezetek ügyei

pl. munkásfogyasztási szövetkezetek és alkohol nélküli éttermek

4. Hatósági tanácsadók vagyontalanok számára

a jogi és közigazgatási, valamint az orvosi tanácsadás, kivált a tüdővész- és alkoholelleses küzdelem céljaira

5. A népegészségügyet előmozdító intézmények

a) Családi kertbérletek a székesfőváros földjén; b) parkok; c) játszóterek; d) erdei üdülőtelepek és iskolák; e) kerti és mezei foglalkoztató telepek; ... g) népfürdők és iskolafürdők

6. Anya és gyermekvédelem

a) Kerületi anyaoththonok; b) középponti csecsemő intézet (kórház jellegű csecsemő otthon); c) hatósági dajkaközvetítés; d) állandó testi vagy szellemi fogyatkozásban szenvedő gyermekekről való gondoskodás; (óvoda siketnémák számára, nyomorék gyermekeket foglalkoztató intézet, kezdő ideg- és elmebeteg gyermekeket gondozó intézet, kifejezetten hülyék, valamint epileptikus gyermekeket ápoló intézet, a gyógyíthatatlan gyermekek külön intézeti gondozása); e) tüdővésztes gyermekek mentése (népszanatóriumok, üdülőtelepek stb.); f) a gyermekkínzások és a gyermekek gazdasági kizsákmányolása elleni küzdelem; g) az árvák modern ellátása; h) a züllött és züllés veszélyének kitett gyermekek mentése; i) a gyermekvédelemmel foglalkozó hatóságok és társadalmi szervezetek munkájának központi irányítása, illetve ellenőrzése.

7. Gazdasági népnevelés

Az ismétlő (gazdasági és háztartási) iskolák, iparos-tanonc-iskolák és tanfolyamok, a technikai rajz-, ének és zeneoktatás egységes irányítása és továbbfejlesztése. a) Önálló épületben elhelyezendő iparostanonciskola a nappali oktatás céljaira; b) tanonc-otthonok létesítése, részben az előbb említett épülettel való kapcsolatban; c) iparostanonc előkészítő iskola; d) a tanoncok testi- és szellemi nevelésének továbbfejlesztése (tornázás, játék-szakirányú tankönyvek pályázat útján való beszerzése, az állampolgári oktatás kiépítése, a magasabb elméleti képzettséggel ipari pályára lépett tanoncok megfelelő elméleti oktatása, olvasótermek, énektanítás, ifjúsági egyesületek); e) a munkaadók bevonása az iparostanonc iskolai életbe; ... k) Az ipari pályaválasztás gazdasági és egészségügyi irányítása; szoros kapcsolat teremtése a népiskola, a tanoncközvetítés s az ipari munkaadók között, az ipari pályára készülő ifjúság útbaigazítása végett.

8. Kulturális népnevelés

a) A fővárosi könyvtárat és népházát magában foglaló új közművelődési intézet; b) városi fiókkönyvtárak és hírlapszobák; c) a szabadoktatás intézményeinek ügyei; d) a fővárosi múzeumok ügyei; e) színházügyek.

II. Munkásügyi szociálpolitika

A) A dolgozó munkások védelme.

1. Az emberséges munkabér- és munkaidő biztosítása a közszállításoknál. 2. Fővárosi központi békeltető hivatal. 3. A munkásügyi törvényhozás véleményezése, illetve sürgetése. 4.

A munkások érdekképviselési ügyei (munkáskamarák, szakszervezeti otthonok stb.). 5. A nemzetközi munkásügyi egyesületek és kongresszusok munkájának állandó szemmel tartása.

B) A munkanélküliek gondozása.

1. A munkanélküliség statisztika kiépítése (folytatólagos felvétel a szakszervezetek, munkaközvetítő intézetek és a munkásbiztosítási pénztárak bevonásával, egy időpontra vonatkozó városi felvételek). 2. A munkaközvetítés községejtése, paritásos alapra helyezése és szakirányú kiépítése. 3. A közmunkák és közszállítások szabályozása a munkanélküliség enyhítése szempontjából. 4. A munkanélküliek közvetlen segélyezése; a) pénztámogatással; b) ínségmunkával. c) a főváros közvetlen munkásainak gondozása.

1. Munka- és életviszonyaiknak állandó szemmel tartása. 2. A bér és munkaviszonyok rendezése. 3. A fővárosi munkások aggkori és rokkant biztosítása. 4. Munkásjóléti üzemi intézmények. 5. A munkásválasztmányok. 6. A bérfizetés napjának hétköznapi áttétele.”⁵¹

Ami ezekből Ferenczire, a szociálpolitika első szakelőadójára tartozott, az, persze nem minden – mint látni fogjuk, – a következő évek munkájában rendre előkerül.

Folyamatos vita a választójogról, a sztrájkjogról

Ismét mondhatnánk, hogy „mindeközben”. Mindeközben folyamatosan zajlott a választójogról folyó heves politikai vita. Nagyon leegyszerűsítve: ekkor még mindig rendkívül széles tömegek ki voltak zárva az országgyűlési és helyi választásokon való részvétel lehetőségéből, s csak nagyon lassan, fokozatosan, rettentő nagy küzdelmek árán haladt előre az ún. általános, titkos választójog megadásának a kérdése.

Ferenczi, szakpolitikusként azon a ponton szállt bele ebbe a kiterjedt vitába, ahol az ún. **lakáscenzus** kérdése vetődött föl. Közelebbről a lakáscenzus azt jelentette, hogy a kormánypárt tervezete **egy éves helyben lakáshoz és azon belül is megfelelő méretű és bérletű lakásban lakáshoz kötötte volna a választójog megszerzésének a lehetőségét**. Ferenczi a - német nyelven megjelenő - polgári [Pester Lloyd](#) 1912. július 25-i

⁵¹ [A székesfőváros szociálpolitikai programja](#). 1912.

hasábjain robusztus és részletes tanulmányban opponálta ezt a lakáscenzust tartalmazó választójogi javaslatot. Írását a Népszava másnap magyarra fordítva leköszölte, melyből idézünk:

Népszava, 1912. július 26.

A Kormány reakciós választójogi tervezete ellen.

„Az egyéves helybenlakás követelése azt a célt szolgálja, hogy azokat a személyeket, **akik bizonytalan életviszonyok között élnek és állandó lakhelyet nem tudnak fölmutatni, a választók közül kizárják.** Egészen bizonyos, hogy éppen Magyarországon, ahol az ipari viszonyok még meglehetősen bizonytalanok, ahol az ipari munkások rendkívül gyakran változtatják a munkahelyüket, ahol alig van megye, amelyben aratás idején más vidékről való vándormunkások ne dolgoznának, ahol az Amerikába való kivándorlás 2-8 évre igen gyakori és végül ahol az összlakosság általános föltűnő nyughatatlanságot és vándorkedvet mutat, már az egyéves helybenlakás követelése is sok, minden más tekintetben alkalmas egyént fosztana meg a választójog gyakorlásától.

De ennél a rendszabálynál sokkal meszszebbmenő és különösen a fővárosban adott lakásviszonyok között valósággal elzárt és egyoldalú korlátozását jelentené a választójognak, ha a választójogot a legcsekélyebb mértékben is a lakáshoz kötnék. A kormány az ellenzéknek a lakásminimumra vonatkozó javaslatát helyeselte és a lakásminimumot - bárcsak mintegy lehetőséget - úgy értette, hogy **egy családdal bíró egyéntől legalább egy szoba és konyha lakrészt, minden nőtlen férfitől legalább egy kétheti föl mondáshoz kötött szoba vagy szobarészt követeljenek.**

Ezzel szemben azonban a kormány az ellenzék választójogi javaslatának azt a pontját, amely szerint a munkásbiztosító pénztár tagjainak még a minimális lakáscenzust sem kell fölmutatniok, határozottan elvetette. Nyílt kérdésnek tekintette a kormány azt, hogy csak a szoba és konyharész bérlésének bizonyítását követelje meg, avagy annak a bizonyítását is, hogy ez a bérlés kizárólag csak a család használatára szolgál. Továbbá, hogy mi különbség teendő azok között, akik egy szobarészt bérelnek legalább kétheti fölmondással és azok között, akik, mint **ágyrajárók bérelnek kétheti fölmondással lakást, mert az utóbbiak kivétel nélkül ki vannak zárva a választójogból.** Mielőtt ezeknek az eshetőségeknek statisztikailag kimutatható következményeit és technikai lehetőségét fejtegetném, nevezetesen Budapestre vonatkoztatva - ahol pontos adatok állnak rendelkezésre - legyen megengedve, hogy a lakáscenzus elvére vonatkozólag néhány általános megjegyzést tegyek.” (...)

Népszava, 1912. július 26.

A „Pester Lloyd“ csütörtöki számában Ferenczi Imre dr., a főváros szociálpolitikai osztályának előadója, hosszabb tanulmányt írt a lakáscenzussal komplikált választójogi tervezetről. Ferenczi Imre dr., aki a fővárosi lakásviszonyok legjobb ismerője, az adatok egész tömegével bizonyítja be, hogy milyen örült, igazságtalan és lehetetlen minden olyan tervezet, amely a lakáscenzushoz akarja kötni a választói jogosultságot. A kormány összes frázisait, amelyekkel azt hirdette, hogy az önálló, megállapodott munkásokat akarja a lakáscenzus segélyével a választójogban részesíteni, szétmorzsolja ez a tanulmány, amely megcáfolhatatlan érvekkel bizonyítja be, hogy az állandó keresethez, az állandó lakáshoz, az intelligenciához semmi köze sincsen a lakáscenzusnak.

A Ferenczihez sokszor – enyhén szólva – ambivalensen viszonyuló Népszava ebben az esetben, mint „a fővárosi lakásviszonyok legjobb ismerője” vezeti be beszámolóját, s terjedelmesen, szó szerint idézi Ferenczi kritikáját.

Ha a Népszava most így, akkor A Munkaadóban jön a támadás – meglehetősen színvonalatlan, keresetlen szavakkal – a munkaadók oldaláról. De ez nem is a választójogról, a lakáscenzusról szól, hanem Ferenczinek a sztrájkjog szabályozásának a külföldi példákat ismertető munkáiról. Mert hogy ez a kérdés is még mindig

rendezetlen, miközben egymást érik az országban is, a városban is a sztrájkok. És ráadásul Ferenczi továbbra is lándzsát tör a munkabékét reményei szerint elősegítő *kollektív szerződések* rendszerének a bevezetése mellett, ami – mint említettük – a hazai viszonyok között lényegében egy ismeretlen eszköz.

A munkaadók lapjának szerkesztői nagyon nem szerették Ferenczit, még *a kákán is csomót kerestek*, pontosabban a **köpőcsészén!**

Eközben Ferenczi nem áttallott ennél sokkal fajsúlyosabb kérdésben is, az *általános sztrájk* kérdésében jogi érvekkel megszólalni. *Vajon lázadás-e tömegsztrájk?* – tette fel a kérdést a Népszava szerkesztősége, mire Ferenczi levezette, hogy jogos érdekek esetében ez egy nagyon is helyén való eszköz lehet.

A Munkaadó, 1912. augusztus 4.

„A sztrájkjog és a kollektív szerződések.

Czikkorozat. — VI.

(...) *tegyük fel, hogy mindezen előzmények dacára is a kollektív szerződés az volna, a minek állítják a mi szociálpolitikusaink, akik a tömeg kedvében járnak, hogy figyelmessé tegyék a választások idejére, nehogy megfélemlítsen a nép róluk, de másfelől a polgárság előtt titokzatos csodaeszköz birtokosainak hirdetik magukat, a kik képesek a képtelenre: a szociális kérdés megfelelő megoldására. Alapjában véve e szociálpolitikusok szegény féltudósok, a kik külföldi könyvek összeolvasása után az üzletet önállóan akarják vezetni s iparukat bizonyos misztikus ködbe burkolják, nagyhangú szólamokat bocsátanak világgá, apró cikkeiben bebizonyítják, hogy a munkaadók nem becsületes hazafiak* (mondja Ferenczi Imre «szociálpolitikus») *s a magyar modern szociális iparjogot csak ők tudják megteremteni. Szegények. (...)*

Ferenczi Imre nagy könyvében (ez is egy szociálpolitikus néven szereplő féltudós) az angol trade unionokat «békés gazdasági politikát folytatóknak» nevezte, ámulva láthatja, hogy erre alapított összes állításai a semminél is értéktelemben s a kollektív szerződések semmit sem akadályoznak meg. (...)”

A Munkaadó, 1912. november 24.

„Az iparfelügyelet szabályozása. Valóságos düh fogta el az embereket **a Ferenczi Imre-féle és egyéb, külföldről megemésztetlenül behordott zagyva tanok** hatása alatt a minden áron való munkásvédelemben. Annyira ment ez a népboldogító morbus hungaricus (mert ez tiszta szín magyar betegség), hogy **a munkaadó zaklatására 10—10 munkásonként egy köpőcsészét követelnek**, holott egyes iparágaknál, ahol a munka nedvvesztéssel jár, köpőcsészére egyáltalán szükség nincs, máshol ellenben (edző, izgató anyagoknál) 2-2 emberre kell egy köpőcsészé. *«Az egészséget veszélyeztető vagy mérges anyagokkal foglalkozó iparoknál s amelyek szennyezéssel járnak», külön tisztálkodó helyiségeket és szereket követelnek*, ami sok túlzott és igazságtalan további követelés kútforrása, mert alig van olyan iparág, amely a munkást többé-kevésbé nem szennyezné. Az eredménye pedig az a jellemző eset, amelyet Gesztér Miklós ipari főfelügyelő említ: *«Láttam, hogy a gyárosokat a munkások kényszerítették munkásjóléti intézmények létesítésére és amikor már megcsinálta a munkaadó . . . az intézményt egyetlen munkás sem vette igénybe.»*

Ez a szellem már megfertőzte a munkások egy részét és a szalonszociálizmus révén behatolt az iparfelügyelői karba is, az a szellem, amely nem a munkáson akar segíteni, hanem a munkaadót kívánja károsítani, akadályozni, «megtánczoltatni». ...”

A Munkaadó, 1913. március 2.

Tudomány-kivitel.

A *Szociálpolitikai Szemle* közli a következő hivatalos közleményt:

«A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete (elnök Földes Béla, titkár: *Ferenczi Imre dr.*) legutolsó választmányi ülésén kimondotta, hogy közleményeit csak francia nyelven bocsájja közre, kivételt csak *dr. Ferenczi Imre tanulmányával* tesz, amelyet minden európai nyelvre lefordítat, hogy a fiatal tudós művét az európai közönség is megismerhesse. Az egyesület negyedévi folyóiratot is ad ki, melynek első száma most jelent meg, a tartalommutató szerint 818 oldalon (belül 40 oldal). Az első cikket az *egyesület törekvő titkára* írta «Törekvéseink» cím alatt. A súlyos füzetbe írtak még Bud János és Somogyi Manó.»

Kivétel, fiatal tudós, törekvő titkár: nemde szépen hangzik.

Vigyázzunk tisztelt Haza! Eddig csak itthon tudtuk, ki az a *Ferenczi Imre*, most a külföldre visszük azt, a mit ő külföldről behozott?

Tehát: visszaadjuk, a mit *Ferenczi* elvett s meg nem emésztett?

Ez lesz az első magyar kereskedelmi tudomány kivitel.

A gyorstudós.

Szaporán, mint az egér a kölykeit, rakja *Ferenczi Imre* szociálpolitikus a cikkeket a lapokba. Nap-nap után viszontlátjuk a különböző folyóiratokból ismert frázisait a «dolgozó osztályokról», a «világgazdaság irányzatáról» és az «energius lakáspolitikáról», fűről-fűről s arról, hogy *nincs különbség szakképzett és tanulatlan munkás közt*. Na ja!

Népszava, 1913. január 30.

Lázadás-e a tömegsztrájk? A „Budapesti Tagblatt” több kérdést intézett néhány kiváló jogászhoz s megkérdezte tőlük, hogy lázadás-e a tömegsztrájk, hogy lehet-e büntetőjogi felelősségre vonni?

Ferenczi Imre hosszabb nyilatkozatában azt fejtegeti, hogy a polgári rend nem kodifikálta a munkára való jogot és respektálja a nemdolgozásra való jogot is. A nemdolgozás joga az általános sztrájk jogosultságának alapelve. Nemesak az egyes embernek van joga a nemdolgozáshoz, hanem a munkások egyesült tömegének is. A nyilatkozat ezzel végződik:

A munkásoknak kizárólag csak az általános, egyenlő választójogért való tüntetést célzó politikai tömegsztrájkja elsősorban szintén gazdasági jelentőségű, minthogy a munkáság vele a választójognak s a választójogon fölépült parlamentnek befolyását hangsúlyozza, nemesak a szűkebb körű munkaföltételekre, hanem az összes létföltételekre vonatkozólag is. A politikai sztrájk tehát csak annyiban eshetik a büntetőtörvény intézkedései alá, amennyiben a törvény intézkedéseit egyéb, a sztrájjal kapcsolatos ténykedések által túllépi. Az olyan országban, ahol nyilvános üzemeknél (vasut, világítás) speciális törvények büntetőjogi deliktumaként kezelik a sztrájkot, vagy ahol igen hosszú fölmondási idő van megállapítva, — az ilyen esetekben büntetőjogi deliktum a sztrájk, bármely okból törne is ki. Azok a munkások, akik az üzemhez hosszabb fölmondási idővel vannak kötve és nem tartják be a fölmondási időt, ezáltal magánjogi és nem büntetőjogi természetű deliktumot követnek el. Könnyen lehetséges, hogy egy napok óta éhező és fölizzagott tömeg, függetlenül a nemdolgozástól, oly cselekedetekre ragadtatja magát, amelyekben meg van a lázadás kritériuma; ezekben az esetekben alkalmazhatók a lázadásra vonatkozó paragrafusok.

Figyelemfelhívás a munkásvándorlásra - 1912

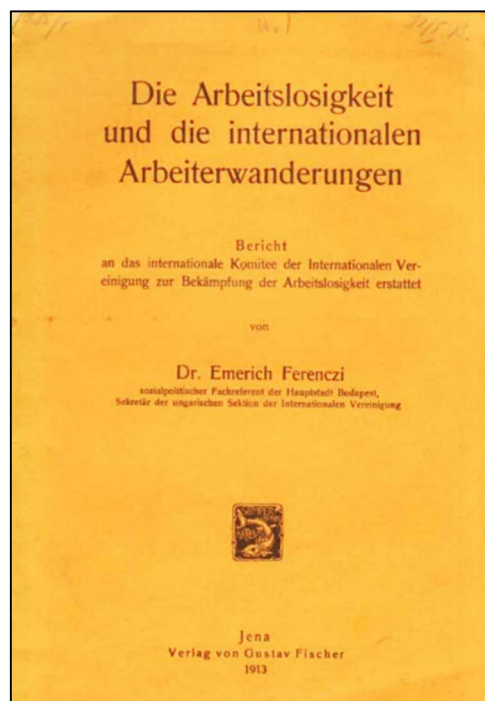
A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete kialakulásának és néhány aktivitásának a kapcsán már érintettük Ferenczi szerepét néhány nemzetközi és hazai szervezet megalapításának, összehangolt munkálkodásának a szervezésében. Az akkoriban frissen szerveződött legkülönbözőbb nemzetközi szakmai szervezetek azonban általában nem léptek túl egymás nemzeti törekvéseinek, jó gyakorlatainak, sikereinek és kudarcainak a kölcsönös megismerésén és ezek hazai hasznosításán.

Ferenczi némileg másképpen gondolkodott a nemzetköziségről, s – mondhatnánk – a „téma az utcán hevert”: maguknak a dolgozóknak a nemzetközivé

vált migrációja, ennek számba vétele, s nem pusztán nemzeti, hanem nemzetközi szempontból történő értékelése, majd az ebből adódó nemzeti és nemzetközi teendőkre, megállapodásokra vonatkozó javaslatok kidolgozása lenne itt a feladat.

Mindenki számára teljesen nyilvánvaló volt, hogy milliók vándorolnak ki Európából Amerikába, vagy akár más földrészekre, milliók kezdtek el mozogni az egyes országok, vagy akár tartományok, országrészek között munkaalkalmat, jobb kereseti lehetőséget keresve. Nem lehetett nem érzékelni a berobbanó tömeges migráció legkülönfélébb hatásait. De bármilyen furcsa, **Ferenczi volt az első, aki nemzetközi szintén fölvetette, hogy akkor ezzel a kérdéssel immár érdemben, súlyának megfelelően foglalkozniuk is kellene a különböző nemzetközi szervezeteknek.** Némi bizonytalanságot, értetlenséget követően „leesett a tantusz” másoknál is, s ez Ferenczi későbbi szakmai pályafutására is nagy hatást gyakorolt.

Ferenczi olyan – ma már klasszikusnak számító – kérdéseket kezdett feszegetni, mint (a) a bevándorlás hatása a hazai bérekre, munkabiztonságra, (b) a kivándorlás, mint a nemzeti munkaerőpiac megoldatlan problémáinak konzerválója, (c) a bevándorlók, általában a migráns dolgozók biztosításának, szervezkedési jogának, mindennapi

Munkásügyi Szemle, 1912.

Munkanélküliség és kivándorlás.

A Magyar Közgazdasági Társaság, a Magyar Jogászegylet és a Munka nélküliség Elleni Küzdelem Magyar Egyesülete november hó 26-án rendezte Földes Béla udvari tanácsos, egyetemi tanár elnöklete alatt az első közös felolvasó estjét. Ezúttal dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai szakelőadó tartott a »Munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások« címmel előadást. Az előadó, akinek e tárgyról nemzetközi megbízásból írt tanulmánya és az ehhez fűződő vita tudvalevőleg az ez évben Zürichben lefolyt nemzetközi szociális hétnek egyik fontos eseménye volt, előadásában nemzetközi és hazai szempontból iparkodott a kérdést megvilágítani. Rámutatott arra, hogy ama két és fél millió munkásnak vándor-

életkörülményeinek, munkaügyi és egyéb jogainak a megoldatlansága, (d) a minden területen meglévő hátrányos helyzetük megváltoztatásának a lehetőségei – s

számos ehhez kapcsolódó olyan kérdés, mely nemzetközi helyzetfeltárást, számbavételt és végső soron nemzetközi munkaerőpiaci és egyéb megállapodásokat, megoldásokat igényel.⁵²

Népszava, 1912. szeptember 12.

Szociálpolitikai hét Zürichben.

A munkanélküliség elleni küzdelem.

Zürich, szeptember 8.

A tanácskozás második napján, szombaton, Leon Bourgeois francia közmunkaminiszter elnökölt. A második nap tárgyalásainak jórészt az a vita foglalta le, amely dr. Ferenczi Imre előadása nyomán fejlődött ki.

Dr. Ferenczi Imre a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének legutolsó gyűlésén fölvetette a gondolatot, hogy az egyesületnek ki kell terjesztieni a tanulmányai körét a nemzetközi munkásvándorlások kérdésére is. A nemzetközi bizottság megbízásából dr. Ferenczi egy 70 nyomtatott oldalra terjedő francia jelentésben a munkanélküliségnek a ki- és bevándorlás kérdéséhez való viszonyát a maga teljes egészében vizsgálta meg és teljesen eredeti eszmemenetét és eredményeit egyórás szóbeli előadásban terjesztette a zürichi ülésben elő. A nagy fölötünést és tetszést keltő beszéd lényege, amely különösen a magyarországi munkanélküliség szempontjából bir nagy horderővel, a következő:

A Munkaadó, 1912. november 24.

Jelentés a munkanélküliségről való jelentésről. »A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlás kérdéséről a nemzetközi bizottság felkérése folytán e sorok írója 70 nyomtatott oldalra (!) terjedő jelentést mutatott be«. »Hosszabb szóbeli előadásomban igyekeztem jelentésem lényegét kiemelni«. (Ezután jön másféloldal). »Az általános elismeréssel fogadott előterjesztéssel szemben« az volt a nézet, hogy nem is az egyesület elé tartozik a kérdés. »Záró szavaimban újra hangsúlyoztam«. Miről van itt szó? Egy cikkről, a melyet rég várt a világ. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének zürichi kongresszusáról szól ez a beszámoló, a mely két és fél oldalon foglalja közre öt kérdéssel, s majdnem három oldalon egyetlen egy felolvasással, a melyről maga a felolvasó számol be s maga a felolvasó írja be az »általános helyeslés«-t. Mint a hínár fonódik a jelentés a jelentésről, befonja az összes másfajta kérdéseket, míg végre kiderül, hogy nem is odaváló volt, a hol »előadtam javaslatomat«. Szokatlan, hogy a színész maga írja a kritikát, az iparos maga dicsérje a portékáját, de a legszokatlanabb, hogy a »tudós« maga írja a riportot arról, hogy előadása tetszett, bár nem odaváló volt. A művelt nyugaton a tudós megírja a cikket s egy másik tudós ír róla öt sort egy más lapba. Ez a munkamegosztás. A »mi tudósunk« egyszerűsítette a dolgot s mint a »Munkásügyi Szemle« cikke mutatja, csak egy tudós volt a kongresszuson, egyetlen egy, a ki beszélt, javasolt, előadott, felolvasott, jelentett, záró beszélt, kiadott. Ő volt, ő, a »zajtalanul működő« (ezt is ő írta) szociálpolitikus, a ki hetven oldalas felolvasásáról két és fél oldalt írt. Eltaltálták: csakugyan Ferenczi Imre. (Q)

⁵² Ferenczi: [A munkanélküliség és a párisi nemzetközi értekezlet](#). 1911(8).

Ferenczi: [A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások](#). 1912(4).

KI- ÉS BEVÁNDORLÁS.

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesülete magyar osztályának véleménye a nemzetközi vándorlások kérdéséről. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének nemzetközi bizottsága tudvalevőleg felhívta a nemzeti osztályokat, hogy a munkanélküliség és a nemzetközi vándorlásoknak kérdéséhez, amelyre nézve a magyar osztály terjesztett a múlt évi zürichi gyűlés elé jelentést, szóljanak hozzá. A magyar osztály az első jelentése kiegészítéseképp a következőkben terjesztette az egyesület elnöksége elé véleményét: Az osztály azon véleményen van, hogy a genti nagygyűlés elsősorban állást kell, hogy foglaljon az iránt, hogy miként kíván az egyesület a vándorlások kérdésével foglalkozni.

Dr. Ferenczi igen kimerítő jelentése a Zürichben lefolytatott vita és a Bulletinnek 1912. évi III. száma, amely a vándorlások kérdésének volt szentelve, csak általánosan vitatták meg a vándorlások kérdésének sokféle jelentőségét a munkanélküliség szempontjából. Azonban egyetlen részletes kérdés, még csak az idényvándorlások sem, amelyet pedig az olasz osztály felvetett, nem volt előkészíthető az egyesület tekintélyének megfelelően a genti gyűlésre.

Az egyes osztályoknak a genti gyűlésen beterjesztendő jelentései alapján esetleg a genti gyűlés elé volna terjeszthető oly javaslat, amely megjelölné, hogy az alapos tanulmányozásra megérett, különböző kérdések mily sorrendben tanulmányozandók.

A magyar osztály erőlyesen kívánja, hogy a nemzetközi gyűlés a vándorlások kérdésével foglalkozzék, a titkára jelentésében megjelölt módon. Azonban nincs ellenvetése az ellen, hogy elsősorban a belső és időszakos vándorlások tanulmányoztassanak. De azon egy idény értelessék, hanem ezt a ki. És hogy időleges alatt ne

EGYESÜLETI HIREK.

Az egyesület választmányának 1912. évi jelentése.

Jelentést tettünk nevezetesen a zürichi ülés alkalmából a következő kérdésekről: 1. Dr. Bud János miniszteri s.-titkár úr véleményét írt arról a Freund és Zacher urak által javasolt kérdőívről, amely a munkaközvetítő intézetekről készítendő nemzetközi statisztika alapjául szolgál. 2. Dr. Kenéz Béla egyetemi tanár és dr. Bud János miniszteri segédtitkár urak jelentéseket írtak a munkanélküliség statisztikájának nemzetközi és hazai szervezéséről. 3. Dr. Ferenczi Imre a nemzetközi bizottság felhívása folytán a zürichi bizottsági ülés elé terjesztett részletes jelentésben először világította meg a munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások összefüggését és javaslatai szolgálnak a további tárgyalások alapjául. E munka mint önálló bizottsági jelentés jelent meg, az egyesület tagjai pedig a »Bulletin« decembri számában megkapták már. 4. Dr. Szabó Ervin, a fővárosi könyvtár igazgatója Varlez-vel, a nemzetközi egyesület főtitkárával együtt írt jelentést a munkanélküliség bibliográfiájának elkészítéséről. E jelentéseken kívül három tagunk: dr. Somogyi Manó egyetemi magántanár, Hoffmann Géza cs. kir. alkonzul és dr. Illés Imre írtak önálló dolgozatokat a nemzetközi szemlébe.

A magyar egyesület fő feladatának tekinti a munkanélküliség elleni magyar politika tudományos és gyakorlati megalapozását, és ez irányban készíti elő jelenlegi nagy ankétját a munkaközvetítés kérdéséről. A közmunkáknak a munkanélküliség szempontjából való szabályozásáról 300 koronás pályadíjat

Pesti Hírlap, 1913. augusztus 27.

„A nemzetközi munkanélküliségi kongresszus Gentben. Szeptember hó 5-ikén és 6-ikán tartja meg a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesülete **Léon Bourgeois** elnöke alatt az első közgyűlést.

(...) Munkásstatisztikai hivatal hiányában hazánkra nézve az egyesület magyar titkársága a Magyar Városok Országos Kongresszusának támogatásával vitte keresztül ezt a nálunk először megkísérelt fölvételt.

(...) A ki- és bevándorlás kérdése a magyar osztály javaslata folytán került a kongresszus napirendjére. A magyar osztály titkárának, dr. Ferenczi Imrének, a nemzetközi egyesület megbízásából írt és magyar, német és francia nyelven kiadott „A munkanélküliség és a nemzetközi vándorlások“ című részletes jelentését a nemzetközi bizottság határozata folytán valamennyi nemzeti osztály beható véleményezés tárgyává tette. Az osztályok a nemzetközi kongresszus elé terjesztett véleményeikben a jelentés alapvető nézeteit és javaslatait magukévá teszik Ehhez képest a nemzetközi egyesület elnöksége azt a nagy fontosságú javaslatot terjeszti a kongresszus elé, hogy az egyesület fölveszi munkaprogramjába a nemzetközi vándorlások kérdését és azzal a be- és kivándorlási országok sokszor ellentétes politikája közepette a vándormunkás érdekei szempontjából kíván foglalkozni.”

Ferenczi: [A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének bizottsági ülése.](#) 1912(6).

Ferenczi: Die Arbeitslosigkeit und die internationalen Arbeiterwanderungen. 1913(11).

A munkanélküliek első összeszámlálása Budapesten – 1913-1914

Csupán néhány szóban az előzményekről: az 1912-ben bekövetkezett dekonjunktúra hatására megnőtt az infláció, 1913-14-ben jelentősen megugrott a munkanélküliek száma, a döntéshozók lépéskényszerbe kerültek. A főváros először egy helyzetfeltáró háztartásfelvétellel próbálkozott, ennél azonban sokkal sürgetőbb lépésekre volt szükség.

Munkásügyi Szemle, 1912.

Háztartási felvételek a fővárosban. A szociálpolitikai és közművelődési ügyosztály nevében dr. Wildner Ödön tanácsnok és dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai előadó előterjesztést tettek a tanácsnak, hogy a székesfőváros lakossága körében felveendő háztartási felvételek előkészítésére és próbafelvételek végzésére a jövő évre 5.000 korona engedélyezését javasolja a közgyűlésnek. A legfontosabb tömegfogyasztási cikkeknek az utolsó esztendőben bekövetkezett jelentékeny áremelkedése és a részben ehhez fűződő bér- és fizetésjavítási mozgalmak azt a sürgős kérdést vetették fel, vajjon a munkásnak, a hivatalnoknak és általában a meghatározott fizetésből élőknek mennyiben elégséges a jövedelem arra, hogy abból családjukat tisztességesen fentarthassák. E kérdésre biztos választ csak úgy találhatunk, ha az érdekelt néposztályok és foglalkozások mentől több családjának évi költségvetésébe nyerünk betekintést. Mielőtt egy költséges, de egyben problemátus nagyszabású felvételbe bocsátkozna a hatóság, próbafelvételeket kíván tenni. E próbafelvételek költségeire szolgálna a fentebb említett fedezet.

Honi Ipar, 1913.

A munkanélküliek kérdése most mindenfelé napirenden van. Tisza István gróf miniszterelnök ezen a réven említette, hogy a kormány feladatának tekinti a vidéki városokat mintegy 160 millióra rugó kölcsönhöz segíteni.

A képviselőházban Huszár Károly interpellált a munkanélküliek ügyében és erre az interpellációra gróf Tisza István nyomban felelt. A miniszterelnök felhozta, hogy a kereskedelemügyi miniszter már a minap törvényjavaslatot terjesztett elő bizonyos utépítésekről, a földművelésügyi miniszter pedig legközelebb be fog nyújtani egy törvényjavaslatot, amelyben földhatalmazást kér, hogy a vízszabályozó társulatoknak előleget adhasson földmunkálatokra. Mindez arra való, hogy az inséges lakosság minél hamarabb munkához juthasson. Addig is,

A székesfőváros tanácsának szociálpolitikai ügyosztálya meg is tette ez irányú előterjesztését a tanácsnak. Az előterjesztésben dr. Wildner Ödön tanácsos és dr. Ferenczi Imre előadó elmondják, hogy legalább 40.000-re becsülhető a fővárosi munkanélküliek száma. Az első szükséglet fedezésére az ügyosztály 50.000 K megszavazását javasolja és tudatja, hogy a kormány a maga részéről 100.000 K segélyt bocsátott a főváros rendelkezésére.

Ez természetesen csak a legsürgősebb szükségletet fedezi. A jövőben intézményesen kell a bajon segíteni. Erre nézve az ügyosztály a következő elveket állítja föl: Szükséges

1. a közmunkák célszerűbb elosztása,
2. a munkaközvetítés országos rendezése,
3. a községi munkanélküliségi pénztárak hálózatának létesítése. A közáldozatoknak megfelelő hányadát az államnak kell vállalnia.

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem
Magyarországi Egyesülete Földes Béla egyetemi tanár elnöklésével választmányi gyűlést tartott. A választmány a következő javaslatokat tette a jelenlegi munkanélküliség enyhítésére:

1. A m. kir. államvasutak beruházásait teljes mértékben kellene megindítani. A jövő évre felvett 124 millió korona befektetésen kívül, a múlt évről fennmaradt 70 milliót is fel kell a jövő évben használni.

2. Az állam utasítsa a közmunkák vezetésével foglalkozó összes központi hatóságokat és hivatalokat, hogy külön foglalják lajstromba azokat a pénzügyi fedezettel már bíró közmunkákat, amelyekre még általában szükség van és a körrendeletben szövegezték fel az összes törvényhatóságokat, hogy saját közmunkáikról hasonló lajstromokat készítsenek

3. Ezenkívül a tisztasági ipari munkanélkülieket, akik a szükséges közmunkáknál szakképzettségük miatt nem találhatnak, a munkanélküliség legkeményebb heteiben a hatóságok országsszerte heti pénzsegélyben részesítsék.

4. Felhívja az egyesület a kormány figyelmét arra, hogy az egész segélyakció kereteinek, elveinek és pénzügyi tervének megállapítása végett is kívánatos volna az ipari munkanélkülieknek egy napra

A budapesti szakszervezetek a [Magyarországi Szakszervezetek Tanácsa](#) tagszervezeteinek a tagjai sorában próbálta feltérképezni, hogy ténylegesen közülük összesen hányan is vannak munka nélkül aktuálisan.

Munkásügyi Szemle, 1913. augusztus 25.

A munkanélküliek összeszámlálása Budapesten. A magyarországi szakszervezeti tanács a munkanélküliségre vonatkozó anyag beszerzése céljából a szakszervezetek vezetőinek bevonásával egyetemben elhatározta a budapesti munkanélküliek összeszámlálását, illetőleg a munkanélküliekre vonatkozó adatok feldolgozását. Az összeszámlálás 1913. február 17-én történt. E határidőre 10.437 kérdőív érkezett be. Ezek közül 64 érthetetlenül volt kiállítva, miért is csak 10.373 kérdőlap került feldolgozás alá. A beérkezett kérdőlapok közül az állami és egyéb munkaközvetítő hivatalból jelentkezett munkásoktól 1.561 kérdőlap érkezett, a fennmaradó 9.276 lapot (88%) a szakszervezetek tagjai, tehát szervezett munkások töltötték ki. Az anyag feldolgozásáról szóló jelentés szerint a 10.385 munkanélküli korántsem öleli fel Budapest és környékének munkanélküli munkását. A jelentés szerint a budapesti és környéki munkanélküliek száma február közepén 25–30.000 lehetett. A munkanélküliek számára vonatkozó ily feltevést az állami munkaközvetítő nyilvántartása is igazolja, ahol a jelzett időben kerek számmal 5.000 munkanélküli szerepelt a nyilvántartásban s ezek közül csupán 25% jelentkezett a felvétel napján. A munkanélküliekről a szakszervezeti tanács ki-mutatást tett közzé.

Mondhatnánk „helyzetfeltárás ide-oda”, valamit, valahogyan lépni kellett a munkanélküliek megsegítése ügyében.

A keresetnélküliek segítése.

Elnök: Következik annak a tervezetnek meg-vitatása, mely a munka kérdését és a munkanélkü-liség kérdését a segélyezés ügyével kívánja kapcsol-atba hozni. Felkéri Ferenczi Imre előadót, hogy lényegében ismertesse a tervezetet.

Az előterjesztés.

Dr. Ferenczi Imre előadó ismerteti a munka-és keresetnélküliek segélyezésének szabályozása tár-gyában készített tervezetet.

Azoknak a keresetnélkülieknek a létfenntartásá-ról, akiket sem a saját szakmájukban, sem a ható-ságtól kijelölt inségmunkáknál foglalkoztatni nem lehet, a köznek kell gondoskodni.

A keresetnélküliek segélyében nemcsak önhibáju-kon kívül munkanélkülivé vált kereskedelmi és ipari alkalmazottak, hanem keresetnélküli kisiparo-sok, kiskereskedők és az értelmiségi szabad pályák keresetnélküli hozzátartozói is részesülhetnek, akik a jelenlegi gazdasági viszonyok folytán magukat és családjukat eltartani nem tudják. A keresetnélküliek közül csak azok részesülhetnek ezen segélyben, akik (július 1. előtti) félévig a fővárosban vagy a szomszédos községben dolgoztak, a munkaköz-vetítő intézetnél munkát kerestek és igazolt módon nem kaptak s a városi közgyám útján megejtett nyomozás szerint teljesen munkakeresetükre volná-nak utalva.

A segélyben részesített keresetnélküli minden második nap tartozik a munkaközvetítőnél jelent-kezni.

Minden keresetnélküli tartozik a szakmájában felajánlott munkát tisztességes munkafeltételek ese-tén vállalni.

Közönséges földmunkát csak bizonyos, erre alkalmas munkások (építőmunkások, földmunkások, napszámosok, stb.) erejükhöz képest tartoznak vállalni.

A nőtlen munkások vidéken is tartoznak szakba-vágó munkát vállalni.

A keresetnélküliek segélye nem szegénységély, költségeiben, mint a háborús kiadások egy részét, elsősorban az állam tartozik vállalni.

A közgazdasági szakosztály felkéri a tanácsot, hogy a jelen javaslatban foglalt elveket alapul véve, a keresetnélküliek segélyezése tárgyában sürgős elő-terjesztéssel forduljon a kögyűléshez. Ez elő-terjesztésben a segélyakció költségeinek fedezésére nézve kellő megokolással juttassa érvényre azt az elvi álláspontot, hogy ezen segélyakció pénzügyi terheinek előteremtése elsősorban állami feladat.

Munkásügyi Szemle, 1913.

BIZTOSÍTÁS MUNKANÉLKÜLISÉG ESETÉRE.

A főváros első munkanélküliségi akciója.

Fönti címen a *Városi Szemle* 1913. évi 6–7-ik számában megjelent közleményben dr. Ferenczi Imre ismerteti a főváros első munkanélküliségi akciójának eredményét, nemkülönben azokat az okokat, amelyek arra készítették a főváros törvényhatóságát, hogy az ezévi rendkívüli téli munkanélküliség enyhítésére 50.000 koronát szavazzon meg.

A segélyezés feltételeit a társadalmi érdekekhez képest a hatóság a következőkben állapította meg: •Általában véve a jelen segélyezés szempontjából számbajövő munkanélkülieknek azokat az 1907. évi XIX.-ik törvénycik értelmében a betegség és baleset esetére való biztosítás kötelezettsége alá eső ipari és kereskedelmi *alkalmazottakat* tekintjük, akik saját hibájukon kívül lettek munkanélküliekké, munkabírók és annak ellenére, hogy munkát keresnek, megfelelő újabb alkalmazást nem találtak.

Kétségek elkerülése végett határozottan *kizárandók* e segélyből azok a munkanélküliek: 1. akik állandóan munkaképtelenek (rokkantak); 2. akik sztrájk, vagy kizárás tartama alatt munkanélküliek; 3. akik még betegpénztári segélyt kapnak e segély tartama alatt; 4. akik a főváros szegényügyi nyilvántartójába be vannak jegyezve; 5. akik nem tudják igazolni, hogy legalább egy év óta a fővárosban laknak és dolgoztak; 6. akik nem tudják igazolni, hogy a segélykérés napját megelőzőleg már legalább két hétig voltak munka nélkül; 7. akiknek megfelelő munkaalkalmazást a fennálló munkaközvetítő szervezetek a magániparban tudnak közvetíteni, vagy akik olyat a legközelebb megindítandó közmunkáknál kapnak.«

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete 1913. április végi tanácskozásán **Böhm Vilmos** súlyos szavakkal kritizálta a főváros addigi lépéseit: „A munkanélküliek száma a megállapítottnál **sokkal nagyobb, mintsem hinnék**. Vannak egész iparágak, amelyek a rossz konjunktúra folytán úgyszólván teljesen megszűntek, pl. a raktári szabóság. Hangsúlyozza, hogy a munkanélküliség kérdése nemcsak munkás, hanem munkaadó érdek is. Élesen bírálja a főváros munkanélküliségi akcióját. A munkaközvetítésre vonatkozó **adatok hitelességét kétségbe vonja** és ezen felfogását példákkal illusztrálja. Nem fogadja el alapul a munkásbiztosító pénztári adatokat sem, mert nálunk a munkásfluktuáció háromszor oly erős, mint a nagyobb külföldi iparállamokban. Kíváncsnak tartja Ferenczivel szemben **az évenként való statisztika szerkesztését** vagy az egész országra, vagy legalább is Budapestre nézve, ahol az összes ipari munkásság fele tartózkodik. **A főváros segélyét alamizsnaosztásnak, jótékonyági akciónak tartja**. Még jótékonyági szempontból sem tartja helyesen keresztülvittnek az akciót, hanem igazságtalannak. Az adatokat erre nézve a szakszervezetek összegyűjtötték. Kifejti, hogy a jelentkezők száma azért volt csekély, mert **önérzetes munkásnak a jelentkezés úgyszólván lehetetlenné volt téve**. Adminisztratív nehézkességének jellemzésére előadja, hogy a március hó 7-én hirdetett segélyt még április hó 30-án (az ankét napján) sem osztották ki. Kifejti, hogy **kíváncsnak, hogy a segélyezés a szakszervezetek útján történjék**. A munkanélküliek segélyének egyetlen módja, hogy a főváros azokat az egyesületeket és szervezeteket támogassa pénzbeli segélylyel, amelyek a munkanélküliek segélyezésével foglalkoznak. Módjában van ellenőrizni ezt a fővárosnak bizonyos mérvben anélkül, hogy beavatkozna azoknak az egyesületeknek önrendelkezési

jogába.”⁵³ (Utóbbi javaslat egyébként pontosan megfelel az ún. *genti modellnek*, melyet Ferenczi számos tanulmányában proponált.)

*

Ilyen körülmények között 1914-ben Ferenczi egy egészen szokatlan, egyedülálló, de nem előzmények nélküli projektet hajt végre: kísérletet tesz a Budapesten élő munkanélküli emberek összeszámlálására.⁵⁴ A Fővárosi Szociálpolitikai és Közművelődési Ügyosztálynak a Főváros Tanácsa számára készített „*Bizottsági és tanácsi előterjesztés a munkanélkülieknek a fővárosban és a szomszédos községekben való összeírása ügyében*” című 1914. február 15-i előterjesztése részletesen megindokolja ennek az összeírásnak a szükségességét, a következő témákra, alfejezetekre kitérve:⁵⁵

- A munkanélküliség országos statisztikája.
- A helyi egyszeri megszámolás sürgőssége.
- Tudományos érdekek.
- Gyakorlati érdekek.
- Az intézményes politika számításai.
- A betegsegélyző pénztár kimutatásai.
- A szakszervezetek kimutatása.
- A fővárosi segélyakciók statisztikája.
 - Az egyszeri megszámolás hiányai.
 - A külföldi számlálások rendszerei.
 - A számlálás ideje.
 - A számlálóbiztosok.
 - A munkanélküliek köre.
 - A kiküldendő szakbizottság és feladatai.
 - A felvétel előkészítése és feldolgozása.

⁵³ Munkásügyi Szemle, 1913. augusztus 25. p.701.

⁵⁴ Ferenczi – amúgy számomra személyes áthallásokkal is teli - munkásságának ezen az egy pontján nem állom meg, hogy fel ne fedjem a megdöbbentő analógiát e munkanélkülszámlálás és a mintegy 90 évvel későbbi, általunk 2005-ben szervezett budapesti hajléktalan-számlálás céljai, módszerei, elgondolásai és végrehajtása, egész logisztikája között.

Győri Péter: [A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja. Gyors összefoglaló \(ppt\)](#), Mennyhely-BMSZKI, 2005.03.

Peter Gyori - Boroka Feher - Zoltan Guraly: [Guide to Counting Rough Sleepers](#), Budapest, 2007.

⁵⁵ Fővárosi Közlöny, 1914. 17. sz. p.509-515.

Miközben komoly fejtörést okoz a döntéshozóknak a munkanélküliség nem szűnő magas szintje, a főváros vezetése természetesen tisztában van azzal, hogy *„a munkanélküliség országos természetű baj, amely a törvényhozás és a kormány részéről kíván elsősorban megfelelő intézkedéseket. Ez az álláspont természetesen a munkanélküliség statisztikájára is vonatkozik.”*

De ahhoz, hogy valahogyan kalibrálni tudják a főváros megteendő lépéseit – a munkanélküliségből adódó **segélyezés** volumenét és módját, a megszervezendő **közmunkák** nagyságrendjét és struktúráját, az esetleg létrehozandó **munkaközvetítési hivatal** méretét – mégiscsak valamilyen közelebbi tudással kellett volna rendelkezniük a munkanélküliek tényleges számáról, összetételéről. *„Sem a kormány, sem a főváros nem rendelkezik jelenleg megbízható adatok felett, amelyek alapot nyújthatnának a munkanélküliség esetére szolgáló közmunkapolitika, vagy segélyező intézmény arányainak, szabályainak és költségeinek megállapítására.”* Márpedig – általános biztosítás híján – a betegsegélyező pénztárak, szakszervezetek, vagy a munkaadói jelentések adatai sporadikusak, ezek számtalan munkanélkülit nem is tartanak nyilván.

Itt most nagyon-nagyon vázlatosan ismertetve, Ferenczi módszerként - mai kifejezéssel élve - a point-in-time, vagyis **egy napon, egy időben végrehajtott, ráadásul házról-házra végig járva** történő, egyszerű kérdőíves adatfelvételt javasolta. Nem titkolta e módszer korlátait, ahogy azt is folyamatosan hangsúlyozta, hogy igazából egy folyamatos nyilvántartásra lenne szükség, de ugye ahhoz pedig egy ezt (is) szolgáló intézményt kellett volna létrehozni...

Az adatfelvétel konkrét időpontját azzal indokolja, hogy *„A jelen időpont nemcsak azért alkalmas erre, mivel a válság és a téli évszaki munkanélküliség együttes hatásait szélső kiterjedésében mutatja, hanem mivel a munkanélküliségi esetek jelenlegi nagy száma és variációi különösen alkalmas általános szabályszerűségek levezetésére. A felvétel napjának helyes megválasztása is igen fontos. Kíváncsú, hogy az legkésőbb március havára essék, mivel nálunk a munkanélküliség akkor még igen nagy. Az időjárás (havazás, fagy) kétségtelenül egy napról a másikra erősen befolyásolhatja a munkanélküliek számát, valamint a számlálás technikai nehézségeit, de ilyen eshetőségekre előre gondolni még sem lehet. Ellenben lehetőleg kerülni kell, hogy a vasárnapi állapot legyen a felvétel tárgya, mivel az abnormális viszonyok feltüntetésére vezetne, de semmi akadálya annak, hogy a felvétel maga vasárnap történjék és a szombati állapotra vonatkozzék. A felvétel napjának kérdése különösen a felvétel szervezetének szempontjából válik fontossá, mivel az **önkéntes számlálóbiztosokkal** csakis vasárnap vihető keresztül.”*

Külföldön „**a házról-házra való felvétel** keresztülvitelénél számlálóbiztosokul az alkalmazottak szervezeteitől kellő számban kijelölt egyesületi tagokat, vagy pedig városi tisztviselőket és esetleg rendőröket alkalmaztak.” Nálunk azonban, ismerve a magyar viszonyokat, Ferenczi elsősorban a szakszervezetekbe tömörült munkások közreműködésére építene. **„Az összeírásnak tisztán hivatalnoki módja tehát azért is járna viszonylag kisebb eredménnyel, mivel a munkáslakosság teljes bizalommal leginkább csak a munkástársai iránt viseltetik. Az utóbbiaktól könnyen meggyőzheti magát, hogy a felvétel az ő sajátos érdekeiket szolgálja. A fővárosi szakszervezetektől teljes joggal lehet remélni, hogy teljesen átlátva a felvétel nagy fontosságát, kellő számú olyan számlálóbiztosokat bocsátanak a főváros rendelkezésére, akik kellő értelmiségi fokon állanak, mindent elkövetnek az összes munkanélküliek kipuhatolása iránt, és a nyert instrukciókhoz képest töltik ki a kérdőív értelmében vett munkanélküliekre vonatkozó rovatokat. A számlálóbiztosok és ellenőrök különben nyilatkozatot is tartoznak aláírni, amelyben becsületszavukra fogadják kötelességüknek hűségese teljesítését.”**

Az előkészítés során Ferenczi „hegyeket mozgatott meg”: **6104 számlálóbiztost** (irányítóikkal együtt) mozgósítottak, 83%-ukat 30(!) különböző szakszervezeti szövetség bevonásával. A várost **3340 számláló járásra** (körzetre) osztották, úgy, „**a pesti oldalnak csak a körúton kívül levő részét osztottuk be** oly járásokba, amelyekben átlag 20-nál több lakás nem jutván egy-egy biztosra, a lakásról lakásra való számlálást el lehetett rendelni. A körúton belül a Dunáig terjedő városrészt, (valamint a várat) kívülről befelé egyre nagyobb járásokra osztottuk, tekintettel arra, hogy azokban a munkanélküliek száma nem okolja meg a lakásról lakásra való felvételt. Mindazonáltal minden biztosnak figyelmébe ajánlottuk, hogy ha csak lehetséges, a felvételt ily módon végezze el.”

85 kérdőívet begyűjtő irodát állítottak fel. A próbakérdezést követően eligazításokat tartottak a részt vevő szervezeteknek, számláló biztosoknak „E próbaívekkel szerzett tapasztalatok alapján e sorok írója március hó 13-án a régi országház nagytermében az alkalmazott szervezetek részéről bejelentett ellenőröknek, a nyomdászok sorából kijelölt 200 pótellenőrnek a fővárosi és munkásbiztosítási tisztviselőknek és a vidékről felküldött jegyzőknek és illetve tanítók-**nak a számlálólap értelmezéséről s az erre vonatkozó utasításokról, valamint a biztosok és az ellenőrök részéről kidolgozott szolgálati szabályzatról** előadást tartott. Ezen előadásnak, melyen több mint 1000 ember vett részt, lényeges tartalma a következő volt: (...)”

Mivel a számlálóbiztosok vasárnap keresték fel a lakásról-lakásra járva az embereket (a hajléktalanok menhelyeit is beleértve), ezért különböző **felhívásokat tettek közzé**, hogy lehetőleg minél többen maradjanak otthon, illetve pótjelentkezést is lehetővé tettek azoknak, akik lemaradtak az összeírásból.

Végül 30 144 db számlálólap érkezett be, ebből **28 922 db** volt érvényesnek tekinthető. Azt nem tudjuk megítélni, hogy az adatfelvételnél az a célja, hogy a lehető legjobb becslést kapják magáról a munkanélküliek számáról mennyire teljesült (erősen úgy tűnik, hogy valójában ez inkább nem teljesült, bár kétségtelenül, az egyéb adatforrások ennél is megbízhatatlanabbak voltak), ugyanakkor a kérdőívek információit részletesen feldolgozva, az addigiaknál sokkal részletesebb képet kaptak a fővárosi munkanélküliség jellemzőiről.¹ Ezeket a számszerű eredményeket is felhasználták, amikor a munkanélküliek segélyezésének szabályairól, vagy a kialakítandó közmunka-programok megfelelő formáiról kellett dönteni.

15. sz. tábla.

A munkanélküliek száma egybevetve a jelenlegi lakóhelyük előtti lakóhellyel.

Foglalkozási csoportok	Hány esetben lakott a munkanélküli jelenlegi lakóhelye előtt											
	a fővárosban						a szomszédos községekben					
	eszközölt felvétel						adatai szerint					
	születése óta	a felvételbe bevont 24 községben	Magyarország egyéb községeiben	külföldön	ismeretlen helyen	Összesen	Budapesten	a felvételbe bevont 24 községben	Magyarország egyéb községeiben	külföldön	ismeretlen helyen	Összesen
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
a) Összesen												
I.	914	122	2.246	223	351	3.856	931	128	193	47	98	1.397
II.	368	36	850	79	50	1.383	381	310	103	15	20	829
III.	108	8	234	19	20	389	171	14	6	3	2	196
IV.	287	51	1.272	92	81	1.783	511	165	35	39	75	825
V.	30	3	85	14	9	141	73	39	5	2	10	129
VI.	123	12	162	22	15	334	63	59	5	—	17	144
VII.	115	45	1.597	86	96	1.939	204	178	14	—	6	402
VIII.	122	8	79	15	5	229	18	9	5	1	3	36
IX.	228	49	916	77	55	1.325	114	149	31	3	26	323
X.	29	6	141	8	4	188	101	53	27	1	20	202
XI.	874	71	2.454	183	106	3.688	849	132	199	62	110	1.332
XII.	267	16	219	29	29	560	29	26	14	1	19	89
XIII.	149	15	830	50	45	1.089	41	8	15	2	11	77
XIV.	13	2	40	2	2	59	28	6	7	2	10	53
Tisztviselő	66	9	140	16	2	233	16	10	6	—	1	33
Összesen	abs. 3.693	453	11.265	915	870	17.196	3.530	1.286	665	178	428	6.087
	% 21·5	2·6	65·5	5·3	5·1	100·0	58·0	21·2	10·9	2·9	7·0	100·0
B) Kereskedelem												
Tisztviselő	125	12	169	19	8	333	15	7	2	2	5	31
Utazó, ügynök	9	1	29	3	1	43	2	—	—	—	1	3
Segéd	158	24	545	18	28	773	39	18	8	1	7	73
Szaktanács	17	2	54	2	4	79	2	1	1	—	—	4
Szolga	54	8	224	8	12	306	18	14	1	1	3	37
Napszámos	96	5	349	16	17	483	42	27	18	3	8	98
Tanonc	3	—	2	—	1	6	—	1	—	—	—	1
Összesen	abs. 462	52	1.372	66	71	2.023	118	68	30	7	24	247
	% 22·8	2·6	67·8	3·3	3·5	100·0	47·8	27·6	12·1	2·8	9·7	100·0
C) Egyéb												
Háztart. munkások	49	16	511	16	40	632	18	19	28	1	4	70
Napszámosok	91	10	633	10	29	773	82	50	16	3	9	160
Összesen	abs. 140	26	1.144	26	69	1.405	100	69	44	4	13	230
	% 10·0	1·9	81·4	1·9	4·8	100·0	43·5	30·0	19·1	1·7	5·7	100·0
Főösszeg	abs. 4.295	531	13.781	1.007	1.010	20.621	3.748	1.423	739	189	465	6.564
	% 20·8	2·6	66·8	4·9	4·9	100·0	57·0	21·7	11·3	2·9	7·1	100·0

¹ Ferenczi: [A munkanélküliek első összeírása a fővárosban és a szomszédos községekben.](#) 1914(3).

3. számú nyomtatvány.

A munkanélküliek megszámlálása Budapesten 1914. március hó 22-én (vasárnap.)
 (Eltérítve a székesfőváros törvényhatóságának közgyűlése 380/1914. számú határozattal.)

Közigazgatási kerület:

SZÁMLÁLÓLAP.

Számlálólap száma:

Számlálójárás száma:

Kitöltendő minden 1914. március hó 21-én (szombaton) munkát kereső, munkaképes, 14 éven felüli, ipari és kereskedelmi munkanélküli egyénről, férfiről és nőről egyaránt, amennyiben az utasítások értelmében a számlálás alá esik.

1. A munkanélküli vezeték- és keresztnéve:		Milyen honos? (magyar vagy milyen más?)	
Kérdés	Felelet	Kérdés	Felelet
2. A munkanélküli neme (férfi, nő) Mely évben született, esetleg hány éves?		5. Van-e munkakönyve vagy szolgálati bizonyítványa?	
3. Egészséges-e Ön és munkaképes?		6. Valamely munkaadó üzemi helyiségében, vagy pedig mint otthoni munkás a saját lakásán szokott-e dolgozni?	
Ha nem egészen munkaképes, miért nem?		Ha a lakásán dolgozik szokott-e idegen segédmunkásokat foglalkoztatni?	
4. Keres-e munkát vagy nem?			
7. Jelenlegi lakása: kerület, utca (út, tér), szám, emelet, ajtószám			
Kérdés	Felelet		
8. Mi címen lakik a lakásban? (a Felelet rovatban a megfelelő dőlt betűket szedett szót alá kell húzni)	mint főbérlet vagy annak családtagja, mint szobabérlet, mint ágybérlet, mint szállóvendég?		
9. Milyen a családi állapota? (a Felelet rovatban a megfelelő dőlt betűket szedett szót alá kell húzni)	nőtlen, — hajadon, — házas — (vagy közös háztartásban él), — özvegy, — törvényesen elvált?		
10. Kik azon családtagjai, kiket jelenleg Ön tart el? (a Felelet rovatba a megfelelő adatok irandók be)	Feleség vagy közös háztartásban élő nő? (eltartja-e vagy nem?)		
	Hány 14 éven aluli gyermek?		
	Hány 14 éven felüli gyermek?		
11. Lakásban élő családtagjai közül jelenleg hány családtag keres?	 családtag összesen keres hetenkint K f-t, vagy napon K f-t.		
12. Mióta lakik Budapesten megszakítás nélkül?	 év hónap óta.		
Hol lakott azelőtt, mielőtt Budapestre jött?	község: ; megye vagy ország:		
Hol lakott ma egy éve?	község: ; megye vagy ország:		

Kérdés	Felelet		
13. Mi Önnek a rendes foglalkozása vagy mestersége?			
14. A rendes foglalkozásában hol volt utoljára állandóan (nem átmenetileg) alkalmazva, még pedig:			
a) Kínél? (belföldi a munkaadó vagy cég neve)			
b) A munkaadó iparágának vagy üzemének megnevezése:			
c) Az üzlet vagy üzem helye (község, utca, házszám):	község: ; utca, (tér): ; szám:		
d) Milyen minőségben volt ott alkalmazva? (mint tanonc, napszámos, segédmunkás, segéd, szakmunkás, előmunkás, művezető, rajzoló, mérnök, üzleti alkalmazott, irodai alkalmazott, üzleti szolga, házcseléd, vagy milyen más minőségben?)			
e) Mennyi volt ott a bére vagy keresete? (havonként vagy hetenként stb.)	Havonként K f; vagy hetenként K f; vagy naponként K f;		
15. Mikor szűnt meg ennél a munkaadónál a munkája?	 év hónap napján.		
16. Miért szűnt meg ott a munkája, tehát mi a mostani munkanélküliségének oka, még pedig:			
Kérdés	Felelet	Kérdés	Felelet
a) A munkaadó hacsátotta-e? ha igen, miért (munkahiány stb.)		d) Betegség vagy baleset miatt?	
b) Sztrájk vagy kizárás következtében?		Ha azóta meggyógyult, mikor lett újra munkaképes?	
c) Ön mondott fel?		e) Egyéb okból, még pedig miért? (katonai szolgálat stb.)	
17. Munkanélkülisége óta volt-e valami ideiglenes keresete és milyen?			
Ha igen, ezzel a munkanélküliség tartama alatt összesen mennyit keresett?			
18. Miből élt különben azóta, hogy munkanélküli?			
19. Tagja-e Ön valamely szakszervezetnek és ha igen, melyeknek?			
20. Munkanélküliségének tartama alatt kapott-e segélyt, még pedig:	a) Valamely szakszervezettől heti segélyt:	hány héten át?	összesen hány K-t:
	b) A székesfővárostól munkanélküli segélyt:	hányszor?	összesen hány K-t:
	c) Valamely elöljáróságtól egyszeri (rögtöní) segélyt:	még pedig hány koronát?	
21. Jelentkezett-e mint munkakereső valamelyik állami, szakszervezeti vagy munkaadói közvetítőnél és ha igen:		a) melyeknél?	
		b) mikor először?	
22. Ki szolgáltatta az adatokat, a megszámlált egyén vagy ki más?			
A számláló biztos esetleges egyéb megjegyzései:			
A biztos aláírása:			

Dr. Ferenczi Imre

A munkanélküliek első összeírása a fővárosban

Ebben az időben a munkanélküliség kérdése igazán a közfigyelem középpontjában volt, de ez a jelentős mozgósítással együtt járó „számlálási akció” még inkább megmozgatta a közvélemény figyelmét. (Erről a potenciális hatásról nem szólnak az előkészítő dokumentumok, de nem zárhatjuk ki, hogy valami ilyesmi is a célok közé tartozhatott.)

Pesti Hírlap, 1914. március 24.

Fővárosi ügyek.

A munkanélküliek összeírása.

Hetek óta tartó nagy munka eredményeképpen vasárnap egész napon át és ma éjszaka 9-től 12-ig a főváros megtartotta a munkanélküliek összeszámlálását. Hogy milyen nagy jelentőségű ez a munkanélküliek összeszámlálása, kitűnik abból, hogy a pontos és minden szükséges adatot felölelő statisztika nélkül semmiféle komolyabb és célirányosabb akció a munkanélküliek érdekében nem indulhat.

Budapesten most első ízben volt ilyesféle számlálás, amelyet a külföldi tapasztalatok alapján készítettek elő. Már a mai napon, mikor a végleges számok még nem voltak ismeretesek, annyit meg lehetett állapítani, hogy a számlálás nagyon jól sikerült. Hozzávetőleges számítás szerint a főváros területén 45,000 munkanélküli van, amely szám a

Igy a munkásokra vonatkozó számlálás, de nagyjából az összeírás is sikerült, ami dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai előadó érdeme, aki 24 óráig valósággal permanenciában volt, mert a számlálólapok összeszedését az ő személyes felügyelete alatt végezték.

A hétfői nap munkája közben megkérdeztük dr. Ferenczi Imrét a számlálás körül tett tapasztalatokról. Dr. Ferenczi a következőket mondotta nekünk:

— Egyelőre nem sokat mondhatok a számlálás eredményéről, mert a legfelületesebb összeszámlálásról is csak szerdán lesz eredmény. Kizártuk

Magyar Gyáripar, 1914.

KÖZGAZDASÁGI IRODALOM

A munkanélküliek első összeírása.

Ezzel a címmel Ferenczi Imre dr. Budapest székesfőváros szociálpolitikai szakelőadója egy érdekes kötetben ismerteti a munkanélküliek első összeírását Budapesten és 24 szomszédos községben 1914 március 22-én. A munkanélküliek összeírásával a főváros szociálpolitikai ügyosztálya elsősorban praktikus célt óhajtott elérni: megismerni, hogy minő mértékű a munkanélküliség a fővárosban és a fővároshoz tartozó községekben s azután a rendelkezésre álló eszközökhöz képest segíteni a munkanélkülieket. Ahogyan

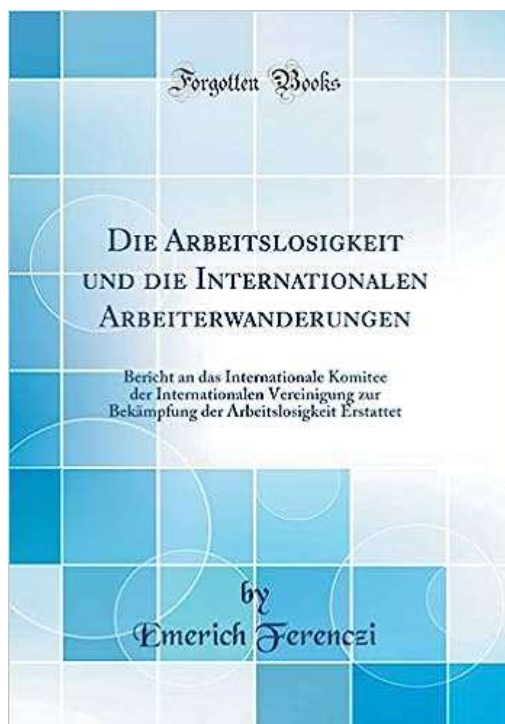
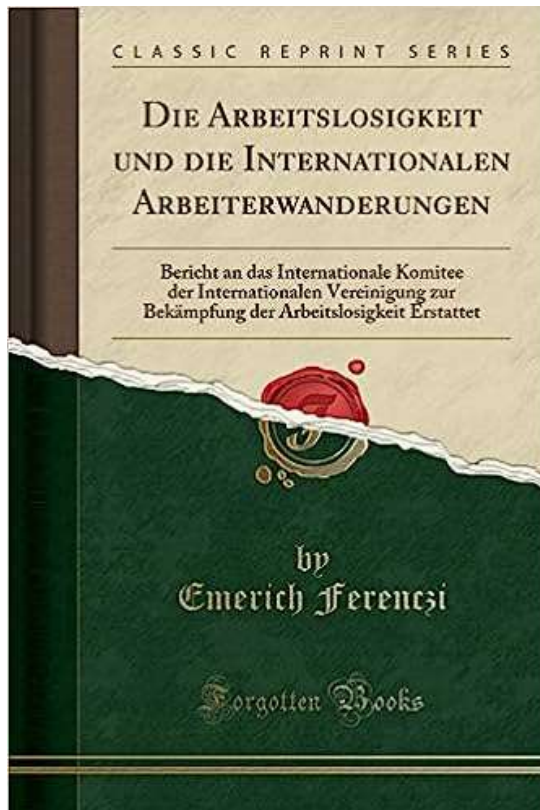
Népszava, 1914. június 6.

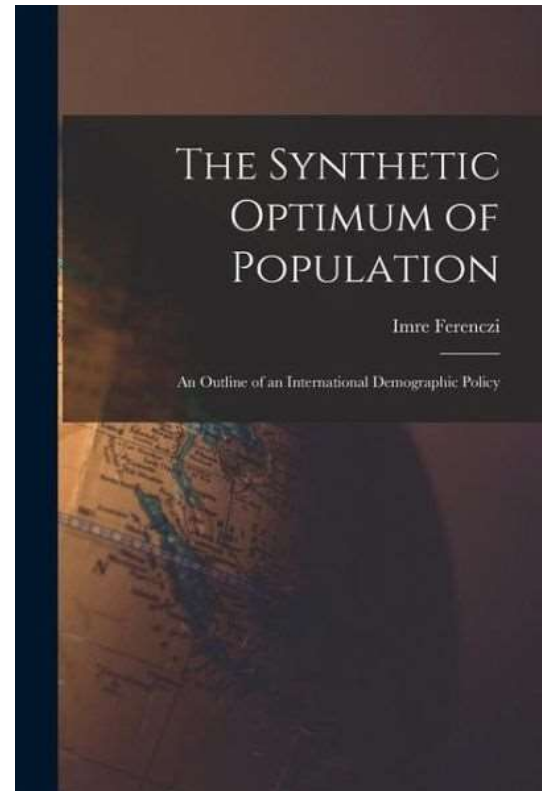
— A munkanélküliek megszámlálása. A Magyar Közgazdasági Társaság és a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete csütörtökön délután Földes Béla egyetemi tanár elnöklése alatt együttes ülést tartott, amelyen dr. Ferenczi Imre, a székesfőváros szociálpolitikai szakelőadója tartott előadást a munkanélkülieknek a folyó év márciusában történt összeírásáról Budapesten és a környékén. Az előadó is-

Munkásügyi Szemle, 1914.

A budapesti munkanélküliek megszámlálásáról közreadott jelentést részletesebben — sajnálatunkra — nem közölhetjük. De az eddigi adatokból is megállapítható, hogy milyen fontos és nagyértékű munkát végzett a főváros szociálpolitikai ügyosztálya. Mint a jelentés megállapítja, az összes munkálatokat dr. Ferenczi Imre szociálpolitikai szakelőadó tervezte meg és vezette.

Ami viszont biztos nem volt „bekalkulálva”: 1914. június 28-án Szarajevóban meggyilkolták Ferencz Ferdinánd trónörökösét, július 28-án az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának, ezzel kezdetét vette az első világháború – s ez *mindent* megváltoztatott.

Egyetemi magántanári kinevezés - 1916

Budapesti Közlöny, 1916. november 28.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter dr. Ferenczi Imre székesfővárosi szociálpolitikai szakelőadónak a budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karán, a szociálpolitikából egyetemi magántanárrá történt képesítését jóváhagyólag tudomásul vette és őt ebben a minőségében megerősítette.

Mielőtt azonban rátérnénk Ferenczi háború alatt kifejtett tevékenységére, megemlítenénk, hogy a háború előtti munkássága, publikált tanulmányai, tudományos és oktatási tevékenysége elismeréseként a Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán - ott,

ahol a diplomáját kapta - 1916 végén

megkapta a **szociálpolitika egye-**

temi magántanára címet. **32 éves** volt ekkor! Ez számára egy nagyon fontos elismerés volt,

élete végéig mindenhol használta is ezt a titulust. Háború ide, háború oda, rengeteg teendő,

Szociálpolitika a háborúban és a háború után. Hetenként 2 óra. Hétfőn és csütörtökön d. u. 6—7-ig. Dr. FERENCZI IMRE magántanár. IV. sz. tanterem.

FERENCZI IMRE, az államtudományok doktora, székesfővárosi szociálpolitikai szakelőadó, az Országos Átmenetgazdasági Tanács, az Országos Munkaközvetítő-Tanács, az Országos Hadigondozó-Tanács tagja, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesületének főtitkára, a Népjóléti Központ rokkantügyi szakosztályának ügyvezető alelnöke, a szociálpolitika magántanára. IV., Városház-utca 16. sz.

Ferenczi ténylegesen is oktatott az egyetemen, az 1917. évi tan-

rendek szerint pl. hetente két alkalommal „Szociálpolitika a háborúban és a háború után” címmel.²

Az 1917. évi egyetemi Almanachban számos tisztségét, tagságát is felsorolja:

Mi sem mutatja jobban, milyen fontos volt Ferenczi számára a tudományos elismerés, akadémiai jutalomra/díjra is pályázott – de ezzel messze nem volt egyedül, igen sokan komoly munkákat tettek le az asztalra a háború éveiben is, így végül nem kapott ilyen elismerést (a nagyon szigorú akadémiai bíráló bizottság elnöke **Földes Béla** volt, tanára és „harcos társa”).³

Dr. Ferenczi Imre munkáiból számos esik a szóban levő évkörre. Nagybárra figyelmet érdemlő sociologikus dolgozatok, a melyek a munkanélküliség és a rokkantügy körül forognak. A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások cz. dolgozatban (1913. 91 l.) érdekes elméleti fejtegetéseket is találunk a nemzetközi vándorlások és a munkanélküliség jelenségeinek egymásrahatásáról. Ezt a nemzetközi vándorlást szerző a capitalistikus munkanélküliség jellegzetes nemzetközi megnyilatkozásának nevezi s javaslata a nemzetközi munkapiac nyil-

vántartása s a vándormunkások átmeneti irányítása és védelme. A rokkantak visszavezetése tárgyában, mint általában a rokkantpolitika tárgyában kiadott röpiratok is becsesek és a kormány által is felhasznált útmutatásokat nyújtottak. Ferenczy főműve e korszakban a munkanélküliek első összeírása (1914. 235 l.), a mely munka értékes s a munkanélküliség statisztikájának első terméke, a melyre a külföldi irodalom is elismeréssel hivatkozik. Szerző, a ki vezette e műveletet, egyaránt érdemeket szerzett a művelet végrehajtása és a munka megírása által, mely sok irányban útmutató jelleggel bír.

² ELTE Egyetemi tanrendek, 1917.

³ Jelentés a pályázatok eldöntéséről, Akadémiai Értesítő, 1917. (XXVIII. évf.)

Háborús szociálpolitika és lakáspolitikai – 1914-1919

Ahhoz, hogy a háború okozta változásnak a személyes, szakmai életútra gyakorolt hatását érzékeltethessük, ismét idézzük fel Ferenczi szakmai tevékenységének az egyik összetevőjét: Ferenczi a konkrét fővárosi aktivitások, lobbizások, szervezések mellett folyamatosan és tevékenyen részt vett nemzetközi szervezetek munkájában is, előadott ezek konferenciáin (kongresszusain, ankétjain stb.). Ezekre sokszor terjedelmes, részletes összefoglalókat (mai szóval élve **országjelentéseket**) készített. Így történt ez 1910-ben is, amikor a IX. nemzetközi lakásügyi kongresszusra elkészítette az „*A magyarországi lakásügy haladásáról 1905—1910 évek között*” című beszámolóját, s 1913-ban is, amikor az ezt követő három év fejleményeit foglalta össze.⁴ Mindkét összefoglaló forrásmű értékű. Utóbbi a [Városi Szemle](#) több mint száz oldalán keresztül ismerteti részletesen – egyebek mellett - a Bárczy korszak lakásépítési akcióját, plusz az állami [Wekerle telep](#) megépítését.

Népszava, 1913. szeptember 6.

✕ **Állami és városi kislakásépítés Budapesten és Kispesten.** A Hágában e hó 8–12 közt tartandó X. nemzetközi lakásügyi kongresszus elé dr. Ferenczi Imre, a főváros szociálpolitikai előadója, hosszabb ismertetést fog terjeszteni a magyarországi lakásügynek az utóbbi években történt haladásáról. Ebből az előterjesztésből yalók a következő adatok:

Magyar Gyáripar, 1913.

A lakásügy állása és haladása Magyarországon az utolsó három évben. Ezzel a címmel dr. Ferenczi Imre a székesfőváros szociálpolitikai előadója külön füzetben is kiadta e kérdésről a hága X. nemzetközi lakásügyi kongresszus számára készült jelentését. Ferenczi Imre dr.-nak régóta speciális szakmája a lakásügy kérdése. Tudományos munkája, amelyben e kérdés egész külföld irodalmának és hazai viszonyainknak alapos ismeretével foglalkozott a lakásügygyel, annak idején általános feltűnést keltett és reáirányította a főváros illetékes tényezőinek figyelmét. Így került jelenlegi állásába, ahol mód adatott neki arra, hogy eszméi gyakorlati megvalósításának módjaival és eszközeivel is foglalkozzék. Legújabb könyve, mert az egyszerű jelentés egész tartalmas könyvvé nőtt, az idevágó legújabb statisztikai adatok pontos és kimerítő feldolgozásán kívül, annak a speciális adatgyűjtésnek is eredménye, amelyet a Magyar Városok Országos kongresszusa rendezett a vidéki városok lakásviszonyairól. Így módon a külföldi kongresszus számára készült jelentésből oly munka lett, amelyben érdekes és kimerítő tájékoztatást nyerhet mindenki, aki hazai lakásviszonyaink iránt érdeklődik. Különösen érdekes a kispesti állami munkástelepnek és a főváros kislakásépítő akciójának ismertetése hivatalos adatok alapján, érdekes statisztikai összehasonlításokkal. Ferenczi dr. legújabb könyvét is mint értékes és tanulságos olvasmányt ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Már zajlottak a fővárosi munkanélküliek első összeszámlálásának az előkészületei, amikor [ez a nagy munka](#) elkészült. Az 1914. év első felét leginkább ez a számlálás kötötte le, amikor az év közepén kitört a háború. Kislakásépítések és egyebek helyett – mint látni fogjuk – egészen más problémák kerültek előtérbe. Csak évek

⁴ Ferenczi: [A magyar lakásügy haladása az utolsó öt évben](#). 1910(3).

Ferenczi: [A lakásügy állása és haladása Magyarországon az utolsó három évben](#). 1913(1-3).

múlva, 1917-ben kerülnek ismét lakásügyi kérdések Ferenczi asztalára, meglehetősen furcsa formában (de erről kicsit később).

Az 1913. évi Ferenczi-tanulmánynak akárcsak a tartalomjegyzéke, tematikája is érzékeltetheti, mi is szakadt meg ekkor Ferenczi munkásságában (is).

TARTALOMJEGYZÉK.	
	Lap
A) Általános megjegyzések	616
B) A lakásállapotok, statisztika, anketék.	
I. Országos adatok és a választójogi lakáscenzus	619
II. A fővárosi 1911. évi lakásfelvétel; fővárosi lakásviszonyok és lakómozgalmak	621
III. Anketé a vidéki városok lakásviszonyairól	632
IV. A gyárak és bányák munkáslakás-viszonyai	640
C) A törvényhozásnak a lakásügy előmozdítására szolgáló pénzügyi rendelkezései	649
D) Helyhatósági intézkedések.	
I. Lakásrendészet és városjavítás (assainissement)	653
II. Építési szabályzat, városszabályozás, telek- és közlekedési politika.	
1. A főváros	657
2. Vidéki városok	666
E) Közhasznú lakástermelés	669
I. A kispesti állami munkástelep	671
II. A főváros kislakásépítő akciója.	
1. Történeti megjegyzések	678
2. Az építkezések leírása	681
Kislakásos épületek :	
a) A többemeletes bérházak	685
b) Tisztviselő bérházak	686
c) A műhelybérház	686
d) Kislakásos baraképületek	687
e) A művésztelep	688
f) A szükséglakások	688
Az V. kerületi népház	690
A népszálló	692
3. A lakásügyi épületek kezelése	696
4. A hatósági építőakció mérlege	699
A fővárosi kislakásos telepek lakóinak statisztikája	706
A fővárosi kislakásos bérházak lakóinak statisztikája	710
A hatósági kislakásépítő akció tanulságai	723
III. A társadalom közhasznú kislakásépítése a fővárosban	725
IV. A vidéki városok hatósági lakásépítése	729
V. A társadalmi kislakásépítő akció a vidéki városokban.	731
TÁBLÁK.	
1. sz. tábla : Adatok a magyar vidéki városok lakásügyi és telekviszonyairól (1913.)	634
2. sz. tábla : A főváros által az 1910—1913. években végzett összes telekvásárlások	662
3. sz. tábla : A fővárostól az 1910—1913. években megvásárolt nagyobb ingatlanok	663
4. sz. tábla : Statisztikai kimutatás a főváros kislakásos bérházairól	682
5. sz. tábla : Statisztikai kimutatás a főváros kislakásos telepeiről	684
6. sz. tábla : Statisztikai kimutatás a fővárosi kislakásos telepek lakóiról	713
7. sz. tábla : Statisztikai kimutatás a fővárosi kislakásos bérházak lakóiról	717
8. sz. tábla : A fővárosban az 1910—1912. évi építkezések által keletkezett lakások és a főváros által épített kislakások, szobáik száma szerint és százalékos arányuk	722

1914 július végén kitört a háború, s Ferenczit lényegében rögtön felkérlik, hogy adja elő gondolatait, hogyan is kellene alakítani a szociálpolitikát háborús viszonyok között.

Ferenczi a kereskedelemügyi miniszter által összehívott, 1914. szeptember közepi tanácskozáson elsősorban a férfiak mozgósítása miatt keletkező tömeges keresetnélküliség kezelésére hívja fel a figyelmet, lehetőség szerint a **részmunkaidő** bevezetését javasolja, a hadba vonultak családjainak **természetbeni támogatását** tartaná szükségesnek, valamint arra figyelmeztet, hogy különböző speciális intézkedésekre lehet majd szükség a prognosztizálható **tömeges kilakoltatások elkerülése** érdekében.

„A háború szociálpolitikai kívánalmai. A kereskedelemügyi miniszter elnöklete alatt tartott ankéton dr. Ferenczi Imre, a főváros szociálpolitikai előadója szakvéleményt terjesztett elő azokról a teendőkről, a melyek a hadiállapot következtében szociálpolitikai szempontból a legszükségesebbek.

A szakvélemény szerint minél jobban sikerül a hadsereg mozgósítása, annál jobban vannak megtámadva az ország gazdasági erőforrásai és annál jobban szaporodik a keresetnélküliek száma. A keresetnélküliség enyhítésére már most két módszer van: az egyik merőben jótékonyági, a másik a keresetnélkülieknek produktív munkához való segítése. Minél inkább sikerül az utóbbi módszert érvényesíteni, annál többet takarít meg az állam. ...

*Ezért az alkalmazottakat, a meddig csak lehet, nem szabad elbocsátani, **hanem megrövidített munkaidővel** kell dolgozni. Női és gyermekmunkát nem szabad igénybe venni ott, a hol még keresetnélküli felnőtt férfiak is vannak.*

*A társadalmi jótékonyság lehetőleg ne pénzsegélyben álljon, hanem inkább **az elsőrendű szükségletek, u. m. élelmezés, lakás, ruházat kielégítésére** irányuljon. Nevezetesen a fenyegető tömeges kilakoltatások ellen volna preventív intézkedésre szükség, leghelyesebben **a bérbeadók adóterheinek elengedése** és bérviszályokra illetékes **választott bíróságok létesítése**, esetleg pedig szükségbarakkok építtetése által. Az egész állami szociálpolitikai akció szervezete országos legyen. Az akció apparátusát katonailag kellene megteremteni, úgy, hogy a B. osztályú népfelkelőkből erre a célra behívnák a vagyonosabb és intelligensebb polgárokat. Az egyes **városokban állandó jegyzék készülne az állami segélyre, társadalmi jótékonyaságra, vagy munkaalalomra szoruló családokról.***

Dr. Ferenczi előadmánya az ankéten nagy figyelmet keltett és tetszésre talált. Az elnöklő miniszter a vélemény jó részével szemben kifejezte helyeslő hozzájárulását.”⁵

Ezek nyilván csupán az első gondolatok, alig néhány nappal az első világháború kitörését követően. „*Mire a falevelek lehullanak, győztes katonáim itthon lesznek!*” – jelentette ki Vilmos német császár 1914 nyarán, s tudjuk, nem így történt. A harcba küldött emberek hullottak, vagy megrokkanva tértek vissza a hadszínterekről. A sok ezer **hadirokkant** segítése, jövőjének megoldása olyan új kihívást jelentett, mely Ferenczi háború alatti munkálkodását is nagy mértékben meghatározta.

1914-ben, vagyis már a háború kitörésének első évében megjelenik az első ezzel – a háborús rokkantak jövőjével - foglalkozó tanulmánya (ezt 1915-18-ban sorban követi számos elemző és javaslattevő írása), melyben – a tőle megszokott módon és színvonalon – rendkívül precízen végig veszi az addigi hazai szabályozás jellemzőit, buktatóit és egyben számos külhoni példát sorakoztat fel javaslatai alátámasztásaként.⁶

Magyar Ipar, 1914.

A háborús sebesültek gazdasági problémája.

Ezzel a címmel dr. *Ferenczi Imre*, a főváros szociálpolitikai előadója a *P. Ll.* egyik múlt heti számában vizsgálat alá veszi azt a kérdést, hogy a háború sebesülteinek ellátását miképpen lehet majd a háború után az illető sebesültekre nézve, de a társadalomra nézve is a leggazdaságosabban megszervezni. A fennálló törvények szerint a sebesülteket az állampénztárból bizonyos évjáradék illeti meg, a mely azonban, különösen a közlegényekre nézve, olyan csekély, hogy a legszigorúbb létminimumot sem üti meg. Maga az elv azonban, hogy

legszívesebben bizná. Ezt az ügyet az államnak és a társadalomnak nem szalmatűzlelkességgel, hanem állandó kitartással kell intéznie, mert ha nálunk nem állnak rendelkezésre azok a szegényebb néposztályok által megta-
karított milliók, mint a rokkant-
biztosítás révén Németországban,
úgy természetesen a társadalom-
nak most kell megszervezkednie
a célból, hogy a kik az összes-
ségért egészségüket áldozták fel,
legalább a lehetőséghez képest
szükséget ne szenvedjenek.

⁵ Magyar Ipar, 1914. szeptember 13.

⁶ Ferenczi: [A háború sebesültjeinek gazdasági jövője](#). 1914(10).

„A sürgős, lehetőleg a legközelebbi országgyűlés elé terjesztendő törvényes reformnak a következő elvek alapján kellene nyugodnia.

Átmeneti keresetképtelenség esetén, a mely lényegileg összeesik a gyógyító eljárással, a háborúban megsérült, illetve megbetegedett legényállománybeli egyénekről való gondoskodást megfelelő gyógyintézetekre, specialis kórházakra és **a költségek megtérítése** mellett esetleg részben az Országos Betegsegélyező Pénztárra kellene ruházni, a mely az egyetlen erre alkalmas kiépített szervezetünk.

Ezen idő alatt a családjukban ápolts személyeknek **megfelelő ideiglenes járadékot** kellene biztosítani; azon katonai személyek hozzátartozóinak pedig, a kiket intézetekben gyógyítanak, tovább kellene a hadbavonultak után járó **családi segélyt** fizetni.

Bizonyos idő lejártá után a rokkantaknak beható

orvosi vizsgálat alapján és időnkénti utóvizsgálatok kikötése mellett **állandó évjáradékot** kellene megállapítani. Ezt az évi járadékot a háború minden sérültje részére ama veszteség arányában kellene megállapítani, a melyet évi keresetében szenvedett, még pedig a fent megjelölt legmagasabb összeg (2.400 korona) keretében egész 100 %-ig, a hol a megmaradt munkaerő nem elegendő arra, hogy a sérültnek legalább a korábbi kereset egyharmadát biztosítsa.

Csak évi járadékok és nem végkielégítési összegek mentesíthetik az államot és a községeket azoknak szegényügyi eltartásától, a kik keresetképtességüket elveszítették.” (...)

„Minthogy az önsegély már az ipari baleseti sérültek számára sem bizonyult elégségesnek, annak helyébe olyan **hatósági és társadalmi szervezetnek** kell lépnie, a mely a most tömegesen fenyegető társadalmi veszélyek leküzdésére alkalmas. A részben munkaképes háborús sérülteknek számára akkor sem volna szerencse, ha kizárólag a járadékokra utalnók őket, ha egykori jövedelmüket ez teljesen pótolná. A legnagyobb jótétemény számukra és a nemzet számára az lesz, ha nekik, illetve családjaiknak is sikerül megfelelő kereseti alkalmat szerezni. Sajnos, sok örökre teljesen rokkant katona és ezek között sok olyan is fog akadni, a kiknek nincs családi támaszuk. Az utóbbiakat külön **rokkantotthonokban**, falusi telepeken és gyógyintézetekben kell majd elhelyezni

Magyar Ipar, 1915

Tanulmány a rokkantkérdésről.

Dr. Jezsovics János min. osztálytanácsost és dr. Ferenczi Imrét, a főváros társadalompolitikai előadóját a kereskedelemügyi miniszter megbizta azzal, hogy a hadi rokkantügyi intézményeket, különösen a hadi rokkantak érdekében létesített munkaközvetítések és munkaalkalomszerzésnek, az általános munkaközvetítés, munkapiaczi statisztika és munkanélküli segélyezés ügyét Bécsben és Németországban a helyszínen tanulmányozzák. A tanulmányút eredményéről szóló jelentés első részével, a német és osztrák rokkantügyi intézmények ismertetésével a kiküldöttek most elkészültek és munkájukat önálló füzet alakjában kiadták. Elismeréssel kell szólnunk a száz oldalra terjedő füzet tartalmáról, a mely a

és ezeket teljesen az összességnek kell majd eltartani. De megfelelő orvosi kezelés, gyógyító kúrák és a hiányzó testrészeknek mesterséges pótlásával idejekorán mindent el kellene követni, hogy ez a legköltségesebb csoport ne növekedjék meg túlságosan és ezzel a közgazdaságnak a lehető legtöbb munkaerőt megóvjuk.” (...)

„A testi bajok gyógyításával párhuzamosan kell a lelkinvelésnek, a munkára szoktatásnak foly-
nia. **A volt harcos lelkében nem szabad annak a kétségbeejtő gondolatnak befészkelődnie, hogy ő most már többé nem hasznos tagja a társadalomnak és a legtöbbször fiatal életének immár nincsen célja.**” (...)

„Ezért azoknak, a kik az orvosok véleménye szerint nem tudnak egykori foglalkozásukhoz visszatérni, már a hosszú kórházi tartózkodás, illetve az említett utókezelés alatt hozzá kell fogniok azon foglalkozások egyikének megtanulásához és gyakorlásához, amelyre megmaradt munkaképességük szerint alkalmasak és a melylyel a mérsékelt állami járadékot ki kell egészíteniök. E végből szükséges volna a pat-

Magyar Ipar, 1914

Olyan sebesültek számára, a kik ipari munkához nem értenek és kellő személyi garanciával bírnak, kisebb üzleteket lehetne kamatbiztosítási kölcsönökkel szerezni, az árucsernek- és tőzsdeengedélyeket is elsősorban az ilyeneknek kellene juttatni. A tel-

ronage egy új ágát, a **rokkant-patronage** intézményét kifejleszteni. Az intézmény abban állana, hogy erre alkalmas és erre ráérő urak és hölgyek egyesülnének a végből, hogy a hadi sérültek gazdasági **jövőjével lehetőleg egyénenként foglalkozzanak és azt lehetőleg egyengessék.** A sebesült patrónusa már a kórházi tartózkodás, illetve az utókezelés alatt igyekeznék megismerni a sebesült **múltját, előképzettségét, megmaradt képességét és az orvos belevonásával igyekeznék vele megállapítani jövő**

életprogramját. Mihelyt az orvos megengedi, a munkához való visszaszoktatás végett a nap néhány órájában a helyesírásban, számolásban, az arra alkalmasokat idegen nyelvekben, gépírásban, gyorsírásban maguk az önkéntes védnökök oktathatnák.” (...)

„Az ez év tavaszán keresztülvitt budapesti munkanélküliségi számlálás alkalmával megállapíthattuk, hogy a korlátolt munkaképességű egyének, ha egyszer elbocsátják őket, sokkal tovább maradnak munka nélkül, mert sokkal nehezebben állítják őket újra munkába, mint az egészséges munkásokat.” (...)

„Minthogy azonban számos harczost eddigi hivatásában egyáltalában nem lehet majd alkalmazni, a már említett **tanfolyamokat**, illetve a szabad munkapiacra már nem érvényesülők részére kellő számú és **modern szellemben berendezett rokkantintézeteket** kell majd létesíteni, a melyek őket megfelelő tanulmány alapján megállapítandó kereseti ágakban képezik ki.”
(...)

Pesti Napló, 1915. május 3.

A háború rokkantjairól való gondoskodás. A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete Földes Béla egyetemi tanár elnöke alatt tegnap befejezte a rokkantak gazdasági elhelyezkedése tárgyában megkezdett ankétját. Szte-

sáiról. Végül dr. Ferenczi Imre előadó összefoglalta az ankét eredményeit, Földes Béla pedig köszönetet mondott az előadónak és a felszólalóknak munkájukért, amelynél értékesebb anyagot maga a kormány sem gyűjthetett volna.

Sem a háború előtt javasolt hatósági munkaközvetítő hivatal, sem a háború alatt a háborús rokkantak számára felállítandó hatósági munkaközvetítő hivatal nem jött létre. Végül, a háború negyedik évében, 1918-ban majd felállítanak egy [Országos Munkaközvetítő Tanácsot](#), ez azonban semmilyen közvetlen gyakorlati segítséggel nem szolgál, hanem tanácskozik, koordinál... - számos neves szakember és főhivatalnok részvételével.

Közgazdasági Értesítő, 1918.1.

Kinevezések. A kereskedelemügyi miniszter az országos munkaközvetítő tanács elnökévé dr. Gaál Jenő főrendiházi tag műegyetemi rendes tanárt, rendes tagjaivá pedig dr. Brody Ernő ügyvéd országgyűlési képviselőt, dr. Czetler Jenő az O. M. G. E. titkárát, dr. Ernst Sándor pápai praelátust, dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanárt, dr. Hanvay Sándor nyug. kerületi előjárót, Hegedüs Kálmán országgyűlési képviselőt, dr. Heller Farkas műegyetemi rendes tanárt, Kis Adolf munkásbiztosító pénztári igazgatót, dr. Pap Dezső miniszteri tanácsost, dr. Somogyi Manó egyetemi magántanárt, dr. Szladits Károly egyetemi rendes tanárt és Radocza János udvari tanácsos ügyvédet kinevezte.

*

Miközben Ferenczi folyamatosan – és eredménytelenül – érvel, küzd legalább egy olyan **munkaközvetítő hivatal** felállításáért, mely a háborúban megsérültek, rokkantak elhelyezkedését, akár részleges foglalkoztatását segíthetné elő, aközben ismét napirendre kerül a lakásközvetítő **Lakáshivatal** felállításának a kérdése is. Ismét napirendre kerül ez a kérdés, mert a háború ezen területen is a megoldatlan ellentmondásokat még jobban fölerősítette, megbolygatta.

„A lakáspiac jelenlegi ínséges helyzete, a lakásbérek emelésének tilalmára vonatkozó kormányrendeletek dacára igen alkalmas arra, hogy egyesek azt kíméletlen módon a lakáskereső közönség rovására használják ki. A **budapesti lakáspiacon jelenleg tudvalevőleg nincs már üres lakás...**” (...) „Az is előfordul, hogy a lakásbérlő lakását a bútorokkal együtt adja albérletbe és a

bútorhasználat címén az általa fizetett bérnek 3-4-szeresét éri el, sőt arra is van eset, hogy kényszerítik a lakás átvevőjét a bútorok uzsora árán való megvásárlására. Hasonló szélső visszaélések következtek be a szoba- és ágybérlet terén is.” (...) „Az albérletekre nézve szintén számos pozitív adat bizonyítja, hogy azoknak az árát különösen az erdélyi menekülés ideje óta (1916. augusztus) fokozatosan annyira emelték, hogy ma már 3-5-szörös áremeléssel állunk szemben. A lakásbérlők egy része, tudva azt, hogy a háztulajdonosok az albérlőkkel mégannyira túlzásfolt lakások béreit sem emelhetik, üzérkedni kezdtek lakásukkal.

Az Est, 1917. szeptember 20.

(...) „Ezután Ferenczi Imre előadott a város szociálpolitikai osztálynak az előterjesztését ismerteti a lakásviszonyok körül felmerült visszaélések megszüntetésére. A város hatósági lakáshivatala szervez mihelyt a kormány elrendeli. A háztulajdonos vagy bérbeadó bármely lakás vagy üzlethelyiség felmondása esetén köteles ezt a körülményt a lakáshivatalnak bejelenteni három napon belül. Ha ez nem történne meg, a hivatalnak joga van bérletet kijelölni. A lakásba csak a lakáshivatal igazolványával szabad beköltözni. A megüresedett lakást a ház kapuján is hirdetni kell, a míg bérbe nem adják, A rendelet megtiltja a lakásátadás-közvetítés, címén eddig követelt különböző összegek fizetését is.

Az eddig lakás céljaira használt helyiségeknek hivatal, vagy üzleti célra való bérbeadása tilos. Feljogosítja a rendelet a lakáshivatalt arra, hogy oly lakásokat, a melyekben nem laknak, bérbeadás céljaira kiürítse. Olyan lakásokat, a melyeket jelenleg hivatali vagy üzleti célra használnak, felszabadítson, nyári lakásokat és egyéb alkalmas házakat egészben vagy részben megvehesen. A rendelet intézkedik a bútorozott, vagy albérletbe adott szobák és ágyak, hálóhelyek kiadására nézve. A megengedett legmagasabb bérösszegekben benne foglaltatik a bútor- és ágyneműhasználatnak az ellenértéke is. Minden albérletbe adott szobát a felmondástól, vagy egyéb megüresedéstől számított három nap alatt be kell jelenteni a lakáshivatalnak.”

Világ, 1917. október 21.

„Új rendelet a lakásbérletről. Az igazságügy-miniszter új rendeletet fog kiadni a lakásbérletről. A készülő rendelet anyagának megtárgyalására hétfőn délelőtt Grecksák Károly igazságügy-miniszter elnöklésével ankét lesz. Az ankéten részt vesznek gróf Batthyány Tivadar népjóléti miniszter, Bárczy István polgármester, Demjén Géza székesfővárosi tanácsnok, dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanár, a főváros szociálpolitikai előadója, dr. Szabó Imre, a főváros tisztí főügyésze. Az ankéten ezenkívül képviselve lesz a lakók és háztulajdonosok érdekképviselete is. Az ankét anyagának feldolgozása után rövid időn belül meg fog jenni a lakásbérletről való új rendelet.”

Egyesek nemcsak az eddigi albérlők béreit emelték, de egyre több új albérletet (részben családokat) vesznek be szobáikba...”⁷

Nagyon leegyszerűsítve, a fővárosi szociálpolitikai bizottság amellettt tör lándzsát, hogy kötelező erővel vessék be (a) a bérbeadandó/bérbeadható lakások hatósági bejelentését, (b) maguknak a bérleti (albérleti, ágybérleti) megállapodásoknak a hatósági kontrollját, (c) ezen keresztül a fizetendő lakbér (al-, ágybérleti díj) emelésének a moratóriumára vonatkozó,

⁷ A lakáshivatal és a lakásrendelet-tervezet vitája, A szociálpolitikai bizottság ülése. 1917. évi szeptember 24-én, Fővárosi Közlöny, 1917. szeptember 28.

már létező rendelet betartásának a kontrollját, (d) e díjak maximalizálását – mindezt az előírások megszegőinek súlyos megbüntetése mellett.

Mind az érvek (*lakásuzsora stb.*), mind a javaslat technikai elemei (*ki-bejelentkezések központi nyilvántartása egy Lakáshivatalban, lakásközvetítés*) kísértetiesen emlékeztetnek a háború kitörése előtti években Ferenczi által megfogalmazottakhoz.

Azonban félreértés ne essék, Ferenczi szerepe ekkor lényegesen különbözik a korábbiaktól. 1910-ben Ferenczi még *kezdeményezőként* lépett fel, javaslatait az észszerűség, a munkaadók és munkavállalók, a bérbeadók és bérlők közötti viszonyok kiegyensúlyozása és ezzel e rendszerek hatékonyabb, békés úton is fenntartható működése és fejlesztése jegyében fogalmazta meg. A háború éveiben egészen más dimenziók és erőközpontok, egészen más gondolkodási módok, irányzatok kerülnek előtérbe.

Az Est, 1917. október 23.

— **Értekezlet a lakásügyben.** Az igazságügyminisztériumban ma délelőtt 10 órakor Grecsák Károly elnöklete alatt a város, a háztulajdonosok és a lakók képviselőinek jelenlétében ankét volt. *Ferenczi Imre*, a főváros előadója ismertette röviden a tárgyat, utalva arra, hogy november 1-ig el kell készülni a tervezettel, mert különben igen sokan fedél nélkül maradnak.

Demény Géza városi tanácsnok a lakáshivatal felállításának szükségességét fejtette. *Ferenczi Imre* előadó a meglévő lakások célszerű felhasználására tesz előterjesztést. *Minden fölösleges lakót el kell távolítani a fővárosból.* Az olyan lakásokat, melyek nincsenek kihasználva, rekvirálás útján is használják fel rendeltetési céljukra. Legyen szigorú rendelet, hogy engedély nélkül vidékről a fővárosba ne lehessen felköltözni. A háztulajdonosok által bizonytalan célokra üresen tartott lakásokat szintén le kell foglalni.

Az új háborús lakbérrendelet.
*
Ankét az igazságügyminisztériumban.

Népszava, 1917. október 23.

„Az új lakbérrendelet ügyében hétfőn ankét volt az igazságügyi minisztériumban. Az ankétan, amelyen Grecsák Károly igazságügyminiszter elnökölt pártunk részéről Garbai Sándor elvtárs, a Szakszervezeti Tanács részéről Jászai Samu elvtárs vettek részt Az első felszólaló dr. *Ferenczi Imre*, a főváros szociálpolitikai előadója volt. A legfontosabb és legsürgősebb intézkedések szerinte: **a közsegélyből élő idegenek, elsősorban menekültek idegenek eltávolítása, a lakások rekvirálása, az üzletek és hivatalok kitelepítése a lakóhelyiségekből.** Meg kell akadályozni, hogy a meggazdagodott vidékiek házvásárlás útján régi pestieket tegyenek hajléktalanokká. **A nyári lakásokat igénybe kell venni, a két lakással bírótól pedig el kell venni az egyiket** Nagyban segítene a helyzeten, ha a hatóság gondoskodna a kiürítendő lakások bútorának elhelyezéséről.”

E viszonyok között Ferenczi már nem „a kezdeményező”. Érveit, gondolatait, javaslatait felhasználják – és ő együttműködik, lehetőségeihez képest *aktívan együttműködik* az általa korábban javasolt intézmények, technológiák megvalósításában. Miközben ezek olykor egészen más célt szolgálnak, jelentősen megváltozott hangsúlyokkal.

A vitákat követően, 1917 végén végül – évekkel Ferenczi javaslatait követően, meglehetősen eltérő tartalommal és céllal – felállították a **Fővárosi Lakáshivatalt**.

Budapesti Hírlap, 1917. november 14.

— **A székesfővárosi lakáshivatal.** A lakás és egyéb helyiségek bérletére vonatkozó kivételes intézkedéseket megállapító legújabb miniszteri rendelet a városokban lakáshivatal felállítását rendelte el. A fővárosi lakáshivatal elnökekül a tanács Szabó Imre dr. tiszti főügyészt, a középponti lakáshivatal vezetésére elnökhelyettesül Szalay Sándor dr. kerületi elüljárót választotta meg. Az elnök előterjesztése következtében a béremelések megengedése, a bérösszeg és az albérletei összeg megállapítása és leszállítása, a fűtésért és melegvíz-szolgáltatásért járó ellenérték fölemelésének engedelmzése iránt a teendőket a kerületi lakáshivatalok fogják ellátni. Minden kerületben lesz egy ilyen lakáshivatal, a mely albizottságokká alakulva, fogja a kérelmeket elintézni. Az albizottságok élén egy-egy elnökhelyettes fog állni, tagjai pedig egy háztulajdonos és egy lakó lesznek. Az elnökhelyetteseket és a bizottság tagjait a tanács legközelebb fogja megválasztani. A lakásszükség enyhítésére, a bérletváltozások nyilvántartására, ellenőrzésére és közvetítésére vonatkozó teendőket a középponti lakáshivatal fogja ellátni, a mely Eskü-ut 2. szám alatt berendezés alatt álló hivatali helyiségében működését legközelebb megkezdí. A szükséges tudnivalókat és intézkedéseket az elnök hirdetés útján fogja közhirrre tenni.

Mindennek több arca van. A háború harmadik évében létrehívott Székesfővárosi Lakáshivatal inkább volt a hadigazdálkodás, a háborús krízishelyzet terméke, mint sem egy jövőbe mutató konstrukció. De, mondhatnánk, „mindez semmi” ahhoz képest, amit még hozott ez a különleges helyzet.

Budapesti Hírlap, 1918. március 21.

FŐVÁROSI ÜGYEK.
Megalakult a lakásügyi bizottság.
A főváros lakásügyi kormánybiztosát kéri

Fővárosi Lakásügyi Bizottságot (ez nem azonos a választott testület által megalakított bizottsággal). Amint a megalakuláskor tartott nagyívű beszédében kifejtette, **a Lakáshivatal lakásokat nem teremt, márpedig a lakáskrizis megoldásához erre, lakásépítésre lenne szükség.** Mondjuk ennek realitása is kiolvasható a beszédből, de persze azt sem árt tudnunk, hogy Bárczy polgármesteri megbízatásából ekkor már csak néhány nap volt hátra. Igaz, mandátuma lejártakor, április 10-én a kormány javaslatára főpolgármesternek választották, s ennek előszele is érződik a beszéd néhány gondolatán.⁸ „(...) *Dr. Bárczy István polgármester nyitotta meg a tanácskozást és hosszabb beszéddel ismertette a lakásügyi bizottság célját és feladatait. Négy év óta az építkezés szünetel. A közben beállott óriási lakásínség folytán azonban itt az ideje, hogy újból erélyes munka folyjék. A lakásszükség kérdése ma országos kérdéssé nőtte ki magát. Lakásokat kell teremteni, hogy a fedél nélkül való lakosságot elhelyezhessük. A főváros tudvalévően lakáshivatalt állított fel, de ez a hivatal nem járul hozzá, hogy a lakások száma gyarapodjék. Pedig napról-napra nőttön nő a szükséglet. Az akadályok elhárítására minden tényezőnek össze kell fognia. A legnagyobb*

Néhány hónappal a Lakáshivatal felállítását követően, 1918 márciusában **Bárczy** polgármester úgy látta helyesnek, hogy a városháza minden olyan szervezeti egységéből, mérvadó tisztviselőjéből, akik közreműködhetnek egy új lakásépítési akció elindításában létrehoz egy

Világ, 1918. március 21.

Lakásínség a fővárosban Királyi biztos a lakásakció élén

Három esztendő óta halljuk és tudjuk, hogy küszöbön a lakásínség; és hogy a háború után katasztrófális állapotok lesznek; de azért három esztendő alatt a lakásépítés érdekében alig történt valami. Ami történt, annak máig sincs semmi eredménye. A L. Á. B. intézmény, melynek Wekerle Sándor miniszterelnök az elnöke, megállapította, hogy hány lakásra lesz szükség és mennyi téglát, cement, fa, travers és munkás kell hozzá, hogy a tervekből lakások támadjanak; de ezzel aztán a L. Á. B. munkája is véget ért. Ma a városházán bolygatták meg a lakáskérdést. A lakáskérdés rendezésére és előkészítésére kiküldött bizottság ma délelőtt a központi városháza tanácstermében megalakult.

Dr. Bárczy István polgármester nyitotta meg a tanácskozást és hosszabb beszéddel ismertette a lakásügyi bizottság célját és feladatait. Négy év óta az építkezés szünetel. A közben beállott óriási la-

⁸ Bárczy egyébként néhány hónap múlva, konkrétan az [Őszirózsás forradalmat](#) követően, 1919. januárjában lemond.

baj természetesen az **anyaghiány** és az **óriási drágaság** az egész vonalon. Nincs téglá nincs vas és megfelelő felszerelési tárgyak és eszközök sem állnak rendelkezésre. Ezeknek termelését kell elsősorban előmozdítani. Könnyebb rendszerű építkezésekre szolgáló anyag még akadna és ezért ezt kell elsősorban felhasználni. Rendes bérházak építéséről alig lehet szó.

A **munkáshiányon** azzal kellene segíteni, hogy az építkezésekhez feltétlenül megkívánt szakembereket haza kellene bocsátani. A **munkabér** kérdését is rendezni kell, hogy a vállalkozók megbízható számítások alapján vállalhassák a munkát. Az építkezések **pénzügyi megalapozása** is óriási fontosságú. Gondoskodni kell arról, hogy a városi lakásépítési akció folytatható legyen. Ez lenne ennek a bizottságnak legfőbb feladata.

Az **iskolákat** fel kell szabadítani, a bérházakban elhelyezett **kórházakat** és központokat kitelepíteni. Ezzel háromezer lakás szabadulna fel. A **hivatalokat** a legrövidebb időn belül új épületekben kell elhelyezni. A főváros harmincöt milliót költött iskolákra, amelyeknek jórésze jelenleg más célra van lefoglalva. A fővárosi alkalmazottak lakáskérdését meg kell oldani, **diákokotthonokat** kell létesíteni, a **rokkantak** szükségleteiről gondoskodni kell.

Mindezekben a kérdésekben az állam messzemenő, támogatására számít a főváros. Egyszerűbb építkezésekben, **népszállókat** kell elhelyezni, külön népszállókat férfiak és nők részére.

Hogy ez a nagy munka kellően elvégezhető legyen, szükséges, hogy a bizottság albizottságokra oszadjon. Ezek az albizottságok maguk készítik el javaslatukat, amelyekkel a plénum elé járulnak. Ez a plénum a javaslatok kidolgozásában és megvalósításában jár közre. Reméli a polgármester, hogy a nagy nehézségek ellenére is az akció eredményes lesz. A nagybizottság elnöke ő - a polgármester - lenne. Szükség volna egy férfira, aki a katonai hatóságokkal is megfelelő érintkezést tartana fenn és megfelelő súlylyal intézkedhetnek. Ezt a férfit a kormánynak kellene küldenie, mert nélküle nem sokat érhetünk el. (...)

Elhatározta a bizottság, hogy a kormányhoz fordul a kormány és a katonai hatóság segítségért és azért, hogy **az egész lakásügyi akciót egy ember kezébe adják, akinek teljhatalma legyen úgy a polgári, mint a katonai hatóságoknál eljárni.**⁹

A több tucat városházi tisztviselőből álló bizottság **I. A lakáspolitikai elvi programot előkészítő albizottsága** előadójának Ferenczi Imre lett kijelölve.

⁹ Budapesti Hírlap, 1918. március 21.

Budapesti Hírlap, 1918. április 19.

FŐVÁROSI ÜGYEK.

— **A meddő lakásépítő-program.** A lakásügyi bizottság lakáspolitikai albizottsága ma tárgyalta az elvi programot, melyet *Ferenczi Imre* szociálpolitikai szakelőadó dolgozott ki a bizottság számára. A program-tervezet hatvan sűrűn nyomtatott oldalt tesz ki, de konkrét indítvány, melyet a főváros azonnal megvalósíthatna, egy sincs benne, úgy hogy a bizottságnak a programtervezetről való vitalkozása egészen meddő. *Déri Ferenc dr.*

(vagy mégsem?) - egyértelműen és kizárólag az államtól, sőt azon belül is a hadvezetéstől várja, hogy kezdjen bele egy több tízezres nagyságrendű hadilakás-építési akcióba, nevezzen ki ehhez egy teljhatalmú lakásdiktátort, hajmeresztő módon terjessze ki a frissen létrehozott lakás-hivatal (telj)hatalmát és ráadásul „*A háború alatt bevándorolt, nem kívánatos elemeket, élősködő menekülteket, alkalmatlan külföldieket, amennyiben itt szükséglakásokat foglalnak le, a fővárosból el kell távolítani.*”

Ennek az 1918 tavaszán felvázolt programnak minden eleme **nagyjából homlok egyenest ellentmond Ferenczi korábbi és későbbi munkásságának.** Jobb híján ennek értékelését kitartó olvasóimra bízom.

„*A főváros lakásügyi bizottságának lakáspolitikai albizottsága csütörtöki ülésében fogja tárgyalni az albizottság előadójának, dr. Ferenczi Imrének előterjesztését a székesfőváros lakáspolitikai programja tárgyában.*

Megtudjuk az előterjesztésből, hogy üres, lakható lakás egyáltalában nincs a fővárosban. Tavaly ősszel az összeírás szerint 251 üres lakás volt. Ma már ennyi sincsen, vagyis elérkeztünk az abszolút lakásínséghez.

Hatóságok és intézmények kerekszám háromezer szobát foglalnak le a fővárosban. Építkezésről szó sincsen, a lakosság létszáma pedig egyre növekszik, úgyv, hogy ma egy milliónál is jóval több ember él Budapesten. A lakásszükség tehát egyre növekszik.

Szokás szerint, nem kell sokat várni, Ferenczi három hét múlva már egy kész program-vázlatot, feladat listát tesz az albizottság asztalára. Ebben mondjuk szó sincs egy korábbihoz hasonló „Bárczy-program” újraindításáról. Ezzel szemben – a háborús helyzet realitásaival kalkulálva

Az Est, 1918. április 17.

Csak lakásdiktátor segíthet a főváros lakásnyomoruságán

A lakáspolitikai albizottság előterjesztése

— Az Est tudósítójától —

A lakásínség nyilvánvalóan a háború következménye, éppen ezért kizárólag a hadvezetőség és a kormány kötelessége a probléma megoldása, a fővárosnak segítő szerep juthat csak ki a munkából. A leszerelés befejezéséig **legalább 15.000 egyszobás és 5000 kétszobás, egyszerű, gyorsan megépíthető hadilakásról** kell gondoskodni. A közhivatalokat, közintézményeket és magánüzleti helyiségeket (irodákat stb.) mennél nagyobb számban és mielőbb ideiglenes jellegű épületbe kell áttelepíteni.

A hadilakásokat és ideiglenes irodai épületeket a hadvezetőség építse fel a maga hatáskörében, vagy az állam a hadvezetőség támogatásával. A főváros csak akkor vállalhatja ezt a feladatot, ha az állam, illetve a hadvezetőség ellátja a szükséges anyagokkal, munka- és fuvarerővel.

Az építkezések ügyének teljes hatalommal való intézésére küldjön ki a kormány sürgősen megfelelő nagy hatáskörrel felruházott hatósági szervet, **kormánybiztost vagy lakásdiktátort, aki foglalja le** a szabadpiacon rendelkezésre álló építőanyagokat, rendelkezzen a megfelelő munka- és fuvarerővel, gondoskodik az építőanyagok előállításáról és a hivatalok és irodák áttelepítéséről.

A háború alatt bevándorolt, nem kívánatos elemeket, élősködő menekülteket, alkalmatlan külföldieket, amennyiben itt szükséglakásokat foglalnak le, a fővárosból el kell távolítani, s a vidékiek bevándorlását a normális lakásviszonyok helyreálltáig a kívánatos elemekre kell korlátozni.

A **lakáshivatal** hatáskörét tetemesen ki kell bővíteni, hogy az eddig más célra használt épületeket (garniszállók, kiállítási és egyéb csarnokok) és épületrészeket (üzlet, műhely, padlás stb.) lakáscélokra **lefoglalhassa,**

8 Órai Újság, 1918. április 19.

— Budapest lakáspolitikai programja. A közgyűlés tudvalevőleg a lakáskérdés előkészítésére lakástügyi bizottságot küldött ki, amely a maga kebeléből egyes részletkérdések előkészítésére és megoldására albizottságokat alakított. A lakáspolitikai albizottság ma Déry Ferenc dr. alpolgármester elnöklésével ülést tartott és a főváros lakáspolitikai programja ügyében dr. Ferenczi Imre szakelőadó által készített előterjesztést tárgyalta. Legsürgősebb feladat a barak-lakások és a kislakások építése. Azután behatóan foglalkozott a lakásépítés műszaki reformjának kérdésével. Két fontos kérdés van. az első, hogy mit kell csinálni a békekötésig a lakásínség enyhítésére, másodsor, mit kell csinálni a hazatérők elhelyezése érdekében. Szabó József helyesnek tartaná, ha a szegényházat a Kamaraerdőbe telepítenék át és a VII. kerületi előljárószágot a szegényházba költöztetnék, ilyen módon az előljáróság mostani helyiségei lakáscélokra volnának átalakíthatók. A bizottság ezután áttért az előterjesztés részletes tárgyalására, amelyhez csokelyebb módosításokkal hozzájárult.

*lakások egységesítését (áttörését) megakadályozhassa, nagyobb lakások átalakítását kisebb lakásokra **elrendelhesse**, elfoglalt lakásokból az illetéktelen lakókat **kiköltöztethesse**. Végyszükség esetére legyen joga a lakáshivatalnak a hadbavonultak családtagjainak lezárt lakásaiba **ideiglenes bérletet kijelölni** és a nem lakott magánházak (paloták és villák) lakás céljaira szolgáló helyiségeit **igénybe venni**.*

Ezek az előterjesztés főbb javaslatai a meglevő lakásínség leküzdésére. Igen sok egészséges gondolatot vet fel ezenkívül az előterjesztés az általános lakás- és városépítési reformok kérdésében is.”¹⁰

¹⁰ Az Est, 1918. április 17.

Korszakzárás - háborús uszítások, félreállítás – 1918-1920

Miközben Ferenczi a háborús sebesültek, rokkantak, valamint az itthon maradottak ellátásával, a fokozódó háborús lakáskrizis megoldásának a lehetőségeivel és egyéb „csip-csup” ügyekkel foglalkozik, aközben a háború alatt különösen elvadult viszonyok között, mondjuk „jó érzékkel” az

Őszirózsás forradalom kitörését néhány nappal megelőzően

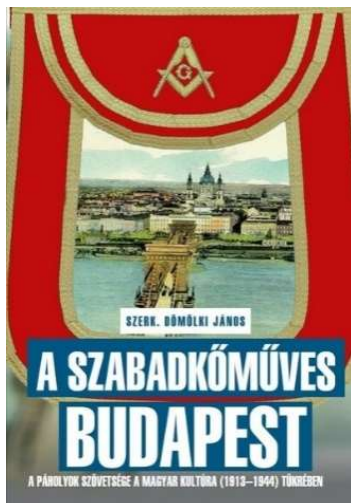

Magyar Kultúra, 1918. szeptember,
Fővárosi tükördarabok

Mi foly még tovább? Nemcsak a tanügynél, de az üzemekben, a szakhivataloknál, a közigazgatásnál is a vezető állásoknak zsidók által való betöltése. Ez a folyamat nem szünetel soha és vaskövezetességgel hódít tért mindenütt a szemitizmus. A városi üzemek tele vannak kazárokkal, mintha azokat csak őértük rendezték volna be. A közéletmezésnél Reich Samu, a fuvartelepnél Gattein Hugó, a városi zöldség-árusító üzemnél Schwarcz Ármin a főnök. Az elektromos művek igazgatója Stark Lipót, a gázgyár helyettes-igazgatója Rózsa Károly (kiker.). A még nem létező Gellértfürdő igazgató főorvosa, Bossányi Gyula, szintén hozzájuk sorakoznak. Zsidó a könyvtár-igazgató Szabó Ervin, a statisztikai hivatal aligazgatója Pikler Gyula, továbbá a nem tudni miért alkalmazott szakelődök: Ferenczi Imre, Veigelsberg Hugó (Ignotus) és Rónai Zoltán, az utóbbi hetekben szomorú nevezetességre vergődött dr Csergő Hugó, a népjóléti-központ című szabadkőmives irányú intézet igazgatója. Zsidó a főváros hivatalos lapjának szerkesztője és igazgatója; a tanácsban: Déri Ferenc alpolgármester, Vita Emil tanácsnok, dr. Kemény Géza tanácsnok-főjegyző s hogy az esetleges pótlásra legyen anyag, legutóbb öt zsidót választottak be a jegyzői karba. Ha valaki statisztikát készítene a zsidó városi alkalmazottakról, különösen a tanügynél óriási szám jönne ki. A zsidó

még abból az ominózus felsorolásból sem felejtik ki, melyben a - **Bangha Béla**¹¹ jezsuita szerzetes által szerkesztett - **Magyar Kultúra** hasábjain lényegében lezsídozzák az egész Bárczy-féle fővárosi vezetést, úgy, ahogy van. (A gerinces szerző: ANIMO névre hallgat.)

És még csak ezután következett az Őszirozás forradalom

és

a Tanácsköztársaság, majd a háború elvesztése. 1919-ben – a Tanácsköztársaság kitörésének, majd bukásának és a háború elvesztésének az évében - Ferenczi publikációinak a száma jelentősen megcsappan, miközben egyetemi magántanárként továbbra is megtartja lakáspolitikai kurzusát.

A Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának 1919/1920. tanévére *Lakáskérdés*

és lakáspolitikai. témában meghirdetett kurzusa (hetenként 2 óra, hétfőn d. u. 5-7-ig, IV. sz. tanterem, Dr. Ferenczi Imre magántanár).

Magyar Kultúra, 1918. szeptember,

Fővárosi tükördarabok.

A közpénztár nyomorban. Budapest székesfőváros immár odáig jutott, hogy nem tud magán segíteni. A kormánytól várja, hogy kirántsa szekerét a kátyúból. Az idei költségvetést 61 millió deficitel zárták s mikor a zárszámadásokat tárgyalták, kitűnt, hogy még 40 millió koronás hiány van, tehát a főváros összes deficitje százegy millió korona. Ki is jelentették, hogy erre nem képesek fedezetet találni. Ez tehát a csőd szélét jelenti – ha az öreg Wekerle az ország pénzéből nem siet a zsidógazdálkodás e kétségbeejtő eredményét eltüntetni. Százegy millió korona a községi háztartás hiánya, da-

*

Hát a tanerők! Nem érdektelen, hogy a jószívű despota, Bárczy mi mindenféle módon hagyta keresetehz jutni – mindig a személyes rokonszenv és összeköttetések révén – a tanítói személyzetet. Mikor ő mint tanácsnok átvette a közoktatási ügyosztályt, a takarékos Faller keze alatt megrendszabályozva élő tanítók csak a törvényesen előírt tananyaggal foglalkoztak. Bárczy új szellemet vitt be az iskolába. Az új szellemet a szabadkőműves páholyokban szívta magába. Nem elég, hogy az új tanítók és főleg tanítónők között örült perccel kezdtek szerepelni a zsidók, az ifjúság nevelését is kiterjedtebb mérvben vette gondjaiba. Szegénynek a szíve fáj amiatt, hogy a tanulók az iskolából hazamenvén, megint az elfogult család inteniói szerint csoportosulnak a társadalomban. Jobban kell őket az iskolában foglalkoztatni, a

¹¹ **Bangha Béla** (1880-1940) egyike e korszak hazai katolicizmusa legnagyobb hatású, szervezőként is rendkívül aktív szereplőinek. 1912-ben alapította az általa szerkesztett Magyar Kultúra folyóiratot. A jelenkori katolikus nyilvánosság és számos elemző melegen méltatja munkásságát, s igen elnéző Bangha változatos formákban hangoztatott antiszemita nézetei kapcsán. Kétségtelen, a faji alapú (fasisztoid) antiszemitizmust hevesen vitatta, később is kitartott saját eredeti antiszemita nézetei mellett.

érik vissza-visszatérő támadások. A háború ideje alatt folyamatosan végzett munkáját azzal honorálták, hogy megtámadták Ferenczit egyes külföldi segélyek szabálytalan kezelésével. Kollégái azonban testületileg kiálltak mellette, igazolták eljárásai szabályosságát és tisztességességét.

A vesztes háborút követően [Bódy Tivadar](#)¹² polgármester radikális tisztoztatást, átszervezéseket hajtott végre: Ferenczi nem lett elküldve, de áthelyezték a tanácsi XIV. Szociálpolitikai ügyosztályból a **Népjóléti Központba**. Ez még csak az első lépés volt, mert néhány hónappal később a tanácsi I. ügyosztályba került – miközben hónapokon keresztül folyamatosak voltak az ide-odahelyezések a városházán.

Ferenczi eközben, ha nem is zavartalanul, de „saját pátriárkájában”, a Munkanélküliség Elleni Magyarországi Egyesületben továbbra is előadásokat tart, ebben az időszakban leginkább azokról a külföldi segélyakciókról, melyek szervezésében igen tevékenyen részt vett. De éppen ezen a területen

Népszava, 1920. április 28.

— A munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesülete április 30-án, pénteken délután 6 órakor a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. disztermében (V. Mária Valéria-utca II) tartja meg az 1918. és 1919. évi közgyűlését, amelynek során dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanár „A hazai nyomor és a külföldi segítő-akciók” címen előadást tart.

Új Nemzedék, 1920. június 4.

„*Csendélet a városházán.* A holland segítőakció vezetése Ferenczi Imre szakelőadó, magántanár stb. stb. kezében van. A temérdek panasz és az elkeseredés ellene irányul. **Ferenczi azok közé tartozik, akik mindig felül vannak, akármilyen is a rendszer.** Ferenczi gondolata volt a munkanélküli segítség is, amely annak idején a tömeges munkakerülés útját egyengette. A Károlyi-uralom idején Ferenczi Rónai Zoltán igazságügyi államtitkárral, a későbbi népbiztossal volt sülve-főve együtt S bár a kommün alatt sokat járt Bécsbe, Pesten, való tartózkodása alatt ő gyűjtötte össze a Pedagógiai Könyvtár számára a kommunista kiadványokat, hogy velük a tanítók továbbképzésének sikerét biztosítsa. Ezek után joggal kérdezzük, nem találtak volna a városházán a segítőakció lebonyolítására kifogástalanabb és pártatlanabb tisztviselőt?”

¹² 1918–1920 között – a Tanácsköztársaság idejét kivéve – Budapest polgármestere.

„Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége közleményei. Az élelmiszersegítő akciók lebonyolítása céljából kiküldött bizottság jelentése a polgármesterhez a hollandi akcióról.

A bizottság működésében hivatal, személy és állásra való tekintet nélkül, a hollandi főkonzul megbízottjával történt elvi megállapodások szerint járt el. Ez elvi megállapodások értelmében a segítő akció első sorban főleg gyermekvédelmi célokat szolgált és ehhez képest azon családfelek részesültek segélyben, kiknek családjában a) várandós anya, b) egy éven aluli gyermek, c) legalább két gyermek van. Utolsó sorban voltak — éppen az elhangzott elvek figyelembevételével — a betegek sorozhatók. Az utóbb említett két kategóriánál a részesülők számát korlátozni kellett, mert a főkonzul megbízottja állapította meg az egyes kategóriákra eső élelmiszermennyiségeket ... A bizottság munkájának legnehezebb részét a jelentett betegségek elbírálása és a vagyoni helyzet megítélése tette és ebben a legjobb tudása és meggyőződés e szerint, nyilvános tárgyalás alapján járt el. Mindezek alapján azt hiszszük, hogy a bizottság és a szakelődő munkája a méltányosság és igazságosság elveinek megfelelően történt.

Tisztelettel jelentjük, hogy dr. Ferenczi Imre szakelődő mindenben a bizottság tagjaival egyetértően járt el, illetőleg a bizottság határozatait lelkiismeretesen végrehajtotta.

B u d a p e s t, 1920. évi j ú n i u s 4 - é n .”¹³

¹³ Fővárosi Közlöny, 1920. p.306-307.

És ezzel együtt, immár a háború utáni rezsim is, ha a külföldi segélyek megszerzéséről volt szó, „felhasználta” Ferenczi különleges külföldi kapcsolatait, hogy az akadályokat elhárítsa.

Ekkorra azonban már mindennek az optikája alapvetően megváltozott.

Világ, 1920. július 7.

„A bojkott. Bécsi jelentés szerint az állandó bojkott bizottság közli, hogy a helyzet változatlan. Budapest polgármesterének megbízásából hétfőn megjelent a bojkottbizottságnál dr. Ferenczi Imre és azt kérte, hogy a, budapesti gyermekeknek szánt külföldi eredetű fehérneműt, orvosságot és szeretetadományokat engedjék át. A bizottság azonnal utasítást adott a. szakszervezeteknek, hogy a szállítmányt továbbítsák Magyarországra.”

Az Újság, 1920. december 17.

Mit küldött eddig a külföld? (Amerikai segítség. — Budapest rosszabb helyzetben van, mint Bécs. — Külföldi agitációra van szükség.) (...) „Ferenczi Imre dr. egyetemi magántanár a főváros érdekében mintegy fél esztendeje nagy irodalmi és gyakorlati propagandát fejt ki, hogy a külföld figyelmét súlyos bajainkra fölhívja. Kérdést intéztünk hozzá, hogy mit küldött eddig a külföld s fölvilágításait az alábbiakban foglaltuk össze: Abszolúte véve Magyarország és nevezetesen a főváros számottevő külföldi segítségben részesült, mert 1919 szeptember óta hozzánk érkezett szeretetadományok értékét a mai valuta szerint legalább 1500 millió koronára lehet becsülni. Ebből a múlt évi amerikai gyermekétkeztetés és felruházás körülbelül 300 milliót képvisel. ... **Alig van ma már jótékony intézményünk vagy akciónk, mely nem elsősorban az amerikai intézmény minden szükségletre kiterjeszkedő adományaira támaszkodnék.** ...

Viszonyítva városi lakosságunk nyomorához és más országok, nevezetesen Ausztriának a világ jótékonyágából való részesedését tekintve, mégis csak morzsák jutottak eddig Magyarországnak. ...”

Nem volt mit tenni, itt kellett felállni...

Korszaknyitás – Genf, Nemzetközi Munkaügyi Hivatal – 1920-

A háborúnak vége, a békekötés még várat magára (igen, az a bizonyos Trianoni béke), de a korábbi világ már összeomlott. Belpolitikában teljes a zűrzavar, külpolitikailag a vesztes ország teljesen elszigetelődve. Ilyen körülmények között érkezett a megkeresés az újonnan létrejött [Nemzetközi Munkaügyi Hivatal](#)tól egy országjelentés ügyében: mit tesz a magyar kormány a

kivándorlások és egyáltalán a munkások jogainak törvényi szabályozása kapcsán. A kormány nemzetközi legitimitása híján, a már többször említett civil szervezet, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi

Az Est, 1920. október 17.

A kivándorlást nemzetközileg szabályozzák - Magyarország is bekapcsolódik a forgalomba. „A munkaügyi hivatal a. hozzá csatlakozott negyvenkét ország kormányához kérdőívet bocsájtott ki, a melyben részletes felvilágosítást kért a kivándorlásról és a munkáskérdés törvényhozási rendezéséről. Mivel Magyarország a békét még nem ratifikálta, nem fordulhatott a munkaügyi szervezet hivatalosan a magyar kormányhoz és ezért a munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének vezetőjéhez, dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanárhoz fordultak és őt kérték meg a jelentés elkészítésére.”

Egyesülete (Ferenczi) készíti el az országjelentést.

Ferenczi életében azonban ennek az országjelentésnek az elkészítésénél többről van szó, sokkal nagyobb fordulat van készülőben. A régi világ összeomlásán túl a háború végén előbukkanó ordas támadások, az intenzív munkáját övező sanda gyanúsítgatások, majd a háború lezárultát követő hivatali tisztogatások, „átszervezések” mind-mind hozzájárulhattak ahhoz, hogy jobbnak láthatta elhagyni, legalább egy időre elhagyni ezt a helyet, melyért mindaddig oly sokat dolgozott, szervezett, küzdött ...

Mint korábban említettük, Ferenczi már a világháborút megelőző években aktív résztvevője volt a munkanélküliségről szóló nemzetközi konferenciáknak, a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének. Igen nagy feltűnést keltett a munkanélküliségről és a nemzetközi munkásvándorlásról szóló - 1912-ben több nyelven nyomtatásban is megjelent - tanulmánya.¹⁴ Erre utal, amikor egy interjúban annak a felkérésnek a háttéréről nyilatkozik, mely szerint költözzön Genfbe, s legyen a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal szakelőadója.

¹⁴ **Ferenczi:** [A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások](#). 1912(4).

Világ, 1921. február 6.

Egy milliárd a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal költségvetése.

Meghívtak Genfben egy magyar tudóst.

Rövid interjú Ferenczivel, aki éppen Genfben készül elfoglalni új helyét. Elmondása szerint meghívása a kilenc évvel korábbi, még 1912-ben Zürichben megrendezett „szociális hét” keretében a nemzetközi munkásvándorlás jelenségéről és jelentőségéről tartott előadására, illetve az azt is megelőző munkálatainak a következménye. Akkori előadását német és francia nyelven is megjelentették. **A nemzetközi migrációnak ez az aspektusa csak fokozatosan került az érdeklődés, s így a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal érdeklődésének is a középpontjába.**

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületében és a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban „kifejtett tevékenysége alapján, kapott most meghívást dr. Ferenczi a Nemzetközi Munkaügyi Hivaltól arra, hogy költözzön Genfben és vegyen részt az általa 1912-ben felállított javaslatok alkalmazásában. Hiszen a Népszövetség hatalmas apparátusa nem elég erős ugyan arra, hogy biztosítsa: a nemzetközi politikai konfliktusok békés elsimítását, azonban egyes munkásügyi kérdések és főleg a nemzetközi munkásvándorlásnak szabályozására. talán elég befolyást biztosít a munkaügyi hivatalnak a népszövetség alkotmánya. A munkaügyi hivatalnak jelenleg kétszáz hivatalnok van, akik az egész világ munkaügyi viszonyait tanulmányozzák és javaslatokat dolgoznak ki a munkások létfeltételeinek egységes megjavítása iránt.”

A meghívás feltűnést keltett amiatt is, mivel ekkor még a vesztes államok nem voltak tagjai a Népszövetségnek, „idáig sem osztrák, sem német tudósok nem kaptak meghívást a közreműködésre”.

Másfél évtizeddel később, a [Magyar Közgazdasági Társaság](#) 1936. októberi ülésén a nemzetközi migrációról tartott előadásakor is így emlékezik meg erről: „Nem az első alkalom ez, hogy a Közgazdasági Társaság előtt van szerencsém a vándorlások kérdéséről beszélni. Legelőször **1912-ben** tartottam előadást abból az alkalomból, hogy egy külföldi társaság felhívott arra, hogy a vándorlások és a szociálpolitika viszonyát fejtssem ki. Abban a jelentésben, amely későbbi genfi meghívásomnak jogcíméül szolgált, **kimutattam azt, hogy a nemzetközi vándorlás szerves funkciója a világgazdaságnak; az a hivatása, hogy karöltve a szabad árucserével és tőkeforgalommal, a különböző nemzeteknek életszínvonalát egymáshoz közelebb hozza és felemelje.**”¹⁵

Az Egyesült Államok Statisztikai Hivatalának igazgatója és a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének vezetője, aki egyben a francia szenátus elnöke is ([Bourgeois](#)) egyaránt sürgette Ferenczi mielőbbi

Ferenczi Imre egyet. tanár, a Nemzetközi Munkahivatal titkára (1884). Pályáját a budapesti városházán kezdte, mint szociálpolitikai szakelőadó, 1916. a szociálpolitika magántanára lett a budapesti egyetemen. 1920-ban a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatal a munkásvándorlásügy szakreferensévé nevezte ki, és azóta is Genfben fejt ki fontos tevékenységet.

bevonását a nemzetközi szervezet munkájába. Ennek közbenső lépéseként először miniszteri kinevezést kapott „a munkásügyi törvényeket előkészítő bizottság”-ba, majd egy éves fizetés nélküli szabadságot kért és kapott a fővárostól.

¹⁵ **Ferenczi:** [Vándorlások és gyarmatok](#). 1936(2).

Az egy éves időszak leteltével Ferenczi továbbra is a genfi szervezetben folytatta munkáját, immár a kivándorlási osztály vezetőjének helyetteseként, s ehhez fizetés nélküli szabadsága több éves meghosszabbítását kérte és kapta meg a fővárostól.

Fővárosi Közlöny, 1921.1 p.654.

Tanácsi előterjesztés dr. Ferenczi Imre szakelőadó szabadság iránti kérelme ügyében. (Előadó: Szaszovszky tanácsnok-főjegyző.)

19.781/1921—I. szám. Ebben az ügyben a tanács következő előterjesztést tette:

A kérelem szerint dr. Ferenczi Imre szakelőadó a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal igazgatóságának meghívására, mint tudományos munkatárs a hivatal szolgálatába kíván lépni és ezért illetményeinek megszüntetésével egy évi szabadságot kér.

A tanács a kérvényben felhozott és méltánylást érdemlő okok alapján oly javaslattal járul a törvényhatósági bizottság közgyűlése elé, hogy dr. Ferenczi Imre szakelőadó részére 1921. évi április 1-től kezdődőleg, illetményeinek megszüntetésével egy évi szabadságot engedélyezni méltóztassék.

Fővárosi Közlöny, 1921.1 p.160.

Kinevezés.

A m. kir. kereskedelemügyi miniszter dr. Ferenczi Imre szakelőadót a munkügyi törvényeket előkészítő bizottság tagjául kinevezte; a polgármester a kinevezést tudomásul vette és megengedte, hogy nevezett ezen tisztséget betölthesse.

Ferenczi genfi meghívása egybe esett magának a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal felállításának az időszakával. „A béketárgyalások során megállapították, hogy a munkások helyzetének megfelelő biztosítása a világbéke előfelté-

tele. Belátták, hogy szükség van egy állandó intézményre, amely a Népszövetség legfelsőbb vezetése mellett, de teljesen önállóan, figyelemmel kíséri a világ munkásainak helyzetét és tanácsos és szakértelemmel kiegyenlíteni igyekszik azokat az ellentéteket, amelyek munkás és munkaadó között lépten-nyomon felmerülhetnek. (...) Ez az elgondolás indította 1919 január 15-én a béketárgyalás tagjait, hogy tizenöttagú bizottságot küldjenek ki a munkáskérdés megoldásának tanulmányozására. Egy évi munka eredményeképpen 1921 január havában megalakult a Nemzetközi Munkahivatal (Bureau International du Travail) (...) ma már harmincnyolc állam a tagja. Magyarország 1922-ben vétetett fel a Népszövetségbe és ezzel együtt jár a B. I. T. tagsága is.”¹⁶

Fővárosi Közlöny, 1922.2. p.315.

Tanácsi előterjesztés dr. Ferenczi Imre szakelőadó kérvényére fizetés nélküli szabadság engedélyezése ügyében. (Előadó: Szaszovszky tanácsnok-főjegyző.)

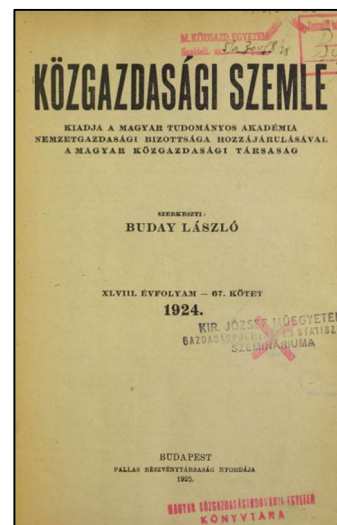
25.784/1922—I. szám. Dr. Ferenczi Imre szakelőadó a békeszerződések alapján működő Nemzetközi Munkaügyi Hivatal igazgatóságának meghívására, mint tudományos munkatárs, 1921. április 1-én a Hivatal szolgálatába lépett és ezért részére a közgyűlés illetmények nélkül egyévi szabadságot adott. Jelenleg mint a kivándorlási osztály főnökének helyettese működik az említett hivatalban s ezen állásának további megtartása érdekében illetményeinek további megszüntetésével folytatólag 3 évi szabadságolását kéri.

Tekintettel arra, hogy a kérelem teljesítése ellen a hivatali szolgálat szempontjából akadály nem merült fel s különös figyelemmel a folyamodó által felhozott és méltánylást érdemlő körülményekre, a tanács oly javaslattal járul a törvényhatósági bizottság közgyűlése elé, hogy a nevezett részére 1922. április 1-től illetménye megszüntetésével folytatólagosan egyenlőre 1 évi szabadságot engedélyezni méltóztassék.

¹⁶ Dr. Nádás József: A gazdasági világkonferencia előkészítése, Pesti Napló, 1926. július 25.

Csendes emigráció – hazai reakciók – 1920-1940

Az elkövetkező húsz év munkássága Ferenczi életében a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalhoz, azon belül is a nemzetközi migráció – elsősorban statisztikai, tényalapú - elemzéséhez kötődik. Tekinthetnénk ezt az időszakot Ferenczi életében akár egy fajta „csendes emigrációnak” is, ennél azonban árnyaltabb a helyzet. Miközben az általa összeállított, készített kiadványok rendre megjelennek angolul, németül, franciául¹⁷, aközben folyamatosan, mondhatni évente, két évente haza látogat és munkájáról előadást tart a Magyar Közgazdasági Társaságban, s ezeket a tanulmányokat publikálják a társaság folyóiratában, a **Közgazdasági Szemlében**.¹⁸

De nem hogy egyszerűen „hazajárt” előadni, publikálni, hivatali kapcsolatai sem szűntek meg teljesen. Így fordulhatott elő, hogy az 1927. évi nemzetközi népesedési konferencián a magyar kormányt képviselő delegáció három tagja közé **Vass József** népjóléti és munkaügyi miniszter őt javasolta felvenni, igaz, egy igencsak beszédes feltétel kikötésével: „*Előadó miniszter úr megjegyzi, hogy dr. Ferenczi Imrével szemben azzal a fenntartással élt, hogy előadásának szövegét előzetesen elbírálása alá terjessze.*”¹⁹

¹⁷ A témával foglalkozó nemzetközi szakirodalom mind a mai napig forrásként hivatkozik ezekre, illetve több kiadvány újabb (reprint) kiadást is megért az elmúlt években.

¹⁸ **Ferenczi:** [A kontinentális munkásvándorlások szabályozása Európában. 1. Kivándorlási és nemzetközi szociálpolitika.](#) 1924(1).

Ferenczi: [A világvándorlások és a népek közeledése. \(Történeti áttekintés.\)](#) 1930(1).

Ferenczi: [Az európai munkapiac és a világnépesedés irányzata.](#) 1931(1).

Ferenczi: [A nemzetközi szociálpolitika demográfiai nehézségei.](#) 1933(1).

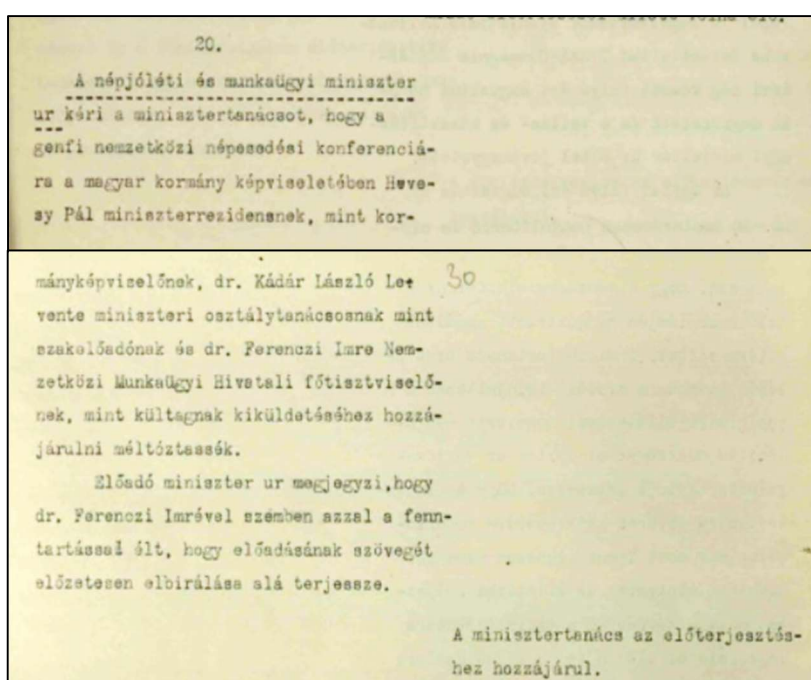
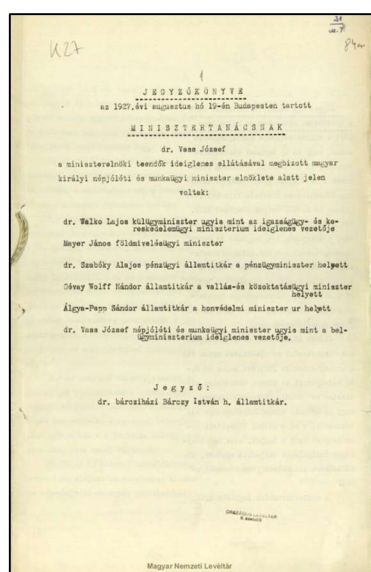
Ferenczi: [Az idegenek nemzetközi gazdasági és társadalmi problémái.](#) 1936(1).

Ferenczi: [Vándorlások és gyarmatok.](#) 1936(2).

Ferenczi: [A túlnépeség ismérvei.](#) 1938(1).

Ferenczi: [A népesség jóléti és valószerű optimuma. A jóléti optimum.](#) 1939(1).

¹⁹ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944, 1927. augusztus 19., 31. ülés, 20. napirendi pont. <https://shorturl.at/dguHP>

A hivatali, közelebbről kormányzati felkérés mellett hazai társadalmi szervezetek alkalmankénti képviseletét is ellátta. 1929-ben a [Magyar Társadalompolitikai Társaság](#)²⁰ kérte fel, hogy anyaszervezete, a Társadalmi Haladás Nemzetközi Egyesülete (Association Internationale pour le Progress Social) zürichi III. közgyűlésén képviselje a társaságot. Erről levélben megküldött beszámolójában Ferenczi többek között megemlíti, hogy „*Második intervencióm a vándorlásüggyel kapcsolatos határozatra vonatkozik. Felhívtam a figyelmet azokra a különös következményekre, melyeket a vándorlások korlátozása az egyes bevándorlási és kivándorlási országokban demográfiai és társadalmi tekintetben a világháború befejezése után előidézett. A határozat megfelelő kiegészítését egyhangúlag elfogadták.*

A családgondozásról szóló tárgyalások alkalmából felhívtam a figyelmet azokra a visszas állapotoakra, amelyek egyes országokban amiatt állnak elő, hogy a külföldi munkások nem részesülnek abban a családi segélyben, mely a belföldi munkásoknak jár. Ez a körülmény a munkaadókat arra ösztönzi, hogy külföldi munkásokat állítsanak be ott is, ahol a belföldi munkapiac ezt nem követeli meg. Ezzel egyúttal a külföldi munkások és a belföldi munkások között nem kívánatos ellentét támad.

²⁰ A Magyar Társadalompolitikai Társaság 1927-ben jött létre a Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesületének átalakulásával. Az elnöki tisztet továbbra is **Földes Béla** töltötte be.

Franciaországban a külföldi munkások már többször sztrájkba léptek, **hogy megkapják a családi pótlékot**; az illetékesek kijelentései szerint mindazonáltal mai napig sem történt ez meg egyetlen egy kiegyenlítő pénztárnál sem.

A közgyűlés tulajdonképpen csak két kérdésben, mégpedig családvédelmi és a kötelező iskolai idő meghosszabbításának kérdésében hozott határozatot.

A családvédelmi politikára vonatkozóan megállapította a Társadalmi Haladás Nemzetközi Egyesülete, hogy a széles néprétegek családjainak mai gazdasági alapját nem tartja kielégítőnek, miért is a bajok orvoslását csakis pozitív

társadalompolitikai rendszabályok megalkotásától reméli. Ebből a célból kívánatosnak tartja a társadalombiztosítás betegségi, anyasági, baleseti, öregségi, rokkantsági, valamint a halál és a munkahiány esetére szóló ágazatainak általános kiépítését, továbbá a szociális gondozás rendszabályainak kiegészítését, melyek az anya- és csecsemőgondozást, a nevelést és a lakásgondozást, stb. foglalják magukba.

Az Egyesület ezért kötelezővé teszi nemzeti osztályai részére, hogy a családvédelemnek ily vonatkozásokban leendő érvényesülése céljából saját törvényhozásukra megfelelően hassanak.”²¹

²¹ A „Magyar Társadalompolitikai Társaság” elnöki tanácsának jelentése az 1929. évi közgyűléshez, Munkaügyi Szemle, 1930. április, p.140-141.

Migration movements - 1924

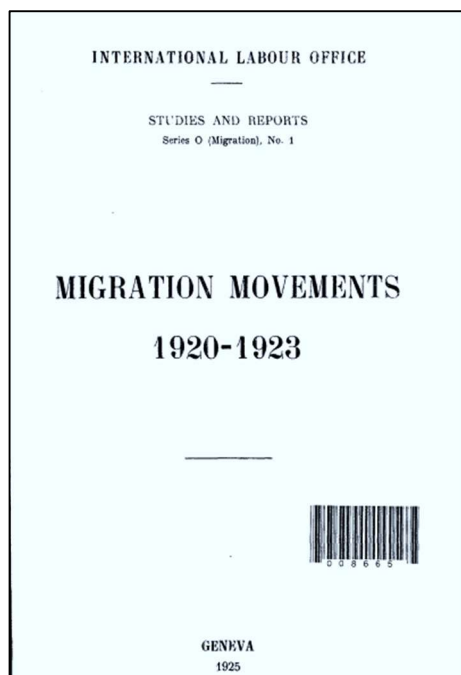
A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal Kivándorlási osztályán megfelelő stáb állt rendelkezésre, hogy a nemzetközi munkaügyi, esetében elsősorban migrációs (vándorlási) statisztika módszertanát megalapozzák, s addig nem látott, igen kiterjedt adatgyűjtésre alapozva rendszeres statisztikai összefoglalókat és elemzéseket adjanak közre. Az kiterjedt adatgyűjtés a szakmai erőfeszítéseken túl jelentős anyagi forrásokat is igényelt.

Ahogy a **Pesti Napló** beszámol erről: „A kivándorlási osztály első hivatalos jelentése: »Les monoements internationaux 1920-1923.« (A vándorlási mozgalom 1920-tól-1923-ig) cím alatt jelent meg: Ferenczi

szerkesztésében. **Hatvan ország vándorlási statisztikai anyagát** közölte, de nem szorítkozott a számok egyszerű felsorolására, hanem már a vándorlók származását és nemzetiségét is kutatta. Ez a tanulmány nagy hatást ért el. Nemcsak a szakkörök foglalkoztak vele, hanem a tudományos világ legszélesebb körei is felfigyeltek, mert a néprajzi forrásoknak nem mellőzhető

It may be added that the information obtained was centralised by the Migration Section of the International Labour Office of which Professor Louis Varlez is the head. The work of examining the data received, interpreting, completing, and co-ordinating them was entrusted to Dr. Imre Ferenczi, the author of the present report.

It cannot be repeated too often that this study is a first attempt and is far from being considered final. On the contrary, any observations or corrections will be gratefully received, and will be taken into account in subsequent studies, in the hope of improving year by year the quality and method of presentation of this statistical survey.

alkotó részét látták e munkában. (...) Nem is meglepő ez a nagy érdeklődés, hiszen évenként ötmillió ember vándorol átlag egyik országból a másikba, hogy új elhelyezkedést keressen.

Legnagyobb hatást azonban Amerikában ért el e munka, mert hisz a vándorlási kérdés Amerikát érinti legközelebből. Az amerikai gazdasági tanulmányok nemzeti tanácsa, amelyben képviselve van Amerika minden gazdasági érdekeltsége és amely a Carneggie alapítványok felett rendelkezik, elhatározta, hogy a Ferenczi által megkezdett kutatást folytatja.

Európába küldte tehát **Willcox** newyorki egyetemi tanárt, a nemzetközi statisztikai intézet alelnökét, aki egyenest a genfi Nemzetközi Munkahivatalt kereste fel és **felkérte, hogy fejeztesse be a Ferenczi által megkezdett munkát. Kikötötte, hogy a munkát Ferenczi Imre vezesse**

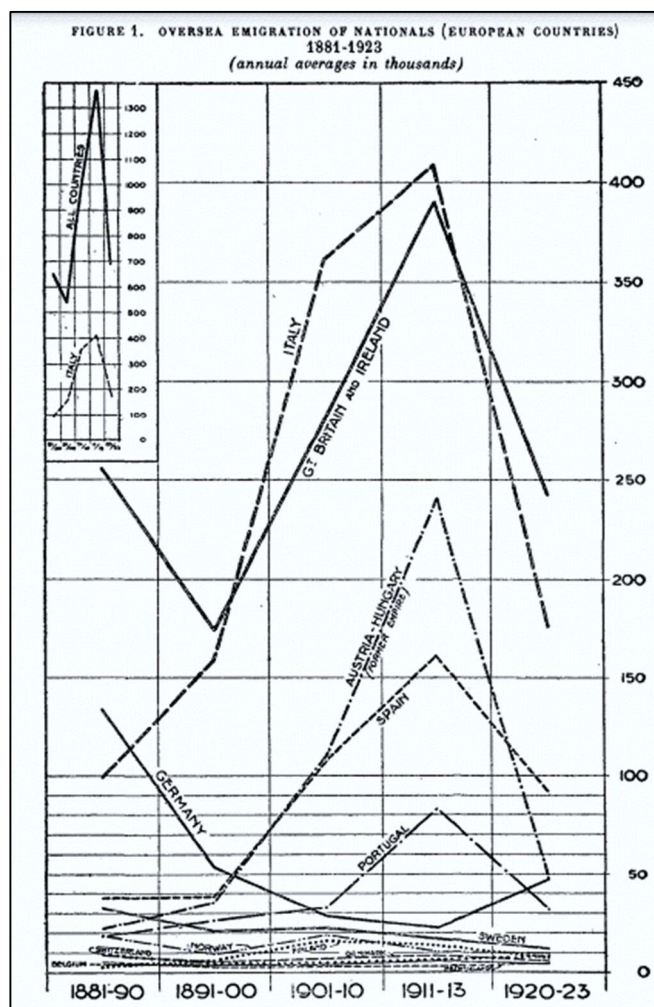
személyesen és a munka költségeire 50.000 svájci frankot (700 millió magyar koronát) ajánlott fel.

Szabályszerű szerződést kötöttek 1925 októberében azzal, hogy a munkának 1926 július havában készen kell lennie. Július 1-én a munka kész volt, ötszáz quadrátoldal, nyolcszáz tabellával.

Ferenczi beutazta Londont, Párist, Bécsét, Budapestet és minden más nagy várost, ahol vándorlási adatra számított, felkutatta a könyvtárakat és irattárakat és ccá háromszáz évre visszamenőleg összeállította a világvándorlási mozgalmakat. Majdnem egy éven át tizenöt emberrel dolgozott e munkán napi 8–10 órát. Különösen szenzációs adatokat közöl Angliáról és Franciaországról, ahol a hajók indulását és az utasok névjegyzékét is nyilvántartották cca 1600 óta. (...).²²

Szakmai szempontból mai szemmel is meg-
lehetősen figyelemre méltó a ki- és bevándorlások számbavételének kiterjedtsége, a több évet átfogó adatbázisok segítségével a nemzetközi vándorlás, migráció irányának és dinamikájának az elemzése, illetve a pusztán mennyiségeken, volumeneken túl a migrációban résztvevők összetételének foglalkozás, nem, életkor, s egyéb dimenziók mentén történő finom-elemzése. Ez csak a nagyszerű kreatív módszer segítségével, konkrétan a kihajózási és behajózási regiszterek feldolgozásával volt lehetséges.

A Pesti Napló 1926. júliusi számában **Dr. Nádas József** tollából megjelent részletes beszámoló túl ezeknek a munkáknak²³ különösebb hazai visszhangja nem volt. A következő évben a

²² **Dr. Nádas József:** A gazdasági világkonferencia előkészítése, Pesti Napló, 1926. július 25.

²³ **Ferenczi:** [Migration movements: 1920-1923](#). 1925(1).

Magyar Hírlap 1927. szeptember 18.

— A Magyar Közgazdasági Társaság szeptember 22-én, csütörtökön este órákor a közgazdasági egyetem (IV., Szerb ucca 21—23.) földszint III. sz. termében ülést tart, amelyen dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanár, a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal titkára *Túlnépesedés és kivándorlás* címen fog előadni. Vendégeket szívesen látnak.

Közgazdasági Társaság ülésén megtartott előadása ugyan – ahogy a többi ilyen előadásának a szövege is – megjelent a **Heller Farkas** által szerkesztett **Közgazdasági Szemlében**²⁴, de ennél nagyobb visszhangja akkor nem volt.

Ferenczi sokszor először hazai szakmai közönség előtt „tesztelte” elgondolásait, elemzési eredményeit, melyeket azután nemzetközi szintén is nagyobb tanulmányokban adott közre.

International migrations - 1929

Magyar Hírlap 1927. szeptember 23.

Túlnépesedés és kivándorlás

A Közgazdasági Társaság mai, évadkezdő ülésén dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanár, a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal tanácsosa, tartott előadást a *túlnépesedés és kivándorlás* kérdéséről.

Miután 1925-ben megjelent a nemzetközi migrációs statisztikát megalapozó mű²⁵, majd rá egy évvel annak bővített változata²⁶, 1929-re elkészült Ferenczi, valószínűleg legnagyobb hatású munkája, az 1100 oldalas statisztikai összefoglaló és elemzés a nemzetközi migrációról, munkásvándorlásról. Ez a hatalmas munka amerikai támogatásból, New Yorkban jelent meg a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal és az amerikai Nemzeti Gazdaságkutató Intézet közös munkájaként.²⁷

Ferenczi munkásságának ismeretében igencsak izgalmas, ahogy az 1100 oldalas összeállítás első fejezetében, mely a „*Proletarian Mass Migration, XIXth and XXth Centuries*” címet viseli lényegében visszanyúl legkorábbi, 1905-ös, 1912-es tanulmányai gondolatmenetéhez²⁸ és a

Ferenczi: [Migration movements: 1920-1924](#). 1926(1).

²⁴ **Ferenczi:** [Túlnépesedés és kivándorlás](#). 1927(1).

²⁵ **Ferenczi:** [Migration movements: 1920-1923](#). 1925(1).

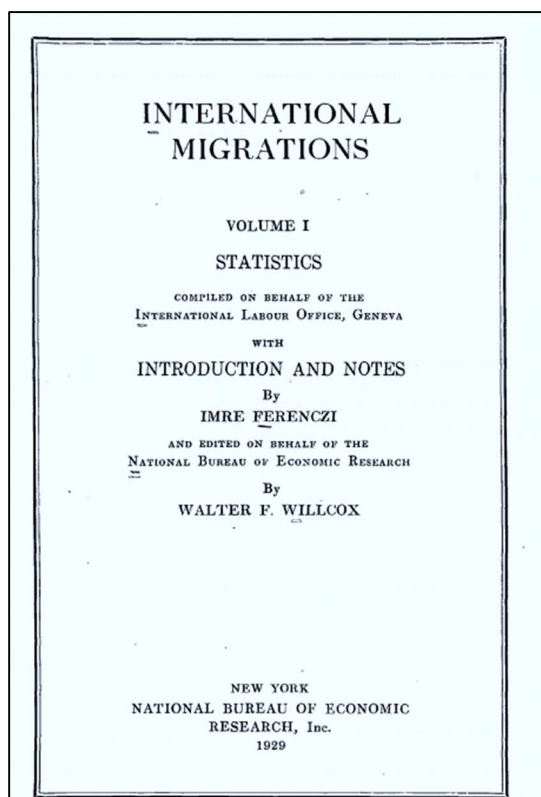
²⁶ **Ferenczi:** [Migration movements: 1920-1924](#). 1926(1).

²⁷ **Ferenczi:** [International Migrations, Vol. 1](#). 1929(2).

²⁸ **Ferenczi:** Munkásaink szakszervezeti joga és mozgalma történeti kialakulásában. 1906(2).

Ferenczi: [A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások](#). 1912(4).

korban fellelhető statisztikák alapján áttekintést ad a munkásság nemzetközi migrációjának másfél évszázados történetéről.

talmas műve. Genfből jelentik: New Yorkban a National Bureau of Economic Research keretében [Walter F. Willcox](#) kiadásában megjelent egy „Nemzetközi vándorlások” című 1200 oldalas könyv, amelyet a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal megbízásából Ferenczi Imre, az ismert magyar származású szociológus írt. A könyv teljes statisztikai adatgyűjtemény a XIX. és XX. Század világvándorlásairól. Ennek a történelmi tanulmánynak a kiadását az említett nagy amerikai tudományos szervezet 150.000 svájci frank költség rendelkezésre bocsátásával határozta el. A nemzetközi munkaügyi hivatal megegyezés alapján teljes támogatásáról biztosította a

A kötet törzsét azok a részletes statisztikák alkotják, melyek az országok, ország-csoportok és kontinensek közötti ki- és bevándorlást a lehető legrészletesebb adatok alapján bemutatják és elemzik – ahol lehet, idősorosan.

Valóban hiánypótló, egyedülálló munka született, máig pótolhatatlan forrásként hivatkoznak rá. Mélán üdvözölte a korabeli nemzetközi (szak)sajtó, s ez nem maradt hazájában sem visszhang nélkül.

„Magyar statisztikus New Yorkban megjelent ha-

Nemzeti Újság, 1930.03. p.466.

A világvándorlások és a nemzetek közeledése. Ezen a címen Ferenczi Imre dr. egyetemi magántanár, a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatal előadó tanácsosa ma este a Közgazdasági Társaságban beszámolt a legutóbb végzett történelmi tanulmányairól. Előadó kifejtette, hogy a világtörténetet úgy lehet tekinteni, mint a békés és a háborús vándorlások egymásutánját. Azonban a világtörténelmet ebből a szempontból kellő adatok, hián alaposan eddig még nem lehetett megírni. Előadót a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal néhány év előtt az Egyesült Államok Nemzeti Közgazdasági Tanácsa, a National Bureau of Economic Research kérésére és anyagi támogatása alapján megbízta, hogy a vándorlásokra vonatkozó pozitív, nevezetesen statisztikai anyagot az összes könyvtárak és levéltárakban gyűjtse össze. Ezen nemzetközi vizsgálat eredményeit, amennyiben a 19-ik századra vonatkoznak, most adta ki az említett amerikai testület Newyorkban. A 19. századot megelőző korszakra vonatkozó nagyrészt ismeretlen adatok később fognak közzétettni. Az előadót ezen tanulmányok megjelenése óta már több egyetem (Kiel, Leipzig) meghívta, hogy annak eredményéről előadásban is beszámoljon. Az itt tartott előadás tárgyául Ferenczi Imre a világ vándorlások történelmi tanulságait választotta a nemzetek közeledése szempontjából és kimutatta azokat a veszedelemeket, amelyekkel a háború utáni fejlődés a békét fenyegeti és végül kifejtette ama racionális módszereket, amelyekkel a nemzetek szövetsége azokat a jövőben a lehető legnagyobb mértékben elháríthatja.

szerző **nagyszabású történelmi kutatásait. Ferenczi** tíz ország levéltáraiban és könyvtáraiban végez kutatásokat, amelyek rengeteg olyan okmány felfedezésére vezettek, amelyek eddig nem kerültek nyilvánosságra, vagy amelyek feledésbe merültek. Ezek most széles körök számára is hozzáférhetővé váltak.”²⁹

„Amerika magyar emberrel íratta meg a XIX. és XX. század kivándorlásainak történetét.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal sajtószolgálatja jelenti Genfből, hogy New Yorkban megjelent,

a National Bureau of Economic Research kiadásában

Ferenczi Imrének a Nemzet-

közi Munkaügyi Hivatal ré-

szére szerkesztett munkája,

amely a XIX. és XX. század ki-

vándorlásainak teljes sta-

tisztikai adatait és történe-

tét tartalmazza. (...) Min-

denesetre örvendetes, hogy

ennek a fontos és a legtöbb

országot érdeklő kérdésnek

ilyen alapos munkában tör-

tént megvitatását **magyar**

emberre bízta és magyar

ember munkáját támogat-

ták és adatták ki.”³⁰

Az opusz megjelenését kö-

vető évben itthon is – a szo-

kásos körben, a Magyar

Közgazdasági Társaságban

- előadja a főbb következtetéseket, mely a Közgazdasági Szemle aktuális hasábjain nyomtatás-
ban is megjelenik.

Közgazdasági Szemle, 1930. p.427-

A világvándorlások és a népek közeledése.*

(Történeti áttekintés.)

TARTALOM. I. A fejlődés a világháborúig: 1. Nép-vándorlások. 2. Menekültek kényszervándorlásai. 3. Telepések monarchikus toborzása. 4. Proletár tömeg-vándorlások. II. A szociálpolitikai és államközi szabályozás a háború után: 1. Munkapiac-politika Németországban. 2. Asszimilációs politika Franciaországban. 3. A kivándorlási országok ellenállása Európában. 4. Pankontinentális fejlődés a többi világrészekben. 5. Megértés a népek között.

I. A fejlődés a világháborúig.

A világtörténelmet tulajdonképpen a békés és háborús vándorlások hosszú sorának lehet tekinteni. Megírni azonban ebből a szempontból még nem lehetett, mivel megfelelő adatgyűjtés eddig nem történt. Még a koloniális korszak óta, tehát Amerika felfedezése óta felgyülemlett anyagot sem szedték nemzetközileg valamelyes áttekinthető rendszerbe. Nekem jutott a megtisztelő feladat, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal megbízásából, az amerikai National Bureau of Economic Research felkérésére és anyagi támogatásával az első kísérletet megtegyem és az összes pozitív statisztikai adatokat minden országban kezdettől fogva megpróbáljam összegyűjteni. Ez meg is történt és a XIX. századra vonatkozó anyagot az amerikai szervezet most adta ki egy testes kötetben.¹ Azonban azt az óriási anyagot, még pedig nagy mértékben új anyagot, amelyet az összes kormányok támogatásával és az európai levéltárak és könyvtárak kiaknázásával a XIX. századot megelőző időre nézve össze tudtam szedni, ebből az alkalomból, tekintettel az anyag nagyságára, nem lehetett közzétenni, annak a kiadása későbbre marad. A munkának a hatása alatt hozzám intézett felhívások alapján erről az anyagról már több helyen, nevezetesen Németországban: a kiel és a lipcei főiskolákon tartottam előadásokat, tehát kedves kötelességemnek tekintem, hogy legelső alkalommal,

* A Magyar Közgazdasági Társaság 1930. évi március hó 24-i ülésén tartott előadás.

¹ International Migrations, Vol. 1: Statistics compiled on behalf of the International Labour Office, Geneva, with Introduction and Notes by Imre Ferenczi, and edited on behalf of the National Bureau of Economic Research by Walter F. Willcox, New York, National Bureau of Economic Research, Inc. 1929; 1112 p.

²⁹ Budapesti Hírlap, 1929.08. p.296.

³⁰ Budapesti Hírlap, 1929.09. p.296.

A következő évben, 1931-ben ő képviseli a Népszövetséget a Nemzetközi Statisztikai Kongresszuson, melyről a hazai kishír jellemzően úgy számol be, hogy ezzel is „a magyarság súlyát növelte” ..., Budapesten pedig szintén előadást tartott – a már említett – Magyar Társadalompolitikai Társaság felkérésére.

Budapesti Hírlap, 1931.01.

A Magyar Társadalompolitikai Társaság felkérésére Ferenczi Imre dr. egyetemi m. tanár, a Nemzeti Munkaügyi Hivatal tagja pénteken este fél 7 órakor az Egyetemi Közgazdaságtudományi Kar aula-jában (IV., Szerb-utca 23.) „A nemzetközi munkásvándorlások különös tekintettel Magyarországra” címmel előadást tart. Az előadáson a Társaság minden érdeklődőt szívesen lát.

Budapesti Hírlap, 1931.12.

— (A madridi nemzetközi statisztikai kongresszus.) A Statisztikai Társaság Konkoly Thege Gyula dr. elnököletével tartott ülésén Kovács Alajos dr., a Statisztikai Hivatal elnöke és Fellner Frigyes dr. egyetemi tanár a madridi statisztikai kongresszusról számoltak be. Kovács Alajos előadásából, aki a demográfiai és szociális vonatkozású kérdésekről beszélt, ki-tűnt, hogy a magyar tudósok a kongresszuson most is jelentékeny szerepet játszottak, s a magyarság súlyát növelte az, hogy az idén a Népszövetséget is magyar tudós, Ferenczi Imre képviselte. Fellner Frigyes, aki az idén is a kongresszus harmadik csoportjának elnöke volt, előadásában a kongresszus gazdasági és szociális statisztikai vonatkozású tárgyalásait ismertetette.

A nemzetközi migrációt tárgyaló 1100 oldalas opusz nemzetközi és hazai elismerése azonban magát a magyar kormányt is szokatlan lépésre sarkallta. Miután 1927-ben egy kormányzati szakmapolitikai delegáció „korlátozott felelősségű” külső tagja lehetett, 1930-ban a magyar kormány felkérésére a külügyminiszter, közelebbről a külügyminiszter megbízásából Hevesy Pál miniszterrezidens(?) – feltételezem, hogy ezek az „áttételek” sem véletlenek – egészen szokatlan, forró hangú hivatalos gratuláló levelet írt Ferenczinek a valóban igen jelentős nemzetközi visszhangot kiváltó „International Migrations” munkája kapcsán.³¹

Ferenczi pályáíve ezzel az 1100 oldalas opusszal elér a tetőpontjáig, bár pályája, munkássága természetesen tovább folytatódik. A *Ferenczi-jelenség* még mindig tartogat számunkra néhány elgondolkodtató mozzanatot.

*

A külügyminisztérium elismerése Ferenczi Imrének tudományos munkásságáért. Hevesy Pál miniszterrezidens Ferenczi Imre egyet. m. tanárhoz abból az alkalomból, hogy az „International Migrations” c. műve megjelent, a következő levelet intézte:

„Magyar királyi képviselő a Nemzetek Szövetsége mellett.

Genf, 1930. június 27.
33. Quai Wilson.

Igen tisztelt Tanár úr!

A m. kir. Kormányának örömdetes tudomására jutott, hogy Nagyságod „International Migrations” címen nagyszabású munkát írt, amely a szakörök és a szakirodalom részéről kitűnő fogadtatásban részesült. A m. kir. Külügyminiszter Úr utasított engem, hogy a magyar kormány elismerését és szerencsekívánatait fejezzem ki Nagyságodnak afölött, hogy magyar tudós ily kiváló munkával gazdagította a szakirodalmat, de azért a nagy gondosságért is, amellyel a Magyarországból kiinduló vándorlások adatait felkutatta és kidolgozta. Fogadja Tanár úr kiváló tiszteletem kifejezését, amellyel vagyok készséges híve és tisztelője Hevesy Pál s. k., miniszterrezidens.

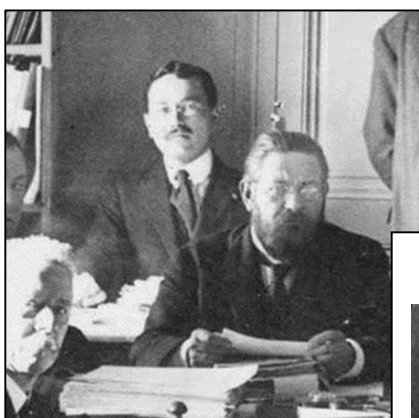
Nagyságos dr. Ferenczi Imre egyetemi magántanár úrnak, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal főtisztviselője, Genf.”

³¹ Külügyi Szemle, 1930. p.413.

1922, The Cabinet, with Harold Butler and Albert Thomas. ILO historical archives.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal genfi központja, 1926. ILO historical archives.

1923-02-02, GB 17th Session - Governing Body group photo with Albert Thomas. ILO historical archives.

1926, Report of Chiefs of Section to Albert Thomas.
ILO historical archives.

Hazai visszhang – 1930-

Az ezt követő évtizedben, a 30-as évek során is rendszeresen hazajár előadást tartani a [Magyar Közgazdasági Társaság](#) ülésein, s folyamatosan jelennek meg tanulmányai a hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban, a migrációhoz kapcsolódó témákban. Számos tanulmánya az angol és német mellett franciául is megjelenik (a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal egyik hivatalos nyelve), 1933-ban a **Párizsi Statisztikai Társaság** rendes tagjává is megválasztják.³²

Ahogy korábban, úgy ebben az időszakban sem tudja az –egyre élesebben egymással szemben álló - hazai baloldal és hazai jobboldal sem magáévá tenni, sem megkerülni. Hol elutasítják nézeteit, következtetéseit, hol érveik között idézik, hivatkoznak rá. Konszenzus legfeljebb

³² A Közgazdasági Szemlében megjelent, korábban említett tanulmányokon túl:

Ferenczi: [A vándormozgalmak és a városok](#). 1931(2).

Ferenczi: La statistique des étrangers notamment au point de vue français, Journal de la société statistique de Paris, 1937(1).

Ferenczi: L'optimum synthétique du peuplement. Esquisse d'une politique Internationale de population. 1937(2).

abban van, hogy ő is egyike azon sokaknak, akik kénytelen elhagyni hazájukat, majd a „magyar hon dicsőségét gyarapítják” külhoni tevékenységükkel...

Olykor a „régen jobb volt”-nosztalgia hangja is megszólal, amikor még ezek a koponyák is aktívan részt vehettek a haza gyarapításában.

*„**Más világ volt hajdanában** . . . Mármint a budapesti városházán. Vagy legalább sokkal szorosabb volt a kapcsolat az irodalommal, a művészettel, a tudománnyal. Amióta Bárczy István ült a polgármesteri székhelyben.*

*A tanácsnokok közt is divatos volt a tudomány, **Wildner Ödön** tízféle irányban képviselte a komoly műveltséget, a csiszolt ízlést, és Nietzsche romantikus korszakáról írt egy szép nagy könyvet. **Harrer Ferenc** magántanára volt a budapesti egyetemnek, amint az egyetemi magántanárság általában sűrű volt akkor a városházán. Így például egyetemi magántanár volt **Ferenczi Imre** a szociálpolitikai szakelőadó, akinek azért létesítették ezt az állást, hogy tartsa nyilván a nyugati városok szociális intézményeit, abból a szempontból, vajjon mit lehet hozzánk átültetni közülük és egyben figyelje tudományos szemmel Budapest szociális mozgalmait. **Ferenczi Imre** a népszövetség felállításánál került Genf-be és azóta is fontos állást tölt be a nemzetközi munkaügyi hivatalnál. Rajta kívül még két szakelőadó volt a városházán, szegény **Kacsóh Pongrácz**, a zenei ügyeket intézte, sok jó szolgálatot tett a zenei kultúrának, és erős kézzel adminisztrálta a fővárosi zeneoktatást. Mint sajtóügyi szakelőadó **Ignotus** dolgozott **Bárczy** mellett. A „mellett” szót itt betű szerint kell érteni, mivel egyéb helyiség híján **Bárczy** egy időre a polgármesteri hivatal egyik mellékszobájában helyezte el **Ignotust**, ott, ahol ritka szép pipagyűjteményét tartotta. **Ignotus** kívül a Magyar Hírlap két másik mai munkatársa is a városházán dolgozott akkor. **Pásztor Mihály**, aki Budapest tudományos díját is megkapta azért a szép könyvéért, amelyet Budapest és budapestiek adósságairól írt komoly alapossággal. **Pásztor Mihály** akkor a Fővárosi Közlöny szerkesztője volt, míg **Felek Gyéza** előbb a múzeumi és művészeti ügyeket referálta, a kultúrpolitikai ügyosztályban, majd a Világkereskedelmi Főiskola tanára lett: Újkori történetet adott elő — angolul, gazdaságtörténetet németül, mivel a szempont az volt, hogy a hallgatók szokják meg az idegen nyelveket.*

*Ilyen körülmények közt nem volt meglepő, ha **Vázsonyi Vilmos** egyszer elhatározta: **Molnár Ferencnek** helyet kell kapnia a főváros közgyűlési termében. Azért, amiért a Liliom felfedezte a városligeti vurstlit az irodalom számára és azért, amiért **Molnár Ferencnek** van néhány más ilyen felfedezése is, Budapest körül...*

Városi politikával **Molnár** nem igen foglalkozott, de ha valamit kívántak tőle, akkor azt lelkiismeretesen megtette. Például a háború alatt, amikor a sorozóbizottságok mellé voltak beosztva az újoncok érdekeinek védelmére fővárosi bizottsági tagok: **Molnár** is végigasszisztált néhány sorozást, amíg azután kiment a frontra haditudósítónak.

Úgynevezett főszerepet azonban csak egyszer játszott a városháza életében: 1913 novemberében, mikor díszközgyűlésen ünnepelték Budapest negyvenedik születésnapját. A Vigadó nagytermében tartották ezt a díszközgyűlést és hosszú tanácskozások folytak arról, vajjon ki legyen az ünnepi szónok úgy, hogy egyik párt és egyik pártvezér se bántódjék meg. Elsősorban **Vázsonyi Vilmost** illette volna ez a szerep, de **Vázsonyi** maga helyett **Molnár Ferencet** ajánlotta és **Bárczy** nyomban magáévá tette a javaslatot.

A legutóbbi években rossz idők jártak már a tollforgatókra. Így például az írást és újságírást **Lázár Miklós** ma már szinte egymaga képviseli a városháza közgyűlési termében, míg a többi, irodalomból, újságírásból kikerült bizottsági tag eltűnt a közgyűlési teremből, **Milotay Istvántól, Feleky Gézáig**. Tehát igazán tekintet nélkül a pártállásra.

De legalább panaszra nem lehetett oka senkinek. Mert például kihagyták a fővárosi bizottságok tagok sorából gróf **Apponyi Albertet**, éppen abban az évben, amikor még életében teret kerszelt el róla Budapestről. Vagy például senkinek nem jutott eszébe az, hogy az örökös bizottsági tag között helyet kapjon az irodalom vagy a tudomány valamelyik képviselője. Így például **Tauf-fer Vilmost** sem választották örökös bizottsági taggá, mikor megvált a közegészségügyi tanács elnöki állásától és így megszűnt hivatalból bizottsági tag lenni. De legalább egy képviselője van a sajtó világának az örökös tagok között: **Sümegei Vilmos**.³³

Mindeközben Ferenczi folyamatosan szerepel a budapesti városháza „nyugdíjas tisztviselőinek” sorában (nem életkora, hanem sok éves fizetés nélküli távolléte miatt).

Ferenczi Imre dr.	szakelőadó	Genf (Svájc), 111. Rue de Lausanne
------------------------	------------	------------------------------------

³³ **Fodor Tibor**: Epizódok a városházáról, Magyar Hírlap, 1934. szeptember 30.

Világháború – Előadó körút az Egyesült Államokban – 1940 -

1940-ben, a 2. világháború kitörését követően a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal munkatársaként meghívást kapott egy nagyobb előadói körútra az Egyesült Államokba.³⁴ (Magyarország egy évvel később üzent hadat az USA-nak.)

Pesti Hírlap, 1940.09. p.210.

— Magyar tudós amerikai előadókörútja. Genfből jelentik: Dr. Ferenczi Imre egyetemi tanár, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal volt népességi tanácsosa az amerikai nagy egyetemek meghívására az Egyesült Államokba utazott előadókörútra.

Ez az amerikai meghívás messze nem volt előzmények nélküli. Mivel Ferenczi Genfben, a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban megalapozója volt a nemzetközi „munkásvándorlási statisztika” létrehozásának, s ez nagyon is nagy érdeklődésre tartott számot az Egyesült Államokban, ezért ezeket a munkálatokat már korábban is nagy figyelem övezte a tengerentúlon.

Ferenczi korábbi munkáiban is hangsúlyozta a nemzetközi migráció (munkásvándorlás) és a népesedéspolitika, illetve a jóléti politikák összefüggéseit. Láthatóan ennek adott hangot amerikai előadásai is.

1940 és 1945 között végül is számos amerikai egyetemen és különböző intézményekben, szervezetekben tartott előadásokat, melyek során – a nemzetközi migráció sajátosságainak az elemzésén túl - folyamatosan hangsúlyozta az új nemzetközi együttműködési, szabályozási formák kialakításának a fontosságát, többek között a bevándorló munkások jogainak és életkörülményeinek a javítása érdekében.

Nagyobb publikációi életében is, majd az elkövetkező években is – mind a mai napig – elérhetőek voltak francia és angol nyelven, a mai napig a korszakkal foglalkozó kurzusok és tanulmányok alapvető forrásai.

³⁴ 1940-ben egyébként a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal központi stábjának egy része is átköltözött – a háború kitörése miatt, s ugyan csak ideiglenesen, de végül évekre, 1948-ig - a svájci Genfből a kanadai Montreálba.

THE EVENING STAR, WASHINGTON, D. C., SATURDAY, NOVEMBER 30, 1940.

Population Authority
Cites 5-to-2 Majority
Of Totalitarians

Dr. Ferenczi Points to
Increased Birth Rate
As Factor for Peace

Five hundred million persons against 200 million are the terms in which Dr. Imre Ferenczi, noted authority on population questions from Geneva, thinks of the struggle of the Fascist powers against the democracies.

All problems of man, including war, hark back to the question of nations' populations, he said yesterday at the Cosmos Club, where he is staying in preparation for a lecture before the Brookings Institution.

The United States, he said, was threatened by an alliance totaling 500,000,000 souls—the combined population of Germany, Italy, Russia and Japan. Opposed to this number are the 200,000,000 persons comprising the British Empire and the United States.

Hitler's Population 'Armament.'

Hitler has succeeded, through land reform, marriage loans, housing and other enticements to large families in upping Germany's birth rate of 900,000 in 1932 to 1,400,000 in 1938, Dr. Ferenczi stated. With this population "armament," he added, Hitler was able to wage an offensive war.

France has had a decreasing birth rate since as early as 1800 and accordingly lacked the manpower to win a war against Germany's new growth. "Just before the present war France authorized a family policy to increase its population, but it came too late," Dr. Ferenczi commented.

"From this example," he added, "the United States should learn that you can't remain unprepared, even in the question of population." A nation, he believes, should increase its birth rate in order to maintain its absolute population.

Germany's policy of shifting populations wholesale is unwise because it does not consider the welfare of the individual, and also disturbs his economic life, he said. Nor does the policy settle the problem of minorities, he added.

Subsidy Might Help.

Dr. Ferenczi believes in government subsidy in the form of low-rate housing and food prices to encourage large families, but admits this would not work in the high-wage and intellectual levels. For the latter groups he suggests government allowances for the education of their children.

With this country's large resources and technological advantages, Dr. Ferenczi believes we can arm to a parity with Germany within a reasonable time.

"There was a time when population questions were simply of a statistical nature," he said, "but today they are of grave political and international importance."

Dr. Ferenczi is a native of Hungary, but has devoted much time to research work in Geneva where he formerly was technical expert on migration and population questions of the International Labor Office. He was, at one time, professor of social policy at the University of Budapest.

He is now in this country on an extended lecture tour.

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE

STUDIES AND REPORTS
Series N (Statistics) No. 18

STATISTICS OF MIGRATION

DEFINITIONS — METHODS — CLASSIFICATIONS

GENEVA
1932

Published in the United Kingdom
For the International Labour Office (League of Nations)
By H. S. KING & SONS, LTD.
One of the Group, 14 Great Smith Street, Westminster, London, S.W. 1

336475

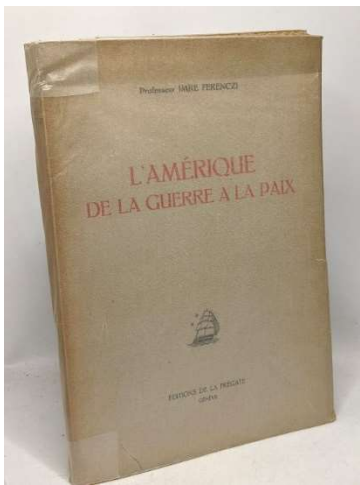
POPULATION STUDIES, No. 5

PROBLEMS OF
MIGRATION STATISTICS

UNITED NATIONS
DEPARTMENT OF SOCIAL AFFAIRS

Lake Success, New York
November 1949

Amerikai tartózkodása során mind az őt vendégül látó Institute of International Education³⁵, mind a különböző egyetemek folyamatosan egymásnak ajánlották Ferenczi vendég-előadásait.

DR. IMRE FERENCZI

Dr. Ferenczi has been Technical Adviser on Migration and Population Questions at the International Labor Office in Geneva since 1920, and during five years of this time he was acting chief of its Migration Section. Formerly, he was Lecturer on Social Policy at Budapest University and Technical Adviser to the Municipality of Budapest. He has lectured at other institutions, including Kiel University and the Graduate Institute of International Studies in Geneva.

Early in his career a study on housing conditions in thirty towns abroad was the basis of the Budapest housing scheme (1908-1914). As a result of this study he was elected Vice-Chairman of the International Housing Congress at the Hague. Since 1908 he has represented the Hungarian Section at conventions of the International Association on Unemployment and the International Association on Labour Legislation. His later publications influenced the discussions and findings of the Ghent Congress, 1913, and of the first International Labor Conference in Washington, 1919.

The list of Dr. Ferenczi's publications, written in many languages including English, French, German, Italian and his native Hungarian, is too long to include on this sheet, but the following are among his best-known works:

Unemployment and International Migrations (Paris 1912, Jena 1913)
Migration Movements, (1923 I.L.O. 1934)
International Migrations, (Vol. I Statistics, National Bureau
of Economic Research, New York City 1929)
World's Alien Statistics; a Comparative Study of Census Returns
1910-1920-1930 (I.L.O. 1936)
The Synthetic Optimum of Population; An Outline of an International
Demographic Policy (International Institute of Intellectual
Cooperation, Paris, 1938)
Articles in -
Encyclopaedia Britannica
Encyclopaedia of the Social Sciences

REVISED LECTURE SUBJECTS

1. Population Problems as Causes of War
2. War and Man-Power
3. Political Exchange of Population; Refugees and Minorities
4. Peace Aims and International Organization
5. International Population Policy, especially Migration and Birth Policy

Available during the academic year, 1940-41.

INSTITUTE OF INTERNATIONAL EDUCATION
2 West 45th Street
New York City

³⁵ Describing Imre Ferenczi's areas of research, professional experience, publications, and lecture subjects. Forrás: <https://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b093-i488>

Néhány ajánló levél megtalálható a University of Massachusetts digitalizált archívumában:

<https://www.digitalcommonwealth.org/search/commonwealth-oai:ff36hd155>

<https://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b093-i488>

<https://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b096-i175>

Ferenczi végül egy ilyen előadó körút kanadai teljesítése során, 1945-ben hunyt el váratlan betegségben. Haláláról – munkásságát, tisztségeit röviden ismertetve - másnap a New York Times egyhasábos írásban adott hírt.

THE NEW YORK TIMES, SUNDAY, AUGUST 19, 1945.

**DR. FERENCZI DEAD;
MIGRATION EXPERT**

**Sociologist, Ex-Population Aide
at Geneva, Was 61—He Urged
Immediate Census in Europe**

SAINT JOHN, N. B., Aug. 18 (Canadian Press)—Dr. Imre Ferenczi, New York writer and lecturer, died in a hospital here yesterday. He was taken ill shortly after he had delivered an address before the local branch of the Institute of International Affairs on May 22.

Dr. Ferenczi was a recognized expert on immigration and population. He held a post at the International Labor Office at Geneva from 1921 to 1939. Since 1940 he had been lecturing at United States universities and conducting lecture tours

Dr. Ferenczi, a Hungarian sociologist and statistician, in letters to THE NEW YORK TIMES, urged an immediate census in Europe and a population and migration conference, as fundamental to all other work of United Nations organizations. He recommended that the task of dealing with displaced persons and with relocation be handled by the Security Council through a subcommittee.

Born in 1884, Dr. Ferenczi served as adviser on social policy to the Budapest Municipality from 1908 to 1920. He was vice chairman of the International Housing Congress at The Hague in 1913. While with the International Labor Office in Geneva, he served as an expert on migration and demographic problems.

Dr. Ferenczi had lectured on social policy at Budapest University, Kiel Institut für Weltwirtschaft and Geneva Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales. His works included "Unemployment Amongst Intellectual Workers" and "International Migrations."

He had directed studies of European emigration for the National Bureau of Economic Research. After the first World War he was in charge of the distribution of American supplies among the middle classes of Budapest.

Néhány nappal később a magyar sajtó is hírt adott haláláról. A Magyar Nemzet a rövid hírben elsősorban külföldi aktivitását emelte ki. Közel egy hónappal halálát követően a Népszava is megem-

Magyar Nemzet, 1945. augusztus 30.

2 NÉPSZAVA, 1945 szept. 12.

**Meghalt Kanadában
Ferenczi Imre**

Az amerikai rádió jelentése szerint 61 éves korában Kanadában meghalt *Ferenczi Imre*, a kiváló szociálpolitikai író és egyetemi magántanár. Munkássága jelentős részét Genfben végezte a nemzetközi munkaügyi hivatalban. A munkanélküliség problémájával foglalkozó osztály hívta meg tagjának, mint a munkásvándorlás kérdésének elismert szakértőjé. A nagy gazdasági válság idején főként a *munkapiac egyensúlyának* problémájával foglalkozott. A múlt világháború utáni lakásínséges időkben azonban még idehaza elévülhetetlen érdemeket szerzett a *munkáslakás-kérdés* megoldása körül kifejtett fáradságátlan tevékenysége révén.

lékezett Ferencziről, megemlíti hazai, „elévülhetetlen érdemeket szerzett” lakáspolitikai tevékenység-

gét is (ugyan az első világháború utánra téve azt, amikor Ferenczi már nem is volt Magyarországon...).

Ferenczi Imre meghalt

Az amerikai rádió közlése szerint *Ferenczi Imre*, szociálpolitikai író és egyetemi magántanár Kanadában 61 éves korában meghalt. Ferenczi munkásságának legjelentősebb részét Genfben fejtette ki a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalban. Sokoldalú munkásságának és érdeklődésének nyomait nagyszámú dolgozat és a magyar, valamint külföldi folyóiratok egész sora őrzi.

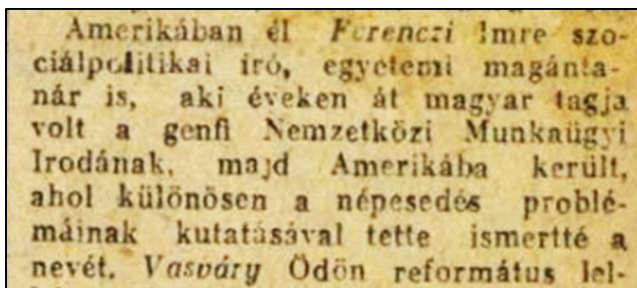
<http://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b096-i173>

<https://credo.library.umass.edu/view/pageturn/mums312-b096-i173/#page/1/mode/1up>

<http://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b096-i171>

<http://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b093-i487>

Ahogy híre, úgy halálhíre sem keltett különösebb feltűnést 1945 után hazájában. Így fordulhatott elő, hogy még 1946-ban is megjelenhetett olyan publicisztika a Magyar Radikális Párt - [Zsolt Béla](#) által szerkesztett - **Haladás** c. hetilapjában, mely Ferenczit is azok között a „kiváló tudósaink” között említette, akik „*felekezeti, politikai vagy más közéleti okokból kénytelenek voltak elhagyni az országot és tehetségüket idegen földön gyümölcsöztették*”, s akiket most azán már haza várnának...³⁶

„Elgondolásunk az, hogy a Rockefeller-alapítvány, amelynek kimondott célja a tudományos haladás szolgálata, felállíthatna Pesten egy új tudományos kutató intézetet, amelynek tanszékein és laboratóriumaiban foglalkoztathatók lennének mindazok a kiváló magyar tudósok, akiket a szellemi sötétség s a politikai elfogultság üldözött emigrációba, s akik most, hogy a gondolat és lelkiismereti szabadság végre polgárjogot nyert az országban, bizonyára szívesen jönnének vissza elhagyott hazájukba. Erre minden lehetőség megvan.”

No comment

³⁶ **Kondor László:** Gyertek haza tudósok!, Haladás, 1946. p. 137.

III. Ferenczi Imre művei

(időrendben, a teljesség igénye nélkül)

1905

Ferenczi Imre: A magyar ipari munkásság szakszervezkedési jogának fejlődése I-II. Közgazdasági Szemle, 1905(1). p.765-784., p.837-853.

Ferenczi Imre: A sztrájk fogalma és jogosultsága társadalmi szempontból (Különlenyomat a Huszadik Századból), Politzer Könyvkereskedése, Budapest, 1905(2).

http://mtda.hu/books/ferenczi_imre_a_sztrajk_fogalma_Optimized.pdf

Ferenczi Imre: A politikai tömegsztrájk (Különlenyomat a Huszadik Századból), Politzer Könyvkereskedése, Budapest, 1905(3). http://mtda.hu/books/ferenczi_imre_a_politikai_tomegsztrajk_Optimized.pdf

1906

Ferenczi Imre: A munkáslakáskérdés különös tekintettel Budapestre. Budapest, Kilián, 1906(1).

Ferenczi Imre: Munkásaink szakszervezeti joga és mozgalma történeti kialakulásában (különnyomat a Közgazdasági Szemle 1905. évi november–decemberi és 1906. évi január–áprilisi füzetéből), Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, 1906(2).

Ferenczi Imre: A magyar ipari munkásság szakszervezeti mozgalma és sztrájkjai. Közgazdasági Szemle, 1906(3). p.39-54., p.185-197., p.251-271.

1907

Ferenczi Imre: Az otthonmunka. A Nő, 1907(1). p.80-81., p.104-105., p.118-119.

Ferenczi Imre: Sztrájkkelhárítás és törvényhozás. Huszadik Század, 1907/2. szám, 1907(3). (Közli: Szociálpolitikai Értesítő, 1990/1. szám, 9. p.)

Ferenczi Imre: Sztrájk és szociálpolitika. I. köt., Budapest, Atheneum, 1907(4).

<https://archive.org/details/sztrjksszocilpo00feregoog/page/8/mode/2up>

Ferenczi Imre: A munkáskamarák megteremtése. Közgazdasági Szemle, 1907(5). p.661-675.

1908

Ferenczi Imre: A magyarországi otthoniparról. A Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesületének kiadványai. 8. sz., Budapest, 1908(1).

Ferenczi Imre: A magyarországi háziipar és a budapesti otthoni munka. Budapest, Pesti könyvnyomda r.-t., 1908(2).

Ferenczi Imre: Die Hausindustrie in Ungarn und die Budapester Heimarbeit, Jena, 1908(3).

1909

Ferenczi Imre: A községi lakáspolitikai feladatai Budapesten. (A Közgazdasági Társaság 1909 nov. 27-iki közgyűlése keretében tartott előadás.) Közgazdasági Szemle, 1909(1). p.791-808.

Ferenczi Imre: Iparunk régibb fejlődési nehézségei. Közgazdasági Szemle, 1909. január, 1909(2).

Ferenczi Imre: Mária Terézia és II. József ipari politikája. Közgazdasági Szemle, 1909(3).

1910

Ferenczi Imre: A községi lakáspolitikai Magyarország, különös tekintettel Budapestre (A bécsi IX. nemzetközi lakásügyi kongresszus számára készített magyar előadmány.), Városi Szemle, 1910(1). p.549-570.

Ferenczi Imre: Községi lakáspolitikai és lakásügyi intézmények. Javaslatok Budapest lakás- és telekpolitikájához. Budapest, Kilián, 1910(2).

Ferenczi Imre: A magyar lakásügy haladása az utolsó öt évben. (A IX. nemzetközi lakásügyi kongresszus részére készült magyar előadmány.), Városi Szemle, 1910(3). p.351-365.

Ferenczi Imre: Hogyan kell megszervezni a hitelt a közhasznú házépítés számára (A IX. nemzetközi lakásügyi kongresszus számára készült magyar előadmány.), Városi Szemle, 1910(4). p.832-840.

Ferenczi Imre: A munkanélküliség kérdése Magyarországon. Közgazdasági Szemle, 1910(5). p.382-393.

Ferenczi Imre: A családi tűzhely felé. Munkásügyi Szemle, 1910(6).

Ferenczi Imre: Családi ház vagy kislakásos bérház, Városi Szemle, 1910(7). p.762-771.

Ferenczi Imre: A párisi nemzetközi konferencia a munkanélküliség ellen. Munkásügyi Szemle, 1910(8).

1911

Ferenczi Imre: A népház. Munkásügyi Szemle, 1911. június 10. p.333-337., 1911(1)

Ferenczi Imre: A székesfővárosi VI. kerületi népszálló. Városi Szemle, 1911(2). p.899-915.

Ferenczi Imre: „Tanácsadó a lakások helyes használatáról”, Főváros Házinyomdája, 1911(3).

Ferenczi Imre: A debreceni közhaszna munkáskertek. Népművelés, 1911(4). p.252-255.

Ferenczi Imre: Lakásreform és községi telekpolitika. Munkásügyi Szemle, 1911. július 10. (A munkáskertek megtekintésére szervezett tanulmányi kirándulás alkalmából 1911. évi június hó 4-én Debrecen sz. kir. város nagytanácsstermében tartott előadás.), 1911(5).

Ferenczi Imre: A főváros szociálpolitikai programja. Munkásügyi Szemle, 1911(6). p.3-7.

Ferenczi Imre: A „Népművelő Társaság” első szociálpolitikai tanfolyama. Munkásügyi Szemle, 1911. december 10. p.717-720., 1911(7)

Ferenczi Imre: A munkanélküliség és a párisi nemzetközi értekezlet. Városi Szemle, 1911(8). p.13-38.

Ferenczi Imre: A munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének programja. Munkásügyi Szemle, 1911(9). p.770-773.

Ferenczi Imre: A munkanélküliség esetére való biztosítás. Városi Szemle, 1911(10). p.388.

Ferenczi Imre: A háború sebesültjeinek gazdasági jövője. Közgazdasági Szemle, 1911(11), [2.] p.677-688.

1912

Ferenczi Imre: A Népszálló. Munkásügyi Szemle, 1912. február 25. p.113-116., 1912(1).

Ferenczi Imre. A székesfővárosi VI. kerületi népszálló. Budapest, Főváros Házinyomdája, 1912(2).

Ferenczi Imre: Választójog és lakáscenzus. Munkásügyi Szemle, 1912. augusztus. 10. p.553-559., 1912(3).

Ferenczi Imre: A munkanélküliség és a nemzetközi munkásvándorlások. Közgazdasági Szemle, 1912(4). p.735-749.

Ferenczi Imre: Ankét a gyermekmunka szabályozásáról. Új Század, 1912(5). p.473-481.

Ferenczi Imre: A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Nemzetközi Egyesületének bizottsági ülése. Munkásügyi Szemle, 1912(6). p.729-734.

Ferenczi Imre: Egyesületközi szociálpolitikai bizottság. Munkásügyi Szemle. 1912. november 10., 1912(7).

1913

Ferenczi Imre: A lakásügy állása és haladása Magyarországon az utolsó három évben. Budapest Házinyomdája, 1913(1)., Szociálpolitikai Szemle, 1913(2). p.339., Városi Szemle, 1913(3). p.617-736.

Ferenczi Imre: A müncheni diáklakásügyi konferencia. Városi Szemle, 1913(4).

Ferenczi Imre: Családi kertek. Városi Szemle, 1913(5).

Ferenczi Imre: A fővárosi tanácsadó és jogvédő hivatal szervezése. Munkásügyi Szemle, 1913(6). p.593-601.

Ferenczi Imre: A választói reform és az ipari munkások. Népszava, 1913. január 22. (Pester Lloyd szemlézése), 1913(7).

Ferenczi Imre: A főváros első munkanélküli akciója. Városi Szemle, 1913(8). p.503-537.

Ferenczi Imre: Magántisztviselők szervezkedése. Munkásügyi Szemle, 1913(9). p.78-81.

Ferenczi Imre: A genti munkanélküliségi kongresszus. Munkásügyi Szemle, 1913(10). p.905-911.

Ferenczi Imre: Die Arbeitslosigkeit und die internationalen Arbeiterwanderungen, Jena, 1913(11). (franciául is)

1914

Ferenczi Imre: A tanácsi XIV. (szociálpolitikai és közművelődési) ügyosztály jelentése a munkanélküliek összeírása ügyében. Fővárosi Közlöny, 1914(1).

Ferenczi Imre: A munkanélküliek megszámlálása. Munkásügyi Szemle, 1914(2). p.126-132.

Ferenczi Imre: A munkanélküliek első összeírása a fővárosban és a szomszédos községekben. Városi Szemle, 1914(3).

Ferenczi Imre: A munkanélküliek első összeírása a fővárosban és a szomszédos községekben. Városi Szemle, 1914(4). p.383-436., p.473-527., p.593-701.

Ferenczi Imre: A munkanélküliek első összeírása Budapesten és 24 szomszédos községben. Budapest, Szfőv. házinyomdája, 1914(5)., Szociálpolitikai Szemle, 1914(6). p.379-380.

Ferenczi Imre: Die erste Arbeitslosenzählung in Budapest und in 24 Nachbargemeinden am 22. März, 1914(7). (Új kiadás: 2016)

Ferenczi, Emerich: Die behördliche Wohnungsbauaktion in Budapest. Soziale Praxis 9. April 14., 1914(8).

Ferenczi Imre: A keresetnélküliség a háborús Budapesten. In.: A kereseti viszonyok a háború alatt Budapesten. A Budapesti Központi Segítő Bizottság Közleményei. A Fővárosi Közlöny melléklete, 1914. december 18., 1914(9).

Ferenczi Imre: A háború sebesültjeinek gazdasági jövője. Közgazdasági Szemle, 1914(10).

1915

Ferenczi Imre: A háború rokkantjai, 1915(1).

Ferenczi Imre: A rokkantkérdés gyakorlati nehézségei és javaslatok elhárításukra. Városi Szemle, 1915(2). p.266-272.

Ferenczi Imre: A rokkantak visszavezetése az iparba és kereskedelembe. Városi Szemle, 1915(3). p.753-781.

Ferenczi Imre: A rokkantak visszavezetése az iparba és kereskedelembe, Városi Szemle, 1915(4). (A Pesti Lloyd társaság meghívására 1915. október 23-án, külföldi tanulmányút alapján tartott előadás.)

1916

Ferenczi Imre: A munkaközvetítés hatósági szervezése. Városi Szemle, 1916(1). p.281-330.

Ferenczi Imre: A munkanélküliség elleni küzdelem a háború után. Városi Szemle, 1916(2).

Ferenczi Imre (Emerich): Die Wiedereinstellung der Kriegsinvaliden ins bürgerliche Erwerbsleben in Deutschland, Österreich und Ungarn. Wien-Leipzig., 1916(3).

1917

Ferenczi Imre: Észrevételek a lakásreform és a telekadóztatás viszonyáról. Munkásügyi Szemle, 1917(1). p.566-568.

Ferenczi Imre: A lakásínség leküzdése és a lakáshivatal. Munkásügyi Szemle, 1917. október 10. p.475-482., 1917(2).

Ferenczi Imre: A lakáskérdés és a nemi betegségek elleni küzdelem. Városi Szemle, 1917(3). p.556-585. (A m. kir. belügyminiszternek 164.674/1917. sz. rendelete alapján a nemi betegségek elleni védekezés ügyében egybehívott szakértekezlet felhívására 1917. május 15-én tartott ülésen elmondott előadói szakvélemény.)

Ferenczi Imre: A munkaközvetítési törvény végrehajtása. Városi Szemle, 1917(4).

Ferenczi Imre: Rokkantpolitikánk eredeti fejleményei. Közgazdasági Szemle, 1917(5).

Ferenczi Imre: A hadirokkantak és hadihátrahagyottak ellátásának reformja. Közgazdasági Szemle, 1917(6). (A Magyar Közgazdasági Társaságban 1917. november hó 8-án tartott előadás.)

1918

Ferenczi Imre: Háborús lakáspolitikai, 1918(1).

Ferenczi Imre: Előterjesztés a székesfőváros lakáspolitikai programja tárgyában. Budapest, Házinyomda, 1918(2).

Ferenczi Imre: A lakásínség leküzdése és a lakáshivatal. 1918(3).

Ferenczi Imre: A lakásreform és a telekadóztatás viszonyáról észrevételek. 1918(4).

Ferenczi Imre: Női munkaügy — házicseléd-kérdés. Munkásügyi Szemle, 1918(5). p.211-219.

Ferenczi Imre: Magyarország, Németország és Ausztria szociálpolitikai közeledése. Munkásügyi Szemle, 1918(6). p.327-334. A Deutsch-Österreichisch-Ungarischer Wirtschaftsverband 1918. évi június hó 1-én Bécsben tartott nagygyűlésén magyar részről elmondott német

nyelvű referátum gyorsírói feljegyzés alapján készített fordítása. A német szöveg a Tagung jegyzőkönyvében jelent meg.

Ferenczi Imre: Hadigondozás és szociálpolitika. Előadás. Munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének kiadványai. 16-17. sz. Budapest, 1918(7).

Ferenczi Imre: A katonai nyugdíjtörvények reformja, Közgazdasági Szemle, 1918. november, 1918(8).

Ferenczi Imre: A rokkant tisztek és az értelmiségi rokkantak jövője. Budapesti Szemle, 1918(9). p.428-439.

Ferenczi Imre: Az ipari és a mezőgazdasági hatósági munkaközvetítés viszonya. Előadás és vita. Munkanélküliség elleni küzdelem magyarországi egyesületének kiadványai. 16-17. sz. Budapest, 1918(10).

1919

Ferenczi Imre: Szociálpolitikai feladataink. Jogállam, 1919(1). p. 93-117.

Ferenczi Imre: A szociálpolitika és az egyetemi reform. Munkásügyi Szemle, 1919(2). p.65-71.

Ferenczi Imre: Munkások szervezkedése. Bevezetés a munkáskérdés ismeretébe, Budapest, Benkő Grill., 1919(3).

Ferenczi Imre: Leszerelés és a munkanélküliség elleni küzdelem, BME Munkásügyi Szemle, 1919(4). p.7-19.

1920 -1929

Ferenczi Emerich: Food situation in Hungary. Monthly Labor Review. U.S. Department of Labor, 1920. augusztus. p.73., 1920(1).

Ferenczi Imre: A kontinentális munkásvándorlások szabályozása Európában. 1. Kivándorlási és nemzetközi szociálpolitika. (A Magyar Közgazdasági Társaságban 1924. évi február hó 12-én tartott előadás.), Közgazdasági Szemle, 1924(1).

https://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/ILO-SR/ILO-SR_01_engl.pdf

Ferenczi Imre: Migration movements: 1920-1923., International Labour Organisation Geneva: International Labour Office; 1925(1).

Ferenczi Imre: Migration movements: 1920-1924., International Labour Organisation

Geneva: International Labour Office; 1926(1).

Ferenczi Imre: Les mouvements migratoires de 1920 à 1925, 1926(2).

Ferenczi Imre: Túlnépesedés és kivándorlás, Közgazdasági Szemle, 1927(1).

Ferenczi Imre: A Historical Study of Migration Statistics, Research Division, International Labour Office, 1929.

Ferenczi Imre: International Migrations, Vol. 1. Statistics, ed. on behalf of the National Bureau of economic research, New York, 1929(1).

Imre Ferenczi (Introduction and Notes): International Migrations, Vol. 1: Statistics compiled on behalf of the International Labour Office, Geneva, edited on behalf of the National Bureau of Economic Research by Walter F. Willcox, New York, National Bureau of Economic Research, Inc. 1929(2). 1112 p. <https://www.nber.org/books-and-chapters/international-migrations-volume-i-statistics>

1930 - 1939

Ferenczi Imre: A világvándorlások és a népek közeledése. (Történeti áttekintés.) Közgazdasági Szemle, 1930(1). (A Magyar Közgazdasági Társaság 1930. évi március hó 24.-i ülésén tartott előadás.)

Ferenczi Imre: Kontinentale Wanderungen und die Annäherung der Völker: Ein geschichtl. Überblick. G. Fischer, Jena, 1930(2).

Ferenczi Imre: Az európai munkapiac és a világnépesedés irányzata. Közgazdasági Szemle, 1931(1).

Ferenczi Imre: A vándormozgalmak és a városok. Városi Szemle, 1931(2).

Ferenczi Imre: A nemzetközi szociálpolitika demográfiai nehézségei. Közgazdasági Szemle, 1933(1).

Ferenczi Imre: Az idegenek nemzetközi gazdasági és társadalmi problémái. Közgazdasági Szemle, 1936(1).

Ferenczi Imre: Vándorlások és gyarmatok. Közgazdasági Szemle, 1936(2). (A Magyar Közgazdasági Társaság 1936 okt. 9-iki ülésén tartott előadás)

Ferenczi Imre: *La statistique des étrangers notamment au point de vue français, Journal de la société statistique de Paris, 1937(1).*

Ferenczi Imre: A túlnépesség ismérvei. Közgazdasági Szemle, 1938(1).

Eredeti: **Ferenczi Imre:** L'optimum synthétique du peuplement. Esquisse d'une politique Internationale de population. Conférence permanente des Hautes Études internationales, 10ème session, Mémoire international n°3, Institut international de coopération intellectuelle, Société des Nations, Paris, 1937(2).

Ferenczi Imre: A népesség jóléti és valószínű optimuma. A jóléti optimum. Közgazdasági Szemle, 1939(1).

1940 -

Ferenczi Imre: Amerika im Krieg und Frieden, Hallwag, Bern, 1945(1).

(Valamint az Encyclopaedia Britannica-nak és a Közgazdasági lexikonnak a munkatársa.)

Ez az összeállítás a régóta készülő „*Olasókönyv a szegényügy – lakásügy – hajléktalanügy fővárosi történetéről*” című kötet egyik melléklete.

Ferenczi Imre írta a legrészletesebb ismertetőt a Népszállóról (ma a BMSZKI Dózsa György úti szállója), melynek történetével indítottuk útjára az *Otthonatlanul... Tégy az emberért!* kiadványokat éppen húsz éve, 2003-ban. Ferenczi ráadásul olyan részletes összefoglaló munkákat alkotott a 19-20. század fordulójának lakáspolitikai fejleményeiről, melyek az *Olasókönyv* készítése során kikerülhetetlenek voltak.

„Ferenczi: a magyar polgári baloldal nemzetközileg méltán elismert, hazájában méltatlanul elfeledett reprezentánsa. Munkásságának, küzdelmeinek emléke együtt süllyedt el a magyar polgárság és munkásság küzdelmeinek emlékével.,,

„Egy hallatlanul érdekes, a mának szólóan is elmondhatatlanul tanulságos, Ferenczi korának, de nem csak annak a kornak a viszonyait plasztikusan tükröző munkásság és részben pályáiv, életút tárult elem.”

